

NOVA ET VETERA

ČÍSLO DVACÁTÉ PRVNÍ / V SRPNU MCMXVI
V STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

JOHANKA Z ARKU JEDE DO BOJE
Dřevoryt z „Mer des Histories“, Lyon, Dupré, 1491.

„BOGA-RODZICA“

Píseň

s hlediska historicko-literárního
vyložena

„Dlužno, aby šlechetné tužby zapálily se v nás, bychom se přičinili také dávkou z *vlastních zásob* o rozmnožení onoho bohatého dědictví pravdy, mravnosti a svobody, jež nám bylo odkázáno . . .“

Schiller.

Prvními historiky jsou básníci, a není-li těch, starci; po nich kronikáři, a teprve vlastní historikové; ti, kteří za našich dnů, litujíce, že dosud „historii spisovali básníci“, ohlašují, že její skutečnou pravdu odhalí. Tato slova jejich jsou velmi slibna a dovoluji očekávati ovoce. Ale za nynějšího stavu věci historie jest poněkud vědou, která má nejméně podoby nauky ustálené. Důkazy toho uváděti bylo by až nad obyčej snadno. Již základní pojmy, bez kterých není žádné vědy, jsou u historiků nynějších tak nejasny, že jich nelze počítati k řadě vědeckých pomůcek. Na př. výraz „autochthon“ jest smyšlenkou, neboť nikdy nebylo autochthonů, a teprve s otřesením tradic biblických místo jediného autochthona stalo se vědeckou nutností zploditi autochthonů million. Není to tedy ovocem rozvoje vědy, nýbrž systému. Podobně není pravda, by prostory zemské bývaly byly zalidněny stěhováním národů tak, že vrstvy lidstva jednoho plemene tlačeny byly sem a tam. . . . Tak od nekonečně dávna bývalo, kamkoli totiž národ nějaký přicházel a usídlil se, zastihoval vždy slabé, řídké osady, ale starší nežli byl sám. Dále! . . . kdokoliv ne z pouhých dnešních spisů, ale také ze života učil se historii, ten ví, že tak zvaných lidí divokých nikdy a ni-

kde žádný hlubší badatel nepotkal. Byli to a bývají spíše lidé zdivočelí, a ne divocí od počátku. Bystří v šejdířství a úskoku, rafinovaní v ukrutnostech, umějící imponovati zevnějškem tělesným a řečí; žádného podivu nemající pro kulturní plody naše, ale ovšem jenom spokojenou pýchu, že znají vybranější užitky. Takoví jsou přec rudoši američtí, jednak nazí, jednak přemrštění ve vymyšlení ozdob a strojení, a se vší silou ukazující jakoby poslední jakousi módu civilisace zvrhnuvší se a dokonávající, ale kdysi bývalé. Ani, pravím, autochtonů, ani divokých lidí, ani jednolitých celků plemenných, ujasníme-li si věcně a pravdivě ty pojmy a názvy, vůbec není. Žádný národ sám se nevysunul z posloupnosti stvoření na svém místě; všeci jsou příchodzí a všeci se potkávají.

Lidstvo postupuje ... pořád ...

Proto, uprostřed tak základních bludů, jednak čtenáři jest divno, proč pak žádný historik neví, odkud začítí svou historii, a jednak diví se tomu nemůže, neboť kdo chaosu neobsáhl, nezná počátku. Kronikáři v této věci jsou hlubší a blíží pravdě, ale bývají plytce chápáni, a kroniky se špatně čtou a vykládají. Rčení, o která často-krátě opíralo se všecko, ledva se kdo přibližně dotkne s pravé stránky. Pročež celé první listy, na př. polské historie, jsou neotevřeny, všechny ostatní z téže příčiny bezvýrazny a nemající zavazující síly. Posléze i samo historické pojetí člověka je sníženo a zmateno. Stěžovati si na nedostatek pramenů k prvním listům dějin jest filosofické absurdum. Pojímá-li se totiž historie tak, že ony ne-

dostatky její, mezery a pomlky neosvěcují a nemluví, tedy není to věda plná, ale hromada inventářů více nebo méně úplných, kterých nikdy nebude dosti. — Plnost vědy teprve tam nastává, kde i samo pomlčení něco vyjadřuje! Posléze jest obecným pravidlem, že jakmile někde badání historické dojde té poslední hranice, kde stále a stále tytéž citáty týchž několika spisovatelů dávnověkých se opakují kol do kola, tehdy bije hodina zavření knih a otevření archivů fossilní země a pokladů jazykových. Přece však žádná ruina ve Slovanstvu není historicky prokopána . . . * Prokopání historické a překopání

* Způsob vydávání rukopisů polských má za následek poznámky, jichž dle obtíží stále přibývá a jež pomalu se vyrovnají obšírností samému textu. Když se psalo o hodině otevření archivů země fossilní, nebylo ještě objevů, které se posléze začínají uznávat. V Polsce jihozápadní se pohnulo pěti předkřesťanskými pohřebišti. Než ve zprávě se mnoho nedočteme z té příčiny, o níž jinde jsem mluvil :

„Co pak Řek v Tatarsku najde, hledá-li jako Řek . . . ?“

A dál o téže věci :

„Vlastní svá methoda je známkou zvláštnosti.
Nic bez ní býti nemůže, ani dědů kosti“.

Hrabě Zawisza tvrdí, že nalezené starožitnosti (jež všechny jsou z železa) označují *dobu bronzovou* z té příčiny, že archeologové jiných národů, kde bronz byl vprvotním užívání, utvořili dobu bronzu. — Podobně přizpůsobena jest zpráva o objevech, pro které přec zasluhují si uznání práce a péče jak Zawiszovy tak všech ostatních členů expedice. Toliko se praví, že tím způsobem překládání všeho z cizí Minervy do svojí, beze vši vlastní činnosti, nikdy nebude možno

zahradní jest dvoji věc. Pro prvé nebývá nezbytně potřebí až i tvarů stavby, mnohdy dostačí složení vrstev písčivých a atomy jeho. Jest to již dnes uměním, nikoliv libovolnou hračkou, a bychom se mu naučili, třeba jest pracovati i při vykopávkách různých krajin. Mnohé pak historické evropské společnosti jsou na to, aby o vlastní hodině a době umění upozornily čtoucí obec; tak jako stavovské svazy jsou na to, aby závaznou moc vytvořily a udržely; jako pozornost nakladatelů a osvěcených knihkupců má býti obrácena k tomu, aby nebylo dovoleno vyčerpávati se chorobným chutěm literatury, jež samy sobě zůstaveny nezbytně vedou k úplné lhostejnosti a konečnému úpadku; tak posléze jako osobní hodnota osvěceného a náboženského člověka má tu veřejnou povinnost, aby nesplošťujíc hranic pravdy, ji vyznávala. To potom, úhrnem, nazývá se prací svědomitou. . .

Šťastní zajisté jsou ti spisovatelé, kteří jsou schopni úzce se držeti hlavního předmětu a nezatemňovati slohu vedlejšími nebo dlouhými úchylkami za meze rámu vlast-

nic nalézti. Rovněž velmi pochybuji, zda „palafit“ nalezený jest palafitem, ač nepochybuji, že je to obydlí a hrad nad vodami. Je to věc, o níž bylo by v poznámce příliš dlouho psáti. Řekl bych více, kdybych se nadál, že to k něčemu poslouží. Nejen celé listy dějin, nýbrž kapitály v zlatě, stříbře a klenotech leží v Polsce, a lze nakresliti tužkou na mapě nejen samotná místa, nýbrž oblast, v níž jsou uloženy. Než v Polsce jenom jedna prafenouňká vrstevka země bývá dotčnuta pluhem a jen tak oblížnuta svrchu. A tak jest tomu nejen na poli zemědělství, ale i v jiných oborech. (Cyprian Norwid. 1874.)

ních věcí. Tato věru veliká příjemnost náleží jenom k povaze spisovatelů šťastných, to jest, nalézajících se v živém celku literatury, neboli takovém, který neustálou prací doplňuje svého spolupracovníka a neničí ho ani neztrácuje. Slovem jedním a prostým, jest to jenom tam, kde jest láska a nezištná potřeba stálého velebení práv pokroku, jakoby ohromná a neustále vystupující modlitba ducha lidského, vzdychajícího po pravdě a svobodě. Tam, pravím, kde není potřebí zabratí své místo a zároveň totéž místo postoupiti, anebo ještě dříve na onom místě propast způsobiti.

Žijeme pak (nemýlím-li se) v době snadného čtení věcí spěšně plozených, lákavých a zvučných. A to se zároveň stalo jednou z pěkných pohnutek k vyvolání přednášek, protože při rychlém požívání rozumových plodů přednášení znovu se hodí. Přece však tato charakteristika doby naší nepřísluší zvláště národům západním, to jest těm vlastně, kteří tvoření věcí zvučných, chvilkových a vábivých zahnali až do průmyslu, ježto národové ti dovedou zároveň svět zaplaviti romány, povrchní žurnalistikou a smyslnou dramaturgií a zároveň činiti veliké, vážné kroky v civilizaci. Literatura ona křiklavá a přelétavá u těchto národů jest jenom vnější zástěrou a proto uměli oni čísti zároveň hieroglyfy nad Nilem, luštití assyrské nápisy na cihlách, ze soumraků islandských k nám přiblížiti *Eddu* čili *Eddas* a vyhledati knihami zasypané *Nibelungy*. Všechno to však vysvětluje jediné, kde více nebo méně hluboko vytiskl se znak doby, ale nijak ji neodsouvá. Čtení, o němž jsem

mluvil na jiném místě, že jest *uměním*, nachází se teď obecně a hlavně na stanovisku smyslné potřeby a kratochvíle. Hlavním jeho znakem ve starověku a až do polovice středověku bylo *čtení nahlas*, deklamační, modlitební. Tak vybroušeny epos a legenda, jež odtud má své jméno. Tomu pak čtení děkujeme za tvar a lad vyšší, protože veřejný; také vzešel z něho eufonický celek vzhledem na dialekty a jejich odstíny, dokonce zvláštní jakási *onction*, jež potom v druhé epoše čtení samobytného a badatelského stala se zárodkem revuové kritiky a počátkem prací etymologických.

Nezbadanou ještě ve svých hlubinách, ale skutečnou zdá se býti pravda, že pokrok tvorby záleží na pokroku čtenářstva. Abychom měli nepochybně nová díla, dlužno dříve prvá úplně přečísti. Neboť ta, která každý měsíc za nová vyhlašují lidé čtením se bavící nebo vydavatelé, jsou toliko obměněná, ne nová, to jest, že na př. po dílech založených na materialismu následují feerická a založená na mysticismu, nebo po patriotických kosmopolitická a a pod. . Ruch takový jest toliko změnou postoje na témž místě, a díla taková vůbec nejsou nová.

Jest to zajisté úplně nový vynález, mající za účel nejen pouhým převrácením vzhledů a obrazů, čili pouhou irradiací duhovou oslabovati a ničiti cit pro skutečné potřeby duševní, nýbrž mimo to ještě vzbuzovati klamný pocit, že takové přestupování na jednom místě jest postupováním a pokrokem. Varovati od toho čtoucí a myslící celek náleží k povinnostem sborů vědeckých, kteří jsou k tomu po-

volání a podporování od společnosti. A jistě v této věci oni sborové svědomitě se snaží o povznesení, neb je způsobili.

Na vážném, úplném a zevrubném přečtení skutečných již plodů literatury jak velice závisí pokrok její a následná autorská tvořivost, to na nejpěknějším příkladu ukázati jest snadno. Zdá se, že *jediným* z nynějších polských autorů, znajícím *vyšší čtení*, jest Szajnocha. Kdyby jemu národ za několik listů o *Popelu a myších* („Szkice“) udělil zlatou medaili s občanskou korunou, nejen bych nebyl nikterak udiven takovou zdvořilostí společnosti, ale sotva bych byl spokojen! . . . Těch však několik listů Szajnochových, kdyby je byl hlouběji vyložil, mělo otevřít nebo dáti heslo k otevření mnohých a velikých mlčení předkronikářské historie polské a mělo do nynějška již vyvolati celou školu. Nic se však nestalo po této stránce, a dokonce i samo tak skvělé objevení Szajnochy, místo aby způsobilo vzlet, se zadrželo.

Leží-li toho příčina ve lhostejnosti čtenářstva polského, o tom výše, neboť autor zdržel se v poukazování na první hlavní litery a proto uznal za dobré nepostupovati ku přednesení celé věci, poněvadž to zřídka se dalo uskutečniti bez nebezpečí poblouzení. Ale já se táži, zdali někdo z nás může konečně ručiti sám za jistotu jím podávané pravdy historické, a nemáme-li v této zkoušce něco zůstaviti času, když naopak zdá se býti dosvědčeno, že jediné úplné a celé vypsání nějaké tresti přitahuje zájem čtenářů? Výraz *mus* v živém polském jazyku znamená *podnes pěnu*, *musovati* znamená *pěnití*, — „*écumeur de mer*“, pěnič

moře, značí piráta. Ale týž výraz *mus* znamená podnes v lodnické mluvě pacholka lodního, neboť stejně v mluvě lodníků (která jest zvláštní a má své slovníky) jako v celém příboru a ústroji dnešních lodí zachovala se jenom v jisté částce dědictví dávného lodnictva. Szajnocha, totéž potvrzuje jinými výrazy, cituje devět exekucí vykonaných od „myši“ na osobách, více méně vždy mocných, mezi nimiž jsou čtyři arcibiskupové. Z čehož teprv tento geniální spisovatel činí závěr (nepřednesený), totiž, že loupežníci ponějvíce mířili na bohaté. Tož právě tento zřetel jest sotva podřadný a jistě každému jinému vojsku a bojovníku tehdejšímu stejně společný, jako Normanům, tolik, že vničem on Normanů neodlišuje ani nevysvětluje. — Dokonce naopak bylo by lze uzavírat, že na př. v té době jen mocní, bohatí a ohrazení ve svých hradech mohli udržovati silné posádky, a udržovali, aniž je myši jedly. Proč by tedy taková rána postihla oněch devět mocných hlav??

Normané, poněkud rychle nazvaní korsary, nebyli tlupou utrhnuvší se od plemene konajícího nájezd. Così opravdu vyššího asi v sobě choval ten, jenž nejso národem, se dvou konců najednou Evropu na mořích obléhal, na Okeanu, Středozezemním moři, Černém a Kaspickém *argonautil*. . . (toto slovo, *argonauti*, jest nové a ovšem — odprošuji za ně) — jenž vzal Saracenům Sicilii a císařům řeckým a králům lombardským část Italie — jenž zatřásl Cařihradem — zákony své přikázal Anglii a usadil se ve Francii. A potom ještě, v Americe, Kanadu objevil a Lui-

sianu, a založil Quebec; jenž, na poli práv, udržel konstituci velikého Tribunálu (Echiquier) a volání „haro“, jakož i ve veliký den Křesťanství: „*Diex el volt!*“ ...

Severu-syn, *Nord-man*, skandivský *viking*, král-zátok (*vik-zátoka*, *king-kynig-könig*) uměl netoliko vzývati veliké bouře a temné noci, aby tehdy napial svoje plachty, a netoliko ve svém náboženství měl, že smrt na pokojné posteli (*strädod*) hnusem jest nebi; měl též dogmata zavazující tovaryšstvo: dostati slovu rytířskému — zpronevěrce si hnusit, opovrženého, utiskovaného, vdovy i sirotky chránit a pomstít. . .

Bystře vyjadřuje se o strategii Vikingů dějepisec pravě: „la terreur marchait *devant eux et subjuguait par avance*. . .“

Věděliť oni dobře, i „*par avance*“ od „*musů*“ svých, že kde, na koho a zač když dolehl boží soud, buď zůstane bez důstojností a bez bohatství ve své věži opuštěn od posádky i lidu v hodinu zkoušky, anebo, co hroznější, umělým a dvojnámým mlčením shromáždění a opožděním pomoci přijde do strašných rukou Vikingů.* Pannovníci podstrkovali tak někdy celé ty své vlastní provincie, jež zasluhovaly nemilosti, a nejinak činil i hlas obce té nebo oné usedlosti vzhledem k mocným. Odtudto i u kronikářů v zapisování příhod o „*myších*“ jest jakási metaforičnost a obezřelost velice jemná. Z mnohosti poťrávených těl, jež rozplývala se po vodách jezera. . . vyšly totiž

* Ostavíli něco *na snědení myším*, znamená pohodíti a opustíti.

ihned ony myši, které třebas (s ohromným nadšením a od celého do zbraně povstalého národa) bráněného monarchu zakously! . . .

Zvěsti o místních událostech od břehů Polsky docházely ve dny jarmarků až i do samého svatého města Odynova! . .

Adam Brémský praví o městě Birce: „město ležící ve středu Švédska, opodál Upsaly, svatyně nejslavnější u modlářů Suconů, tam, kde golf barbarský čili Baltický táhne se na sever . . . cesta jest nebezpečná . . . i ačkoliv nejjistější z cest u břehů Švédska — tam koráby dánské, norvéžské, *slovanské*, taktéž Sembů (obyvatel Pruska) a jiných Skytských národů zajíždívají na jarmarky, na nichž se vyměňují produkty země.“

Vitalisové pozdější (přátelé Boží a nepřátelé lidských ohledů) byli už naprosto upadlým a neumělým napodobením náboženství Vikingů. Síly historické bývají tak podivně trvalými, že když Byron tvořil typ korsara, i on sám i kritikové měli za to, že měl na očích jakýs ideální typ, kdežto bylo to jenom ideální vylicení normanského člověka, jehož Byron v krvi svojí nosil . . . a nic více! —

Vyznal jsem, že šťastni jsou ti spisovatelé, kteří dovedou bez odchylování držeti se samotného předmětu; bylo však třeba rozšířiti tento náš úvod a mluvit o věcech na pohled vedlejších; proto, že cílem mým jest rozebrati a vyložiti starobylou polskou píseň „*Boga-Rodzica*“, od osmi set let s rozdílným zápalem zpívanou nebo s po-

zorností rozdílného stupně a druhu čtenou. Pokud zdál by se tento úvod příliš dlouhým aneb nedostačujícím, to ukáže se leprv postupem řeči.

Mým míněním jest, že přes akademické definice a bedlivá pátrání, přece žádný národ nemá oné Epopeje, jež jest pokladem Řeků. Jsou pravda díla, tu pozdější, tu starší, velmi krásná a na pohled Epopeji se podobající; takže, mluvě v běžném smyslu slova, počítají se do téhož řádu. Soud přísnější však jich nepřijímá. Obraz literární z nich utvořiti jest možno, ale podrobiti kritice nebezpečno. Než přec zároveň soudím a vidím, že každý národ jako Řekové, nemá-li Epopeje tak vzácně ojedinělé, tož její prvky nebo práci má. A že tedy Epopej jest životní podmínkou národů historických, jež toliko u Řeků nejformálněji vynikla, ale neméně každému jest vlastní. Početl bych zajisté Torquata Tassa a dokonce i Cervantesa, i Mickiewicze neb Slowackého mezi tvůrce epopeje, ale tam, kde ani o Vergiliovi nelze pochybovati!! Soud však pravé estetické kritiky nemůže se řídit obyčejným literárním úsudkem.

Epopej jest dílem formy vznešené, opěvujícím bohatýrství o činnosti jediné a vybrané jakožto úplné vyličení nějaké události, jež se dotýká národa a doby.— „*Achillův hněv!*“ je všecko. Mimo to, má ona ještě rozvojové podmínky intriky, osy, čili svého životního uzlu a zvláště invokace a zaklínání. Zázračnosti užívá též, avšak i gramatikové shodně uznávají, že „básníkovi jen té zázračnosti užívati jest dovoleno, již sám víru přikládá. . .“

Tu — abych zastavil svůj úvod, již tak poněkud dlouhý, dopovím: že hořejší definice dnes vymáhá značných rozšíření! Že formálního potomstva taková (neboli pravá) Epopej nikde nemá. Že práce ta přece, všude se nalézající, tvoří u jiných národů jakousi *velikou knihu* národu, byť nebyla kniha ta svázána v jeden svazek. Že mravně všude ona jest a byla. Někdy jmenují ji také „*Literaturou*“! Je to z té příčiny, že nejen ojedinělí duchové pracují, ale též vespolečně jich soustředění a celek. . . . Takto pojatá Epopej zdá se mi, že opěvuje chrabrost nějakého národa, a chrabrost jest jeho prací a náboženstvím. — U Homéra také, kdyby se odňaly obě dvě ty věci, zbyl by román nebo povídka.

Pro tyto tedy základní prvky, a bych se přiblížil k prvořadým pramenům Epopeje Polské, беру si za cíl rozebrati a vyložiti píseň „*Boga-Rodzica*“ s hlediska historicko-literárního.

C. N.

P í s e ň

*Boga-Rodzica, Dziewica,
Bogiem sławiona
Marya—u twego Syna hospodyna
Matko zwolona,
Marya — ziści nam — spuści nam
Kyrie elejson twego Syna
Chrzcziciela zbožny czas.*

*Ustysz głosy, napelnij myśli człowiecze,
slyśz modlitwę — jenže cię prosimy,
to, dać raczy --- tegož prosimy :
Daj na świecie zbožny pobyt,
po żywocie rajski przebyt,
Kyrie elejson.*

Boží Rodičko, Panno, Bohem slavená, Maria — od svého Syna Hospodina Matko vyvolená, Maria, získej nám, sešli nám Kyrie elejson svého Syna Křestitele zbožný čas.

Vyslyš hlasy, naplň mysli lidské, slyš modlitbu, jenžto tě prosíme, to dáti račiž, zač prosíme :

Dejž na světě zbožné pobytí, po životě rajské přebývání. Kyrie elejson.

Pokladnice životní archeologie, Římská katolická Církev, zachovala nám nejstarší literární formu nazývání rapsodií dle prvních slov prvního verše. Před papežskými

bullami uznány za obecný majetek hymny, rapsodie, písne, a jakoby počteny u velikou knihu národu, pojmenovány dle prvních svých slov. A to z toho důvodu, že první zpěvák jaksi zahájel chor, nebo rozjímání či utišení sboru působil, volaje, co se má zpívat. Tak třeba jako by se dnes někde shromážděný polský lid chystal k písni a jako by první zpěvák zvolal: *Kdo se v ochranu!* . . . , intonuje tím Davidův žalm dle překladu Kochanowského.

Jest veliká otázka, ač v tomto spise vzdálená a kterou zde jen z části nadhodím: zdaž Odyseja po obyčeji lidovém u Achajů nenazývala se, jak my spisovně ji jmenujeme, ΟΔΥΣΣΕΙΑ, ale spíše "Ἀνδρα μοι ἔννεπε . . . ?" Vyložení tedy názvu hymnu svatého Vojtěcha je zároveň od prvního slova důkazem toho, jak hluboko ta píseň žila v duších a od jak nesmírně dávna náležela k veliké knize národu.

Výraz „Boga-Rodzica!“, vyřčený ponejprv na krakovském náměstí a potom opakovaný „v šíř a v dél celé Polsky“ tehdejší (mimo Hnězdno), bez pomnutí „sebe menší vsi“ (Długosz v Dziejach), kde po tři léta, jako Spasitel, evangelizoval sv. Vojtěch: výraz ten „Boga-Rodzica“ tlumočil shromažďujícímu se národu na ráz všecko. On hlásal sám sebou, že „dobrá novina“ jest potvrzena aneb i přinesena. Slova pak velikého muže Božího „spěšně se rozcházela po celé krajině.“ —

Nad to — vyslovuji mínění, z pečlivého uvážení celkové stavby hymnu „Bogarodzica“ nabyté, že tato báseň modlitební skládá se ze dvou částí. A že první část, počínající

se výrazem „Boga-rodzica“, zaokrouhluje a zavírá svůj první smysl na finalním obrazu konečných vidění skrze nebe „tam“, kde již jest jenom „andělské patření na Tvůrce bez konce ! . . .“ a po jakém ovšem netoliko nějaký Dante nebo Calderon, ale ani přísný theolog nedovedl by něco ještě nalézt na rozvíti téže věci. Nuže po tomto závěru této první části, pohlíží oko smrtelníkovo ještě jednou na údolí slz, pravíc s povzdechem :

„Tu — se nám zjevilo ďábelské zavržení !“

A odtud začíná se část druhá téže básně, táž obsahem, ladem a životností theologie, ale ve všem bližší podmínkám časné historie Církve bojující a Utrpení Božího. A ta zase podruhé se končí jako první sedmerým „Amen“, vyzpěvaným od vyznavačů a chóru radujících se mocností nebeských při otevření bran Ráje.

Takovéto zbudování dvou sfer hymnu jest plně zřejmo, byť jen z posledních dvou konců básně.

Tedy prvá slova prvé části prvního verše dávají název rapsodii po způsobu bull papežských a počínají invokaci touto pathetickou formou sklonění, která místo pátého sklonu užívá prvního. Místo odrazu „O Maryo“ jest ještě třikrát Jméno onév sklonu prvé, nebo vlastnosti totéž Jméno zastupující, což takto dává výraznou Litanii vstupní :

Boga-Rodzica-dziewica !
Bogiem sławiona Marya !
(u Twego Syna hospodyna)

Matko zwolona —

Marya!..

Zišci nam — spuści nam :

Kyrie elejson ...

Twego Syna, Chrzciciela, zbożny czas.

Úplné sblížení těch výrazů „Syna“ a „Chrzciciela“ označuje dobu evangelisace u Slovanů, kde Syn Zachariášův a Alžbětín nepředchází o něco dobu Spasitelovu, ale kde Křest a Kristus zároveň se zjevují. „Zbožny czas“ nejenom v témže zde jest smyslu, ale opěvuje zároveň též čas sklizení obilí...*, jednak proto, že všechno v té první části básně jest líčeno na jednom podkladě selském i hospodářském, jednak proto, že vztahuje se toto vyjádření na vyjádření podobné jemu nebo je vzorující, u Matouše (IX, 38): *Proste tedy Pána žní, aby poslal dělníky na žeň svou*, čili „u Tvého Syna“ — Pána (hospodyna) získej nám, spustiž nám zbožny czas . . .“ čas sbírání obilí náležejícího „Pánu žní“ — „*dominum messis*“.

„Kyrie elejson“, jehož v této první strofě, části první, užito dvakrát, a později již za celou píseň se neopětuje, jednak zavírá vstupní Litanii, jež byla nebo bývala snad v původních prvních rukopisech delší a víc rozvinuta; jednak zdá se býti hudebním apostrofem sloky. Neboť že píseň ta dlouho a často byla zpívána, patrně na ní samé, tak

* V jazyku polském zboże znamená obilí. Zbožny czas tedy bylby též čas obilí, čas žní.

jak dnes ji máme, a to jistě každý jen poněkud ve filologii zběhlý zpozoroval.

Usłysz—głosy . . .
Napełnij—myśli . . .
Słysz—modlitwę!

Toto stupňování úmyslné, protože již dříve se ukázavši ve výrazech po sobě jdoucích „*ziści*“, „*spuści*“, jest jak skoro nesrovnatelně krásné a mistrné, tak zároveň hluboké a esteticky utvářené, že kdyby jenom tyto verše z celého výtvoru zůstaly, už bychom dovedli jasně pochopiti, proč i Wujek i Skarga, kdykoliv mluví o této písni, jsou v jakémisi vytržení podnes čitelném z jejich stylu, slov a obrazů.

Jest to zajisté skutečná a snad jediná, jakou máme, Glossa prvokřesťanská.

A proto dál po takové Glosse následuje již ono lkání, které bývalo u prvních křesťanů jistým stupněm a pravým příznakem Glossolalie — „*jenże!*“ neboli: *jęcząc* (ječíce, lkajíce) *prosimy Cię* a stupňovaný ještě důraz lkání: „*to dać raczy, tegoż prosimy . . .*“

Rozelkání pak takové, stupňované modlitbou vnitřní a zpěvem, náleželo tak nerozlučně k modlitbě zpěvné, jako onen jakýsi bílý ručníček, jehož užívá kněz při Mši svaté, počátek svůj vzal od šátku potřebného na utírání slz. Při čtení pomníků buďto třeba hledati přispění a světla v archeologii životní, aneb toliko želeti nedostatku pramenů (kterých často bývá až mnoho) a nepře-

čtouc skorem nic, všechno zhnusiti, nebo učiniti i slavným a neznámým! *

Neocenitelně drahá jest to věc, že v nejprvnějších třech slovech písně: „Boga-rodzica-dziewica“ před osmi sty lety již hlásáno bylo dogma, o kterémž když za našich dnů stalo se slavné a pontifikální prohlášení Církve, mnoho souvěkých publicistů mluvilo jakoby „o nově vymyšleném“ dogmatu!... Zvláštního povšimnutí zasluhuje v tomto odstavci užitý výraz „hospodyna“. Výraz tento jest, zdá se, jedním z nejstarožitnějších zlomků prvoslovanské civilisace, ale u Poláků, kde se společnost brzy počala zakládati, výraz ten brzy se rozšířil na „hospodáře“ a pozbyl jedné ze svých prvotních hodnot.

U Slovanů jižních zachoval se déle v jednom z prvních svých významů, ale na Valašsku i ten význam se tak zpo-
tvořil, že někteří etymologové, jsouce pod vlivem jedné

* Věda jazyková jest nejmladší z nauk, neboť trvá teprv několik desetiletí, ale v postupu svém jest snad nejrychlejší. Z toho patrno, že jí náleží buď stejně rychlá záruka nakladatelstva a ruchu duševního, buď opožděné, ale přítomné rektifikace. Co do *glossolalie*, žádný filolog (vyjma C. N.) nevynesl ještě té otázky v Evropě. Co do formy *Litanie*, kterou tentýž ukazuje jednou z období *Glossolalie*, není dosud jasno, zdali tato forma zrodila se za doby prvního nájezdu Tatarů, utvořena a vylkána někde uprostřed chránících se a již umodlených, a vyznívala mnohem později v obléhané Vídni Rakouské; anebo zda, jak se jiní domnívají, neméně za obecné rány a pod vedením svatého Mamerta ve Vídni Delfinské (*Vienne en Dauphiné*) vyjádřena se ukázala. Archeologická ta pochybnost nemění povahy pramene, jistotně totiž vznikla ze sborové *glossolalie*. — C. N.

doby, vykládají „Hospodar“ od řeckého a spojují výraz ten přímo s „Despotou“. Vyznívá ještě jinde : pan — sir — mon sir neb monsieur.

Než první, kardinální význam toho slova připínal se na úkony prvních náboženských zásad. — Pohostinnost na začátku nebyla jenom pouhým pocitem a zvykem, ale praxí náboženskou, zakládající se na té víře, že božství může posílat lidí putujících, nebo jak později to subtilněji pojata, bráti na sebe jejich zevnějšek, a že poslové čili andělové mohou býti přijímáni v hostinných domech v domnění, že se přijímají lidé. Oni zase neodcházeli, aby nezůstavili darů, i bylo třeba míti pro všechny bdělou a ochotnou pozornost. „Gospodyn“ jest ono „*Host a Pán*“, a „*jediny*“ — ve skandinávském znění „*Host-a-Odyn*“ — a v jiných ještě zněních totéž. Ne že mnoho by měl etymologií jeden výraz, ale že starobylost výrazu dává mu mnoho vlivů mnoha dob.

„Hospodyn“ jest poněkud ten hebrejský „Emmanuel“, očekávaný a doufaný Host, ale i Pán! — k čemuž, po přeměně praxí náboženských, zůstalo již obyčejové, ale prastaré přísloví: „Host do domu, Bůh do domu“ — a to jest „Hospodyn“. Název ten v ženském rodě pozůstal z manželství křesťanských, která v jednoženství zidealisovala ženu („Gospodyn“) a jaksi andělský charakter jí přisoudila.

*Narodził się dla nas Syn Boży,
w to wierzyi, człowiecze zbożny,
iż przez trud — Bóg swój lud
odjął dyabłu z straży.*

*Przydał nam zdrowia wiecznego :
Starostę skówał piekielnego.
Śmierć podjął, wspomniał człowieka
pierwszego.*

*Jeszcze trudy cierpał bezmierne,
jeszcze był neprzyśpiał za wierne,
aże sam Bóg zmartwychwstał.*

Narodil se pro nás Syn Boží, v to věř, člověče zbožný, že mukami — Bůh svůj lid odňal ďáblu ze stráže.

Přidal nám zdraví věčného : starostu skoval pekelného. Smrt podstoupil, vzpomněl člověka prvního.

Ještě muky trpěl nesmírné, ještě nebyl přispěl pro věrné, ale sám Bůh z mrtvých vstal.

Vyjádření, že Syn Boží narodil se „pro nás“, ať jakým-
kolvěk tónem označující vylučnost, nemůže upoutávatí du-
cha theologického, ale jest neslýchaně vážné pro historika.
Ano, pochybuji úplně, možno-li bez historického poroz-
umění těchto slov činiti si jakýkoliv nárok na osvícený pa-

triotismus, který, není-li jediným cílem historických prací, dozajista jest z hlavních ne posledním.

Betlému, pod vládou římskou, a Sanhedrinu v Jerusalemě nezasvítila hvězda Páně tolik, jako východním třem knížatům a mudrcům. Sice ukázal se Spasitel na Via-Appia v Římě, když již ve vzduchu čpěla síra požáru města a chystaly se začátky Desetikrvavých pronásledování, aby z nich vyjda jako v purpuru, vybojoval znovu Křesťanství u geniálních podvodníků a talentovaných heresiarchů.

Nad to bylo potřebí ukázati dokonalému římskému úřadu stupeň poslušnosti starému panství úplně nový a neznámý a skromnou mučennickou neoblomnost nabubřelému heroismu. Proti nejdokonaleji vzdělané výmluvnosti postaviti zdravé a široké slovo Otců Církve, a proti altíkům postaviti apologety. Metaforismus tedy výrazu, že „narodil se pro nás Syn Boží“ . . . má i v tomto smyslu význam zvláštní i neposlední.

Pravda, která jako povětroň Epifanie přešla nad aramejským starožitným světem, zjevila se ve vyvoleném israelském člověčenství; ale dříve již byla se oblekla od stop až do hlavy ve všechny historické a civilisační mohutnosti v okruhu řecko-římském, než ji spatřili a sklonili se k zemi národové pod severem, než severané na chvíli ztrnuli, na chvíli vyzvali ji na nerovný, ale upřímný a rytířský souboj nebo po hlubokém rozmyšlení řekli jí „amen“. Švédský Olof na shromáždění lidu, na generálním Tingu, na Allshärjartingu přednese otázku křesťanství. Vrženy jsou kostky osudu a otázka se ocitá na denním pořádku.

Tu vstává jeden stařec, ta slova pravě:

„Poslyšte! . . . Ty, národe, i ty, králi! . . . Víme již všichni, že křesťanský Bůh pomáhá těm, kdož v něho věří. Důkazů o tom dostalo se nám v nebezpečnostech mořských i v jiných. . . Proč zamítati, co nám užitečno býti může? anebo kde jinde toho hledati, co samo k nám přišlo? Nejedem již z našich, aby o tom náboženství novém zvěděl, vydával se až do Dorstadtu — tedy to vám radím, abyste s vděkem přijali sluhy toho Boha, který velmocnější jest nade všechny ostatní, kterého ochranu míti vždy jest dobře, když by se ostatní bohové ukázali nám protivnými.“

Mocí těch slov, ohromným potleskem celého Tingu potvrzených, počalo se hlásání evangelia ve Švédsku.

V Dánsku císař Otto I., poraziv Harolda, pokládá možnost pokřestění národa za podmínku trvání národa i koruny. A odráží meč mečem. V Norvéžsku svítající jemu křesťanství s tak hroznou a otevřenou setkává se tváří lidu, že křesťanský Jarl-Hakan neodvažuje se vyznati víry a cílů svých na veřejném tingu. Ano, vztahuje ruku nad obětní pohár starců a pro své svědomí kříž dělá ve vzduchu, dává lidu na rozum, že činí znak kladiva Odina. Ale tamtéž Olof Tryggwason jinak věc tu rozsuzuje: „Chcete (praví ku shromážděným), abych jako Hakan-Jarl v obětování modloslužebném účast bral. . . ? hotov jsem k tomu a obětovati budu nikoli již obyčejné nějaké oběti otroků, ale třebaš šest nejvznešenějších hlav ze šlechtých vašich náčelníků . . . z toho, tuším, modly se potěší! . . .“ a to

když řekl a šesti prvním ze zástupu mužů ukázal na hrdlo, pokřtili se.

Severní člověk nejinak i v Ultima Thule potkal se s křížem. Thormod přistav na Islandu, z prken postavil kostel, sloužil mši. Potom sedm kleriků s kadidelnicemi šlo na místo modloslužebného shromáždění a vystoupilo v čelo, a křesťanství prohlášeno pro ostrov závazným. Ježto zároveň sopka chrlila ohně, někteří věstili, že bohové ujímají se cti Odinovy, jiní že nový bůh s násilím vzal království. Tehdy Thorger, muž modloslužebnému právu oddaný, vyslechnuv ty i ony úsudky shromáždění, couvl do stanu svého a na hlavu si hodiv plášť velekněžský, trval tak v mlčení, noc a den. Potom dne následujícího odevzdal lidu zákon, vážící veškeren Island k přijetí křtu a křesťanství s pobouráním soch a svatýň a s trestem vyhnanství, kdo by o obětování modlám byl přesvědčen. Maje však zření na velikou nouzi lidu islandského, dovolil ještě požívatí masa koňského a odkládati děti dle dávného obyčeje. Když věc ta byla celým Tingem jednomyslně přijata, Thorger sklonil čelo a přijal křest.

Ježto jediným dogmatem Walhaly bylo zbožňovati sílu, pěstiti mužnost pro mužnost samu a energií statečnosti se opájeti, ani křesťanství tam nevešlo tak jako do Athen nebo do Říma, nýbrž spíše se soudem a s mečem, do tvrdých, šedých vstupujíc skal a pod nebem těžkými mraky zkamenělým. Může-li však to, co se soudností nazývá, býti darem přirozeným a ethnografickým, pak opravdu jenom člověk severní jest od přirozenosti soudný. —

Aramejský muž Heber, Abraham, spoléhal na cosi většího nežli na soudnost, když vyjítí měl z Chaldeje neb na vlastního syna napřáhnouti nůž. U Řeka soudnost jest ovocem esthetické symmetrie, ale žádný řecký bohatýr neslyne v první řadě soudností; spíše jen zápalem nebo důvtipem. Soudnost posléze Římanova záleží v patriciální vážnosti těla, ve vládě nad sebou a v diplomatické míře slova, jako by tam nedovedl šlechtic zapomenouti pontifikálních závazků svého původu. — Jistě že ty zvláštní genie národů v úplné jejich mohutné nahosti teprve tehdy jest viděti, když se k nim přiblíží světlo křesťanské, zostřujíc ten a ne jiný profil postavy. — A proto zasluhuje věru rozjímání ten verš „Boga Rodzice“, že: „narodil se *pro nás* Syn Boží“. — —

To vědomí, že s plnou pravomocí — a bezmála bych řekl, že vlastně i soudně — evangelisace přišla pro národy severní, náleželo by k pouhému badání o samotných historických následnostech, anebo k obecné o nich vědě, a nemělo by v sobě nic divného ani zvláštního. Než jestliže sám apoštol, jsa na místě a v čase své svaté činnosti, totéž o příchodu křesťanství do Polsky praví a za nevyhnutelně nutné je pokládá, — tedy dlužno a možno to počítati za charakter hodiny, v které slovanstvo polské ku křesťanskému celku přistupovalo. A právě myšlenka ta jest účelem této práce a zejména tohoto jejího odstavce. Ve slovech totiž, že „narodil se *pro nás* Syn Boží“, viděti chceme sebe samy k oné hodině připraveny. (Constant. porphyr. de adm. imp. 63). „Ve Vislici“ (v téže zdá se,

ve které mnohem pozdější Lokietek měl vidění Matky Spasitelovy) „ve Vislici, stolici Vislanů, nad Nidou, vládl Vyšislav čili Viševit, Βονθεβουτ ζεξ, modloslužebník, který vysmívaje se křesťanství škodil mu. K němu apoštol Metoděj těmito slovy se vyjádřil:

„Radím ti, synu! dej se pokřtít sám a na vlastní půdě své . . . neboť kdybys toho neučinil, tedy budeš pokřtěn, ale na cizí . . . A tehdy si na mne vzpomeneš — — —“

(„Křtíti synu volejou svojejou na svojej zemi—da ne plenen nadmi buděši kreščen na zemli čužej... pomeneši me!“)— (Method u Polewoja).

Nebylo to tedy tajno ani samých víry svaté šířitelů, aniž to považovali za hodno zamlčování, že k slovanskému národu Kristus přišel u velebnosti a moci.

„Sever, ve smyslu biblickém, označuje stranu mužův a hříšníků — neboť pro lidstvo přišel Spasitel a ne pro ty, kteří nepotřebují lékaře, lékař.

Pozorujíc tedy zajisté snadnost, s jakou slovanským národům dáno bylo přistoupiti k společnosti křesťanské, hlásá dále píseň apoštolova, aby se nezapomínalo, že

„mukami Bůh svůj lid,
odňal ďáblu ze stráže.“

A ještě pečlivěji klade důraz na to, že v Církvi Trpící totéž podstupuje po smrti:

„Ještě muka trpěl nesmírná,
ještě nebyl přispěl. . .“

Podobá se, že ve všech dobách, při umírněném od přirozenosti temperamentu Slovanů, a zejména tudíž Slova-

nů geograficky středních, bylo věcí snadnou získati celkovou přízeň. Zdali jest to správně nebo mylně, toho tu nerozbírám, ale jest jistou věcí, že na konec od nejdávnějších dob u nás se rozhodovalo dle všeobecného souhlasu. Nejvyšší samovlády bývaly spojeny s volbou. Slovan tuto zásadu, jež svou povahou měla býti přirozenou brzdou despotismu, sám hnal až k přinucení, — tak jest ona u něho stěžejní. Volba „Piasta“, na konci běžící historie polské, jest táž, jako Piasta Krušvického nebo Černého Leška. (Traška, 1279, praví : „Po Boleslavovi volbou nastoupil Lešek.“) — A proto právě „Piaś!“ v poslední době králů, už vyznívá jako provolání i jako Idea! Zdá se, že národové v základních krystalech nemění zcela svého zásadního principu — povznášejí jej, rozvíjejí, dokonaleji nebo méně dokonale jej aplikují, ale nemění ho.

Na severu a moři — na jihu a jeho slunci ten odpor, který Slovan kladl proti křesťanství a evangelisaci, byl zajisté vytrvalejší a rozhodnější.

Co do skutečného „rozbíjení model“ u Slovanstva středního, mnoho zbývá v tomto kronikářském vyjádření k pravému výkladu. Knížata nově pokřtěná přejala rozmach ten od bratří monarchů, u nichž však míval za cíl tvrdé žuly. Svatyní bylo v pravdě bez počtu, jak je popisovali pocesní kupci ve svých bohatých vypravováních, ale u středního Slovanstva bylo věru málo ve svatyních na rozbíjení. Něco jiného jest symbolický první počátek stavitelství, a něco jiného opravdová architektura. Postavení „komína“ na střechu přichází teprv za Lokietka v obecný obyčej, ač

symbolické stavitelství leží i v základech mohyl. Totéž i co do písma, které vždycky a všude bývá v souvislosti se stavitelstvím. Litera v uměleckém a užším slova smyslu ne posléze svůj základ nalézala v duchu a povaze Slovanů, jakkoliv ani dost málo nepochybuji, že předkřesťanští Slované měli svoje písmo, třebaž není dosud objeveno. Z vlastního badání, kdyby meze téhle práce dovolovaly, mohl bych o té věci mluvit. Nejstarší „runy“ psaly se dokola v kruh (viz na př. kalendář runský) a kresleny byly jako vlna stříhaného berana obětního svíjena do kruhu a rozvíjena, což odtud slove: „Rouno vlny...“ Nepokládám také za zprávy „liche“ a „bezpodstatné“ (dle mínění spisovatelů našich), že Boleslav Chrabrý rozkázal spálit knihy jakési z dob pohanských — ačkoliv desky ty anebo jejich zbytky nejsou posud nalezeny. Boleslav zajisté „vydával edikty“ písmem dnešním, ale jakými ve společnosti zřízenými cestami a jakými způsoby edikty tyto se roznášely a na jakých proudech byly publikovány, to s jistotou přesností není ještě prozkoumáno. Ale monarcha ten mocně a rukou silnou celý jakýs souborný pořádek věci zlomil a potlačil, jakmile se on, v prvním oslabení státu, shrnul v bývalá „kola“ a pod prvoslovanské cechy a znaky, za Maslavy, s jehož kosami (erb — kosy) se pozdvihla protikřesťanská reakce. Táž obec všecka obrátila se proti kostelům, která jenom před několika deseti lety (čili v historii jakoby minulého měsíce) se svatým Vojtěchem celým sborem národa zpívala „Bogarodzica“, a teď zajisté prvotní její rukopis, spolu s „fundačními dokumenty a privileji prv-

ních biskupstev“ (Długosz 1196), v plamenech ohňův zničila. Avšak zároveň jest to táž obec, která právě tak, když se po čase vzpamatuje, výraz „hospodyna“ (jediný asi v polské poesii, a užitý v oné veliké písni) si připomene znovu v hosanně pro Kazimíra. („A witajże nam, witaj, miły Gospodynie“ – Bielski).

Tak lehký to celek myslí maje na zřeteli, svatý Poeta hlásá, že „*narodil se pro nás Syn Boží*“, a zároveň pořád silněji dodává, aby pamatováno bylo, „že skrze muka . . . a skrze nesmírná muka . . .“ utvrzuje se v lidstvu ovoce dobrého poselství a dílo vykoupení se zakládá. Výraz „starostu pekelného“, ač v rozboru básně, který jsme zde podnikli, jest podružný, nicméně hoden jest povšimnutí, jako důkaz úplně volné svobody slova a žádným nátlakem vnějším nepodezřelé. Důstojnost totiž starostů jest arci-slovanská a původně z vážnosti samotné vzešlá a kteroužto zvláště morálka předkřesťanská přiváděla k úplnému despotismu tak, že stařec starší poroučel ještě mladším starcům a že tudíž mravní smysl trafil se v archeologické osnově. Úřady z ní přímo vzniklé příliš ve svých kvalifikacích přijaly právo promlčení. Křesťanské však ponětí o hodnosti věku se zakládá na širší pravdě. Mimo to literární příčinou, že užito bylo tohoto obrazu „pekelného starosty“, stala se i ta věrnost svatému písmu, s jakou vedle filosofické a básnické tvořivosti autorovy v celém jeho díle se potkáváme. Starosta zde totiž odpovídá (u Ev. Matouše XII. 29) Silákovi v hradě pevném, jehož oloupiti člověk ne-

může, „*leč prve by svázal siláka onoho*“, jak praví píseň: „*starostu skoval pekelného*“.

Při této shodě vyjádření neoddalující se příliš od hlavního v této strofě a nejvíce tu rozbíraného básnického smyslu ve verši, že „narodil se *pro nás . . .*“, povinni jsme poznamenati, že svátek Narození Páně jest „jediným svátkem Severu“, pod zvláštním tímto názvem u všech křesťanských vyznání známým.

Kdyby totiž někdo na Štědrý Večer, v tu právě mystickou noc, vznesl se nad kouli zemskou na výsost, s níž by mohl přehlédnouti její profil, spařil by od odlehlých hranic Kanady přes Oceán, skupinu poloostrovů anglických, Skandinavii, Germanii, Polsku, a přes Polsku až do některých osad sibiřských veliký jeden kruh rozsvícených hvězd radostného ohně! . . .

Národové jiní mají i millenia své historie do dne narození Kristova — ale historický člověk severní narodil se zároveň s ním. Arcihistorický, a přece básnický smysl těchto řečí aby se pochopil, — třeba na Štědrý Večer státi někde na kotvách, v některé přístavní zátoce národů a mocností dosavad ještě modloslužebných a s jedné strany pocífovati ponad vlnami dující zbytky vzdáleného tyfonu a s druhé strany slyšeti ozvěny křesťanských děl, k uctění svátku po celou noc hřmící z lodí. . . a dýmy jejich bílo se táhnoucí k pagodám měst viděti o samotě.

Historie totiž nejen byla, ale i jest, a proto ze psaných dokumentů sdílí se toliko nějakou svou částí.

*Adamie ! Ty Boży kmieciu,
ty siedzisz u Boga w wiecu,
domieść nas, swe dzieci, gdzie królują anieli :
Tam radość, tam miłość, tam widzenie
Twórcy — anielske, bez końca ! ...*

Tu — się nam zjawiło dyable potępienie ...

Adame ! Ty Boží kmeťi (hospodáři), ty sedíš u Boha v radě.
Přiveď nás, svoje děti, kde králují andělé :
Tamť radost, tamť láska, tam vidění Stvořitele — andělské,
bez konce ! ...

Tu — se nám zjevilo ďábelské zatracení ...

Selskost má a vždy míti bude zvláštní půvab, až tak daleko, že hle, i v jedné z nejvýznamnějších forem písně ji cítíme a nepřestává býti plna vděku. Příčina toho tkví prahluboko, protože ještě v nějakém pozůstatku prvoční nábožnosti lidské z tak řečené po biblicku doby patriarchální. Život selský ovšem sám vytváří jistou moraliťu a ta má spolu půvabnou stránku své starobylosti čili prvotnosti, a má neméně i svoji omezenost, jako všechno, co jest přirozeno. Arkadie zůstane živlem básnickým a tužbou toho zlatého věku, který se ještě pod jejími formami

zjevil poněkud prorokujícímu Vergilovi — ale příliš pozdě vejde krajina ta v historický zájem Řecka, ani na čas Ligy Achajské neupoutá. Že pastýřové přirozeně bývali poněkud morální, to jest jim podáno patriarchální tradicí, nežžář Spasitelova na nebesích kázala i pastýřům jíti do Betléma... V polském lidu pak se přechovává naivní podání, že to byli vlastně pastuškové slovanští(!).

Obraz prvního člověka jako „*kmeta* (hospodáře, sedláka) *Božího*“, zasedajícího v radě u Nejvyššího, myslím, že každému čtenáři, který poněkud blíž poznal Homéra, zdá se býti jeho rukou utvořen, v polské zemi a polskými slovy. V celé krásné literatuře polské není nic rovného tomu odstavci písně „Boga-Rodzica“.

Selo, ves, ve vlastním svém smyslu, vyjma několik šťastných momentů v Israeli, kdy každý pod svým odpočíval fíkem, — vyjma pelasgických chviliek Arkadie, spěšně v poesii přešlých, — též nikdež na celém světě nemělo a nemá svého bytu tak skutečně jako v Polsce. Germánská ves od svého nejdávnějšího počátku i vždy a podnes byla a jest malým městečkem — burgem. U národů latinských ves jest villou... Tedy pravé vsi nikdy a nikde nebylo, kromě v Polsce. Přednosti toho zvláštního charakteru a slabé jeho stránky jsou jedním z nejvážnějších tajemství historie národů.

Takto-li však jest až dosud, jaká to asi byla jarní a svěží mladost, všecka bílými květy vonící a prvotní, za oněch dnů, kdy zpíval Slovan k prvnímu člověku:

„Adame, ty Boží kmeti.“

Básník také (dle mého rozdělení „Boga-Rodzice“ na dvě části) sklání se tu k té nejprvnější hloubce ducha lidového a posvěcuje ji konečnými viděními věcí nebeských.

Kadłubek se zdá mluvit o svatém Vojtěchu v tom smyslu, že „Poláků jako mladičků u víře posílil“.

„Přived' nás, svoje dítky, kde kralují andělé.“

Co do proseb o spolukralování se světem andělským po požehnaném životě, ty bývaly psány na náhrobcích králů jerusalemských, a jsou tedy pozdější než naše veliká píseň.

„Moudré tedy jest (píše Skarga) v této písni stručné vyznání vši víry, utvrzení naděje a nauka pokání, střízlivá a důmyslná modlitba.“ — Dál pak týž výmluvně dodává o rytířských vlastnostech této písně, což nás pohnulo ku zkoumání, zdali se neskládá ze dvou částí, – a na tom též jest náš rozbor zosnován.

ČÁST DRUHÁ

*Ni srebrem ni zlotem nas z pekla odkupil,
swą mocą zastupil,
Dla ciebie - człowiecze - dal Bóg przekluc sobie
bok, rāce, nodze obie.*

Krew swięta szla z boku na zbawenie tobie.

*Wierzżewto, człowiecze, iż Jezu Chryst prawy
cierpiał za nas rany.*

Swą swiętą krew przeal za nas chrześciany.

Juž nam czas, godzina, grzechów siā kajacy,

Bogu chwałę daci,

ze vszemi silami Boga milowaci.

Marya dziewica, proś Syna swego,

Króla niebieskiego,

aby nas uchoval ode wszego złego.

Wszyscy swięci proście,

nas grzesznych wspomóžcie,

byšmy z vami przebyli,

Jezu Chrysta chwalili.

Tegož nas domiešci Jezu Chryste miły,

byšmy z Tobā byli,

gdzie się nam radujā juž niebieskie síly.

Amen, Amen, Amen,

Amen, Amen, Amen, Amen.

*Tako Bóg daj,
byśmy poszli wszyscy v Raj,
gdzie królują anieli.*

Stříbrem ni zlatem z pekla nás nevykoupil, svou mocí zachránil.
Pro tebe - člověče - dal Bůh prokláti sobě bok, ruce, nohy obě. Krev
svatá tekla z boku ku spasení tobě.

Věř v to, člověče, že Ježíš Kristus pravý trpěl za nás rány, svoji
svatou krev prolil za nás křesťany.

Již nám čas, hodina, hříchů se káti, Bohu chválu vzdáti, všemi
silami Boha milovati.

Maria Panno, pros Syna svého, Krále nebeského, aby nás za-
choval ode všeho zlého.

Všickni Svatí prostě, nám hříšným pomozte, bychom s vámi
přebývali, Jezu Krista chválili.

Toho nám dopřej, Jezu Kriste milý, bychom s Tebou byli, kde
se nám radují už nebeské síly.

Amen, Amen, Amen, Amen, Amen, Amen, Amen.

Tak Bůh dej, bychom došli všichni v Ráj, kde kralují andělé.

Rozděluje píseň, jako se dělívá, na dvě části, a nejenom
dopouští, ale i povzbuzuje, aby někdo lépe nežli já to
arcidílo pochopil a rozebral, — vyslovuji svou myšlenku,
že druhá část od slov: „Ni stříbrem ni zlatem ...“ počíná
se po této jednoversové pauze :

„Tu se nám zjevilo ďábelské zatracení!“

Kterážto pauza mezi dvěma celé básně částmi tvoří roz-
dělení, jakoby mezi dvěma chóry v starodávných lyric-
kých útvarech obřadních.

Pokud však celá morální stránka první části opírá se o pojem práce a muk, potud tato druhá mluví vylučně o Oběti.

Kolorituselského a kmetního nejen v té části není, nýbrž položena jest jako hlavní úvod nedůvěra ve „stříbro ni v zlato ...“ Jest to zvláště chór rytířský, chór složený výhradně pro stav a společenství rytířů. A to až tak, že bych myslil, že napřed celou první část nebo začáteční litanii zpíval spolu všecken sbor hlasů, a druhou část intonoval stav rytířský, — že dva chóry se přetrhovaly pauzou... a zavíralo se posléze odzpívání celého textu opět tou litaníí, s kterou se setkáváme na konci hymnu, která však jest již nade vše zřejmější i formou i smyslem. — Není již v části této „Adame, ty Boží kmeti...“ nýbrž jest tu, se zvláštním důrazem, pohružka: „Ni stříbrem ni zlatem“, podivný to ohlas rčení mnohem a mnohem pozdějšího: „ni z roli ni z soli“ ... Tajemný, protože jest v Ěpopejích národů vzájemnost těch zvláštních veršů, přízvuků a rčení, dle kterých se celá harfa výhradní energie některého národa ladí...!

O takovém rozdělení písňe sice doslovně Skarga nemluví, přece však zdá se, že je vidí nebo má na očích, kdyžťe dílu tomu prisuzuje dvojí charakter, totiž katechistický a vojenský. Neb těch obou spojení pod náležitým stupněm dalo charakter jeden, buď málo anebo nedovedně dnes čitelný, totiž charakter rytířský. Podrobnosti pod tím vzhledem jsou tak seřeny, jak tomu bývá a poněkud býti musí u starých arciděl, jejichž jemnější rysy časem otupují se a

any toliko hrubší jsou patrný, zbývá z nich jakýsi palimpsest, jenž vyžaduje znovu luštění. Věc to, o níž už v této naší práci jsme mluvili.*

Za dob blízkých Artušovi nebo Karlu Velikému stačilo vysloviti rčení: *Rytířství - Kavalířství* – aby nebylo třeba dodávati, že to jest stupeň historického kněžstva a nábožnosti. Obraz a upomínky na svátosti mělo každé rytířstvo, jako Křtu v Lázni rytířské, Biřmování v dotknutí obnaženým mečem, přijetí ve sbor a v účastenství Těla sborového v kruhové hostině, a mystického manželství v ideálním nadšení pro dámy a tedy v úctě k ženám... Také svou Investituru v pasování neboli sepětí beder pasem na znamení oddání se činům rytířským.

Též se rytíř připravoval v duchu ke svým pracím, a toho veliký theolog Wujek nepotřeboval za časů svých vyjadřovati a jemu to výhradně nenáleželo, ale jedním tahem péra o „Boga-Rodzici“ pověděl dosti, nazýváje ji „Katechismem polským.“

Z těchže příčin péra pozdějšího kněžstva, nebo, aby se tak řeklo, spisovatelé poněkud nedopasování nalézali v „Boga-Rodzici“ theologicko-filosofické přehmaty a nepřislusnosti. A z téže příčiny zpívání té arcimistrné rapsodie pomalu vychází z obličeje v době, kdy řeholnictví rytířské ustupuje ze řad podnes tak zvané pravidelné armády státní. Tím způsobem z nevyloženého slova „Rytířskost nebo Kavalířství“ smysl věci nejprve shledává se

* „Postup tvoření závisí postupu na čtení“. (Viz výše v *Úvodu*.)

zadržen a potom dává se v podezření a přivádí ku chladné lhostejnosti. *

Blahá zvěst Kristova zakládající se na trpělivosti, snášení protivenství, nebo hlavně na ustavičné lásce, nedotkla se svědomí vojenského teprve tehdy, když církevním Otcům zvláštními traktáty bylo rozhodovati, zdali čestné vyznamenání vojenské sluší se křesťanu či nesluší přijímati a nositi (Viz „*O věnci*“). — Aniž začátky takové, teprve asi osm set let před „Boga Rodzicí“, a teprve pravím tehdy, otřásl svědomím lidí meče, když již Maximian z Milanu do Galie s legiemi římskými vstupoval a zdržel se v Octoduru (dnes Marigny dans le Valais), kamž mu Diocletian poslal najatou legii Thebánských pod Mauriciem. Tehdy totiž už přes tisíc vojáků, kteříž co desátý byli ze řady meči vyřati, utvrdilo známost rytířského řemesla, taký od zbylých z legie píše císaři list :

„Tvými jsme vojíny, ó Imperátore ! ale pravíme otevřeně, že jsme i Božím vojskem. Povinnou tobě zachováme vojenskou poslušnost ; života nevinnost Jemu. Od tebe, Césare ! žold bereme a bytí od Nejvyššího. . .“

V odpovědi, že celá legie docela byla vyřata, máme již nejenom stopu dějinnou, že takové theologicko-morální pochybnosti byly vyzdvihovány, ale že též měly svoje rozluštění. Než ani teprve v tu dobu se nezačal a dokonalého římského legionáře nezaujal ten veliký a historický spor.

* „Jest to zajisté úplně nový vynález, jenž má za cíl . . . zničití pocit skutečných potřeb ducha. . .“ (Viz výše v *Úvodu*.)

U Jordánu, když Jan křtil a kázal (viz u Lukáše Ev. III. 14), „tázali se ho i vojáci, řkouce :

„A my, co činiti máme —?

„I řekl jim — nikoho neutiskujte, ani nečiňte křivdy, a dosti mějte na platu svém.“

Přece však větší a k rozuzlení důležitých sporných otázek svých tíže doléhající neznalost směru a odtud pocházející smutek ovládly nejen ony orly ukázněného vzorně vojína římského! . . . Celá tam totiž společnost, organickými články přijavší hnutí, nedávala tím zatemňovati pravd a pocitů, ačkoliv tvrději rozhodovala se i k válce.

Ale na severu a mezi národy opírajícími vojenské síly národa o poněkud neorganickou obecnou hotovost — neboli též tam, kde bohatýrský osobní zápal se méně zakládal na svědomité poslušnosti, — doktrina křesťanská zarmoutila (výraz historický jest : „zasmęncila“) polobožství bohatýrské. V Odinově vlasti přímo a tváří v tvář vyzýval Odínovec nového boha na souboj . . . Známo jest ono převažování noci s dnem ve Skandinavii, podnes nedostupné historikům, že země ta byla na čas tak uzavřena.

U Slovanů pak jižních vyzpěvoval poražený válečník svoje smutky . . .

„Krahujce svaté vyplašil z háje,
zavedl božstvo z cizího kraje,
jednu namlouvá za družku
míti — na celou stezku
od vesny . . . do Mořany!“

Čas však se nemění tak rychle tam, kde se organická společnost nehýbe, nýbrž pokrok se zakládá hlavně na pocitu přetvoření, nebo na obecném mínění. Myslím, že Boleslav Veliký organisací rytířstva se i velice obíral, i velice je doplnil, jakmile i *lázeň rytířskou* (od kronikářů a spisovatelů polských vyloženou poněkud po mongolsku) seč byl zavedl. Přece však rád tento rytířský, jak patrně, nerozveselil se ještě v Pravdě nové, a starý rmut heroického smělstva úplně as nebyl obrozen za dob apoštolování sv. Vojtěcha, když za reakce protikřesťanské nedovedl vystoupiti a zvítěziti, ovšem, když Maslavu dovolil kosami zmocniti se obce. Podobně když našel ještě Boleslav Smělý druhů a rytířů v útoku svém na svatého Stanislava u oltáře, kteří „ni stříbrem ni zlatem . . . “ zdá se nepohrdali.

V takovýchto živlech *Ad-Abert*, rodem i vzděláním dokonalý patricij, a proto vědomý historického rozvoje pravdy křesťanské, ač — jakožto apoštol — úplně sprostý a pokorný služebník, stal se i *potěchou vojsku* (voj-těch).

Proto ve druhé části hymnu „Boga-Rodzica“, která, dle mého výkladu, zdá se mi býti hlavně rytířským útva-rem, — uvážiti dlužno, že nepraví se již „člověče zbožný“, ale toliko „člověče“ :

„věř v to člověče“ — a výše:

„pro tebe člověče“ —

a že poprvé v celé písni jest užito názvu „křesťan“ obecně :

„Svou svatou krev prolil za nás křesťany!“

Těž vidění probodených rukou, boku, nohou, krve vylévající se i prolévané a nezavřených ran, v úplné blízkosti se ukazují v této části druhé, která má za obsah nadšení pro oběť, kdežto těchže obrazů v části první, která jest pouhým shrnutím hlavních tajemství pravdy, naprosto není. Část druhá opěvuje hlavně muka, práce pro triumf víry, tedy pro triumf sám, a z něho zděděné dary.

Ačkoliv i zde se stálou po celou píseň věrností Písmu svatému autor ohlíží se v tomto odstavci také na List první sv. Petra Apoštola, poněkud k otcům těch Poláků psaný, pro něž „Boga-Rodzica“ složena byla... a jest...

Neboť přímo táž slova píše Kefas k vyvoleným *Poutníkům, rozptýleným po Pontu, etc. etc.*

„Vědouce, že nikoli porušitelnými věcmi zlatem nebo stříbrem, jste vykoupeni... (ni stříbrem ni zlatem“ v písni), *nýbrž drahou krví, jakožto Beránka nevinného...* (v písni — „že Jezu Christ pravý“, — výslovně, že „pravý“ čili „nevinný“).

Od uzavření odstavce písně, který právě jsme se přičinili rozebrati, začíná se už zrychlovati rytmus, jako vzdychání muže připravujícího se k veliké zkoušce.

Posléze nadchází jakási rozhodná chvíle — píseň praví:

„Již jest čas! hodina
... hříchů se káti,
Bohu chválu vzdáti,
všemi silami Boha milovati...“

To udeření hodiny a to všech sil svolávání beze vší pochyby kreslí situaci rozhodnou a neřeknu příliš mnoho, že

předválečnou. Což více, že dlouho potom ještě trval tento způsob vedení války a bitvy ; že na zralém a jediném udeření a ráně záviselo celé věci rozskočení. Tento způsob však záležel ve vnitřním pocítění chvíle . . . doktrina, kterou zřetelně vyslovila Panna Orleánská, před jednou bitvou svou, podobně volajíc, že „*už čas !*“

A protože se tu touto druhou částí „Boga-Rodzica“ končí, následuje to konečné nedůvěřování ve zralost oběti své a prostoduchá bázeň, jež nejednou bývá družkou pravdivé mužnosti :

„Maria Panno ! pros Syna svého,
krále nebeského,
aby nás zachoval ode všeho zlého . . .“

A potom tak jako na začátku, litaniové uzavření hymnu :

„Všichni Svatí prostě“.

I teprve ponejprv v celé této písni, za její první i druhou část, přímé zvolání ke Kristu Pánu — poslední a jediné :

„Toho nám dopřej, Jezu Christe milý !“

Mistrný to opravdu jest plán, že na konci teprv nalézá se přímé slovo k Nejvyššímu, a že v celém hymnu modlitba prochází hierarchiemi a přimluvami, jakoby pořád ve vyšší kruhy nebeské. Ale osměluji se poznamenati, že to zároveň ukazuje, že modlitba tato není myšlena tolik pro přímé kněžstvo oltářní, jako spíše pro chóry lidu a pro stupeň pobožnosti rytířské.

Co znamená pak sedmkrát prozpěvované „Amen“ ... to dle mého prohlédnutí stavby básně a též symboliky prvokřesťanské zdálo by se, že přidáno bylo až po smrti svatého Vojtěcha. A snad zvláště v té bitvě pod Santokem vyhlášeno, kde (praví Długosz) Poláci, zvítězivše nad Pomorany, modlili se zpívající *„in laudem et gloriam“ S. ti Adalberti*. — A že sedm „Amen“ označuje sedm kopí, kterými tento světec zpečetil mučednický svou pout pouzemskou.

Na konec k uvážení zbývá ještě, že po vyzpívání oněch sedmi „amen“ praví píseň:

„... Tak Bůh dej
bychom *všichni* přišli v Ráj,
kde kralují andělé.“

Jináč totiž co by znamenalo „Tak“...?

Zde zajisté náleží doložit poukaz na známá a často citovaná slova našeho proroka o celistvosti písně „Boga-Rodzica“, a jmenovitě na ta, kde Skarga stkvěle líčí, čeho dosáhli Poláci při pojetí a rozhlašování toho hymnu. A že tedy „potomkům příklad zůstavili, kterého jak následují, ať sami se soudí.“

Psal jsem v Paříži l. 1873.

CYPRIAN NORWID

Přeložil Klement Maria Šebesta.

SVATÁ PANNA S JEŽÍŠKEM,
před níž se modlívala Johanka z Arku.
Řezba ze 14. stol.

W. B. YEATS A BÁSNICKÉ OBROZENÍ V IRSKU

„Jest to zvláštní rys života keltického,“ praví Magnus Maclean, „že veliká literární vzkříšení byla soudobá a společna všem rozptýleným skupinám, ať jakkoliv odloučeným jazykem a bydlištěm.“ Maclean připomíná intelektuální probuzení věku VI., XII. a XVIIIého. Od padesáti let jsme svědky podobné obnovy. Věda se k ní připojila: učenci na pevnině, Bopp, Zeuss, Ebel, založili keltickou filologii. Zároveň nehynoucí genius račy vyjadřuje se moderními jazyky, by byl slyšen četnějším obecnstvem: „Literáti highlandští, galští a irští posloužili anglické literatuře svým bohatstvím snu, básnickým cítěním a obrazností, právě tak jako svým podivuhodným darem

licně a vypravování.“ U nás totéž dalo se s Le Brazem a spisovateli bretaňskými. Na melancholických březích zamlžených moří všichni ptáci kouzelného lesa zároveň se rozezpívali.

I

Není divu, že hlasy, jež k nám dolétají z Irska, jsou z nejpronikavějších a nejmelodičtějších. Irsko jest vtělenou poesii. „Smaragd Západu“, pouhé toto jméno vyvolává hejna snů. Ale až do dneška, jak autoři nejnovějších anthologií, Yeats, Stopford Brooke, Rolleston sami praví, byť dosti zpívalo, nepovzneslo se ještě k velikému umění. Století XVIII. vidělo mnoho potulných minstrelů, jichž jazykem bylo keltické nářečí předků. Jistý hostinský z Limericku napsal nad své dveře ve verších galských nápis, jímž zve všechny mimojdoucí básníky, byť kapsy jejich byly sebe prázdnější, přijímal je, pokud jeho pokladna byla plna; to však netrvalo dlouho. Konec konců ujal se jakési staré poběhlce a zemřel v hadrech, ale se srdcem radostným. — Byla v těch inspirovaných bohémech látka pravých básníků. Ale dle Yeatse nedostávalo se jim vážnosti, „Lilie Vznešené Pravdy... Růže Krásy daleké.“ Byli „ceny nepatrné jako pěna, jež poletuje na pobřeží“.

Kterí pak z irských tehdejších duchů psali anglicky, byli zcela angličtí. Goldsmith se pobritanštil, ba i Thomas Moore přes své irské melodie. Ty ostatní vyšly z módy,

„vyumělkované a mechanické, jakmile byly odloučeny od hudby, jež jim dávala křídla“. Tomuto úsudku Yeatsovu nemožno nepřisvědčiti. Jinak vlastenečtí básníci měli výtečné úmysly. Probudili v Irsku smysl národnostní. Ale byli příliš ovládáni veřejnou činností. Tak tomu bylo s Thomasem Davidem a jeho skupinou. Jsouce hluboce Iry cítěním, zůstávali výrazem poplatníky Waltera Scotta a Campbella.

Lepší obrát ostatně se blížil. Callanan prokázal irské literatuře velikou službu svými překlady z galštiny. Ukázal pravou cestu. Schýlili se nad zřídla minulosti. Mangan se v nich inspiroval. Mangan jest irský Robert Burns. Zároveň geniální, neúplný, neupřímý a bodavý, propadlý alkoholu a opiu, zemřel v bídě na loži v nemocnici dublínské, zůstaviv verše, z nichž některé jsou nejkrásnější a nejbolestnější, jaké kdy slzy lidem vyrvaly. Úpěl nad sebou s akcenty François Villona. Zvláště jeho *Dark Rosaleen* zůstala populární. „Brunátná Rosaleen“, toť Irsko. K své truchlivé a ubohé vlasti básník přibližuje se sladce, bere ji za ruku, bychom tak řekli, a mluví k ní hlasem neskonale něžným a laskajícím. Nic není dojemnějšího.

Kelty jsou též Allingham a Ferguson. Onen s větším uměním, tento s větší silou a mohutností inspirovali se starými národními tradicemi. Allingham jest básníkem Ballyshannonu, tlumočnickem „melancholických vesničanů Západu“. Ferguson, jehož dílo jest krásným epickým celkem, byl zprvu neuznáván; teď pozdravován jest jako předchůdce mladými spisovateli soudobého Irska.

Alerozhodné úsilí nebylo ještě zaníceno. Poesie setkávala se s překážkou nejen v těkavosti a nestálosti, ale též v družné povaze Irčanů. „Lépe jest hádati se než býti sám“, praví jedno jejich přísloví. Slyšme Yeatse

Vůbec Irčan naší doby chová lásku tak hlubokou k oněm uměním, jimiž se ustavuje skvělá osobitost, hbitá komposice, řeč bystrá, výmluvnost, jež pohýbá davy, že nemá smyslu pro umění, v nichž osobnost se stravuje v samotě. Miluje uměny hynoucí, pomíjející, jimiž jako udicemi s návnadami možno chytati lidská srdce, a protiví se mu umění nesmrtelná, jež by ho jistě odloučila od jeho kamarádů.

Zámožné třídy, třídy „vzdělanců“ byly utvořeny britskými universitami a vysokým učením *Trinity College* v Dublině. Ale starý duch trvá dále: zápasí; vyprošuje se z všednosti a soustřeďuje se. Ponenáhlu ustrojuje literaturu s jazykem anglickým, jež se snaží odlišiti čím dál tím více od kterékoliv jiné. Až posud Irsko kolísalo mezi dvěma stranami: buď státi v rozhodné opposici proti Anglii, nebo pokusiti se přizpůsobiti se mravům, cítění, ideím anglickým a tak vymoci si místo v civilisaci Spojeného Království. Obě dlužno zavrhnouti: vždyť některé jen odporovati, to znamená účtovat s její myšlenkou, a tu již jaksi stáváme se vasaly. Irsko rozhodně zavíratí bude oči a uši všemu, co přichází od jeho mocné sousedky násilím, ať mravním, ať fysickým. Právě sjednocení jest jen v tom, co se přijme v svobodě. Jinak bude Irsko samo sebe rozjímatí ve své ideální formě, pohlížeti žádoucne do těch starých dnů, kdy uchvacovalo obraznosti.

Nemohu se zdržeti, abych o tomto Irsku snu necitoval velmi krásné stránky spisovatele, jenž se podpisuje A. E.¹

Toto vniterné Irsko vnímané okem visionářů, byla Tirna-Noge, země nesmrtelného mládí, neboť byla zalidňována toliko bytostmi mladými a krásnými. Byla to země Živoucího Srdce; něžné jméno, jež ukazovalo, že se stala dražší než srdce ženy a převyšovala jakoukoliv jinou naději, jako svrchovaný sen ducha, klín, v němž si chtěl odpočinouti, až by byl opustil svět, asyl zmizelý. A zajisté, podivuhodnou a krásnou zemí jest toto Irsko, mystické krásy, zavírající oči těla jako do spánku a otvírající oči ducha jako do snů; a nikdy básník nepoložil na se boky našich vrchů, aby sladká a velebná zjevení, se srdcem skvoucím jako slunce, nevstupovala do jeho snů, na zářící pařáty, do kouzelného světa, jenž jim příslušel; a tento svět oživil se v každé trosce, v každém lese, v každé hoře, duchy navštěvovaných: což také v něm můžeme poznati, ne-li stín myšlenek Božích?

Zároveň keltický jazyk, tak zanedbaný, vypovězený do některých koutů Západu, kde chřadl, znovu se pěstuje. Galské básně doktora Hyde-a leťí na rty vesničanů v kraji de Galway, v Connemara, v Donegal. A Jiří Moore volá:

Nemám potomkův a jsem příliš stár, bych se naučil tomuto jazyku. Ale bez prodlení se přičiním, aby dívky mého bratra učily se irštině. Psal jsem své švegruši, že se hodlám ujmouti této podstatné části výchovy jejich dítek. Budou míti chůvu, jež přijde přímo z Arranu, neboť co pomůže člověku, když by znal všechny jazyky světa, a svého by neznal?

¹ Pseudonym p. George W. Russella.

Ejhle enthusiasmus!... Yeats sám učí se galsky. Ne snad proto, by psal v tomto nářečí. Četní vzdělanci, kteří rozumějí anglicky, ale neumějí kelticky, byli by těžce zarmoucení, kdyby v irštině zpíval své rhapsodie a vypravoval své podivuhodné zkazky. Ale činí tak proto, by vnikl důvěrněji v duši račy.

Nuže, jak prohlašují v předmluvě k své anthologii Brooke a Rolleston, irská poesie existuje. Stala se dílem uměleckým. Zavrhlá národní vadu rozvláčnosti, *the devil's flow of words*. Není již „zpracovávána amatéry.“ Požaduje svých inspirací na rodné půdě: Yeats konstatuje, že irští básníci nemohou mluvit leč o své zemi. Nezajímá se již o nynější politiku; ale vyvolává památku nebožtíků, chápe se mytův a pověstí z někdejška a zůstává věrna svému vlastnímu geniovi.

Jest zvláště náboženská, ale nikoliv na způsob poesie anglické:

Náboženská poesie v Anglii jest „krotká a mírná.“ Hraje na svou příjemnou flétnu, lahodnou nebo slavnostní v poklidu presbytářů a biskupských paláců, v poklidu zahrad universitních. (*Anthol.* Brook et Rolleston).

Tato anglická poesie jest odlučována od umění „doktrinářským a církevnickým formalismem, skepticismem, rozředěným se zřetelem k nadpřirozenu, nedůvěrou k enthusiasmu a jeho zavrhováním.“ Jest to duch Oxfordu a Cambridge, neobratně kopírovaný učením *Trinity College*. Jediným náboženským básníkem Anglie jest Christina Rossetti.

Obraznost irských básníkův jest plně rozhárána plameny božské lásky, oděna v purpur krve mučedníkův. Kdož snad již nevědí, že jsou katolíky dogmatem, vědí, že zůstali katolíky obrazností. A všichni kloní se k „patření na svět duchovněji než jest svět, převládající teď v literatuře . . .“

Jest třída irských básníků, kteří vložili do svých děl nejen mysticismus, jenž tkví tak hluboko v srdci Církve katolické, ale ještě živý kvas nových uměleckých aspirací, s přidavkem moderního probuzení keltického genia, jenž jim původně přísluší. Z této směsi vznikl typ poesie zajímavé, nesnadné, symbolické, velmi vábné, plodné na motivy čisté krásy, poněkud však přísné. (*Brooke a Rolleston*).

V nové skupině poznamenává hlavně Hinksonovou, jež „se honosí jakousi nábožnou něžností, jako svatý František, k bytostem prostým a instinktivním, k starým zahradníkům, starým rybářům, ptákům mezi listím, ptákům kolébaným na vlnách“; miss Hoper, jež vykouzlila starověkou mythologii; H. E. . . . a Lionel Johnson, rytířové mystického života a zanícenci světa nadpřirozeného. Ale zvláště, praví Brooke a Rolleston, „tři tyto tendence irské poesie, každá vyznačujíc se silně svým keltickým duchem, k nábožnosti, mysticismu a k směsi obou, spojily se v básních Yeatsových“.

Oduševnil staré keltické historie, a zároveň vytvořil některá díla přímá, prostá a dobrotivá, plná lidskostí, o životě nynějším. Také jeho poesie honosí se větším rozmachem než poesie jeho

druhů. Kromě toho pronikl taťo rozličná díla imaginativní duchovostí, jež přenesla jejich sujety, ač přísluší našemu světu, do onoho světa neviditelného, jehož jest pouhým stínem.

Dále ve zvláštní poznámce, již zasvěcuje Yeatsovi, Rolleston prohlašuje, že ho považuje za knížete spisovatelů živých, kteří se vyjadřují v jazyku anglickém. Týž úsudek četl jsem v revuích londýnských. Bylo by tedy mrzutou věcí, kdyby Yeats zůstal ještě neznám našemu obecenstvu.

II

Yeats se zprvu hojně sytil irským folklorem. Vydal sbírky povídek, složených různými autory. Vydal výbor historek, v nichž humorista Carleton oživuje s takovým vzletem mravy své země. Posléze zvědál na rolnících od Západu, na těch, jejichž hory jsou posledními zeměmi Evropy, jimž posledně zapadající slunce posílá své políbení. Rozmlouval na cestách Connaughtu, na pokraji hubených polí, vedle dvorců, pustošených exekucemi, se starci, kteří přechovávají posud ve svých skrytých duších památky prvotních tradicí. Vcházel do chudých chatek, kde vymírají poslední legendy. Naslouchal těm snílkům a těm věřícím, u nichž illuse a reálnost mísí se nezřetelně v jakémisi soumraku, — *the celtic twilight*, jak nadepsal jeden ze svých svazků.

Známo, že Irčan, byť sebe chimeričtější, jest neméně velmi veselým společníkem. Není tu melancholické use-

branosti Galla neb Armorikána. Jako naši Provençalové užívá vrchovatě „galejády“. V příbězích Carletonových nalézáme stálou veselost, hlučnou, nakažlivou veselost. U Yeatse, básníka delikátního a subtilního, tento ráz národního genia zřídka se jeví; přece však jest i u něho zastoupen. Jeho *Irish Tales* nám předvádějí častobylosti nadpřirozené, ba i strašidla, jejichž humor jest joviální a jež straší živé šalbami pepného vtipu. Yeats sám vypravuje příběh nevěřícího, jenž byl vyhnán ze svého domu vlastními botami, do nichž se obul duch. Jiného dne potkal starce v očarováném lese. Tento stařec slyšel zvířata vespolek rozmlouvat. Jeden ježek „brumlal jako nějaký člověk“. Kočky mluvily zvláštním jargonem, „nejspíše nějakou starou irštinou.“

V jedné kapitole svého *Celtic Twilight* staví nám na oči velmi původní osobnost, totiž Michaela Morana, posledního *gleemana*, jenž se narodil kolem 1794 a jenž v Dublině byl uznán rektorem všech vydavatelů balad čtvrti *Liberties*. Byla to zvláštní osobnost:

Přes svou slepotu nezakusil žádné nesnadnosti s ženitbou; ba mohl si spíše vybírat, neboť Moran byl právě onou směsicí ničemy a muže geniálního, tak drahou srdci ženy, jež snad proto, že sama jest bytostí ustálenou, cítí neočekávané, nestvůrné, vše, co šálí a mámí.

Věru pěkný doplněk k psychologii *Muže, jenž se směje*.

Náš minstrel dočkal se zvláštní agonie. Vypravování o jeho pohřebních obřadech jest skvostné; a přiznávám

se, že jsem neschopen podat krásnou svižnost textu anglického.

V dubnu 1846 oznámeno bylo knězi, že Michael Moran umírá. Nalezl ho v čísle 5 Patrick Street, na slaměném lůžku, ve světnici plné pěvců balad, v hadrech; přišel tam, aby si zpřijemnil své poslední chvíle. Po jeho smrti pěvci balad s houslemi a jinými nástroji přišli a častovali ho krásnou noční besedou: každý připojil na obveselenou, jak právě zásoba povídek, starých refrénů, žertovných veršů stačila. Učinil pořádek s Pánem Bohem, vyříkal své modlitby, vykonal svou zpověď: proč mu nepřipraviti něco veselého na rozloučenou? Pohřeb byl určen na zítřek. Dobrá část jeho obdivovatelů a přátel usedla do pohřebního vozu s rakví, neboť bylo deštivo a škaredě. Nedostali se daleko, když jeden z nich zvolal: „Jest krutá zima, není-liž pravda?“ — „Na mou věru, odpovídá druhý, ztuhneme jako nebožtík, než dojedeme na hřbitov.“ — „Mohl ještě aspoň měsíc počkat se smrti, pravil třetí, až počasí zpříjemní.“ Jakýsi Carroll dal donést půl penty *whisky*, i připíjeli všichni duši básníkově. Pohříchu vůz byl příliš zatížen. A nedojeli ještě na hřbitov, když pružina vozu praskla zrovna jako láhev.

Právě za řeči o Michaeli Moranovi Yeats vyčítá těmto národním aoidům, že nepoznali „Lilie Vznešené Pravdy Růže Krásy daleké“. Nebude tedy dlouho lpěti na plebsi dublínské, bavící se a podivínské. Vypraví se dále na západ, by našel lid ušlechtilejší. Vesnice vyhledá, v nichž každý, i policejní strážník, věří ještě ve víly a kouzelnice.

Libuje si v této víře prostých lidí. Strašidla irská podobají se sice všem strašidlům, jež navštěvují zapadlé samoty staré Evropy. Ale v Irsku žijí ve zvláštní důvěr-

nosti s bytostmi nadpřirozenými. V drsné zemi Johna Knoxe a presbyteriánův jest jim krušno; tam se jich bojí a tupí je; *water-goblins* a *water-kelpies* jsou zlomyslní a krutí. „Učinili jste si z temnot nepřátele, praví Yeats Skotům; my však se světem, jenž jest mezi nebem a zemí, vyměňujeme si zdvořilosti.“ Jistá zjevení stávají se zvyky. Slovo Augusta Comta, že lidstvo obsahuje více mrtvých než živých, pro Irčany jako by platilo doslovně. „V Irsku svět tento a svět onen, kamž přijdeme po smrti, nejsou nikterak odděleny.“

Bytosti nadpřirozené berou na sebe podoby nejdůvěrnější. Tak ďábel, by pokoušel mladou dívku, přeměňuje se zprvu v číslo *Irish Times*, potom, což se zdá účinnější, v mladého muže. Jistého večera sedláci byli stíháni jakousi divou ženou s vepří hlavou (*pigfairie*). Vzpomínáme si, že to jest jedna z podob, oděných znovu Ortonem, fantastickým to poslem pana de Corraze v legendě, vypravované Froissartem.

Svět nadpřirozený jest tak blízek našemu světu, že často v hněvu Irčan zvolá: „Budu vás strašit po smrti!“ Yeats vypravuje na uchvacující jedné stránce, kterak návštěvníci jistého města v troskách, v jakémsi Cashelu nebo Clonmacnoisu, byli navštěvováni na noclehu duchy města ztraceného. Kterýsi stařec z krajiny galvayské měl jako Dante vidění pekla a očištění. Jiný zase z Kiltartanu vypravuje, že znal básníka, jenž byl opravdu, jak praví Viktor Hugo, „rozprávěč se stromy a větry“:

Jednou zastavil se pod keřem a mluvil k němu, a keř odpovídal po irsku . . . Povídá se, že zemřel sám a sám, a jakási Maurteena Gillanova vyprávěla doktoru Hydovi, že po celou noc bylo pozorováno světlo, jež se vlnilo mezi nebem a střechou domu, v němž ležel, a že „sami andělé byli u něho“, a po celou noc bylo veliké světlo v chatrči a „to andělé nad ním bděli. Prokázali mu tuto poctu, protože byl tak dobrým básníkem a že zpíval zpěvy tak zbožné.“

Toto připomíná veliká světla, jež přiodívala svatý ostrov d'Iona za smrtelného zápasu svatého Kolumbana, a pluky andělův, kteří zářili kol něho. Tak rača se nemění. Poslové nebeští, kteří doprovázeli světce, jehož zázraky vypravoval Adamnan, démoni nečistí, kteří dotírali na Macbetha, vystupují dosud a rojí se kolem nynějších Keltův.

Snadno se domyslíme, že *sidhe-ové* (národ kouzelný) zaujímá největší místo v obraznostech. Koho se dotkla královna vil nebo její šasek, zůstanou na ostatek svého života nevléčitelní. Není dobře příliš milovati nebo obdivovati své drahé, neboť *sidheové* je pak unesou, odvevou do svých chimerických krajin, odkud se nikdy nevrátí. Některý otec snadno tak ztratí dítky; manžel ženu. V jejich království ti, kteří byli zemi závidění, radují se z ustavičné bezstarostnosti, z věčného mládí; bez konce účastní se tancův a her oněch „neunavitelných“ — *the unfiring ones*. — Jedna žena, jež byla vdána za prince *Fairy-landu* (čarovné země), měla sedm ženichův, z nichž každý byl živ sedm set let. Kněz jeden zažehnal posléze

kouzlo a ona zemřela, Podobni *sidheum*, jejich hosté „jsou odsouzeni rozptylovati se až do Posledního Soudu jako zářící pára, protože duše nemůže žít bez hoře.“ Idea hluboká, jež ukazuje, jak tito primitivní snílkové pojali nezbytnost bolesti na světě. Jediné ti zaslouží si věčnosti, kdo trpěli.

Ale ještě zajímavější než tyto křehké pověry, tyto stopy velkolepých mythů, zárodky vznešených básní, jsou sedláci, pastýři, rybáři, žebráci, kteří jimi žijí. „Jsem jist, praví Yeats, že voda, voda moří a jezer a mlh a dešťův učinila téměř Ira dle svého obrazu.“ Tak přicházejí bytosti tajemné říše neviditelné shlížeti se v hlubokých, jasných a měňavých očích Keltův, jako mraky v křišťálových studánkách.

Titolidé Západu jeví ve svých soudech o životě zvláštní vznešenost; nezaráží tu obmezenost vesničanů nebo měšťáků. Básník sám, a ten jest pravým Keltem, žil v jedné vesnici hrabství galwayského jen z tohoto důvodu:

Byl jsem tam tohoto léta a byl bych tam ještě než přijde podzim, protože Mary Haynes, krásná žena, jejíž jméno dosud naplňuje nadšením ty, kteří se ohřívají u ohňů rašeliny, tam zemřela, jest tomu šedesát let: protože naše noha ráda prodlévá, kde krása zakoušela usouzeného jí hoře, aby nás uvědomila, že není z tohoto světa.

Básník jest zamilován do tohoto vzdáleného stínu jako všechen lid toho kraje. Starci, kteří si vzpomínají na Mary Haynes, jsou bratry těch, kteří na zdích Trojských

šeptají si o Heleně šepotem podobným hudbě cikád. Soudí ji shovívavě přes její chyby: „Viděla příliš z tohoto nízkého světa.“ Myslí, že byla příliš obdivována, a že nežijí dlouho, kdož jsou látkou písně.

Jistá stařena, samá vráska, pravila mi: „Viděla jsem často Mary Haynes: byla věru krásna. Visely jí dvě čupřiny kadeří po obou tvářích, a kadeře ty byly barvy stříbra.“ Touto barvou stříbrnou tato stařena nerozuměla nic jiného leč krásnou skvoucí barvu.

Tak staří prisuzovali moři hluboká a bohatá zabarvení vína (*οἶνον πα πόντον*), lesk mramoru (*marmor*); narcissům, liliím září purpuru. Na přesné nuanci jim málo záleželo: epithetem skvělosti svědčí o svém oslnění.

Mezi snílky, s nimiž se Yeats na svých cestách setkal, vizte dva, kteří jsou velmi výrazní; — ať mluví básník sám:

Navštívil mne doma jakýsi mladý člověk kteréhosi večera a jal se vypravovati o stvoření země, nebe a o mnoha jiných věcech. Tázal jsem se ho po jeho životě a zaměstnání. Napsal mnoho básní a koloroval mnoho kreseb mystických od našeho posledního setkání; ale od nějaké doby již ani nepsal ani nemaloval, neboť celým srdcem usiloval jediné o to, aby svou duši učinil silnou, statečnou a pokojnou; a život umělce, plný vzrušení — soudil — že jest mu zlý. Přece však rád recitoval své básně. Choval je všechny v paměti. Abych pravdu řekl, některé nebyly nikdy napsány. Tyto básně se svou hudbou, divokou jako vítr, jenž hučí v křovinách, jevíly se mi jako nejhlubší hlas smutku keltického a oně touhy keltické po věcech neko-nečných, jakých svět nikdy neuzřel. Najednou se mi zdálo, že hledí kolem sebe s jakousi napjatostí. „Vidíte něco, X . . .?“

pravím. — Jakousi ženu zářící, zastřenou závojem, pokrytou dlouhými vlasy, jež obchází za dveřmi, odpověděl, nebo slovy skoro takovými. — Jest to působení nějaké osoby živé, jež na nás myslí a jejíž myšlenky se nám v této symbolické podobě zjevují? dím já, neboť jsem znal dobře způsoby visionářův a jejich způsob mluvy. — Ne, odpověděl, neboť to kdyby byly myšlenky osoby, jež jest na živu, pocífoval bych živý dojem na své tělo živé, a srdce mé by bilo a dechu by se mi nedostávalo. Jest to duch. Jest to někdo, kdo zemřel nebo nikdy nežil.

Vyzvěděl jsem, co dělal, a odhalil jsem, že byl příručím ve velkém skladišti. Jeho potěšením však bylo bloudit po pahorcích a rozmlouvat s položenými rolníky a visionáři, nebo zváti k sobě osoby podivínské nebo trápené výčitkami, by mu svěrovali dozor nad svými trampotami. Jiného večera byl jsem v jeho příbytku. Mnoho lidí přicházelo k němu se svými důvěrnostmi a pochybnostmi, by se takřka koupali v subtilním světle jeho ducha. Někdy mu přišla zjevení, když dlel mezi nimi, a povídá se, že vyjevil různým lidem pravdivé věci z jejich minulosti a o jejich vzdálených přátelích, a propouštěl je oněmlé bázní: mistr podivný, zevnějškem skoro dítě a tak povýšen subtilitou nad nejstarší.

Poesie, již mi recitoval, byla plna jeho povahy a jeho vidění. Někdy hovořila o onom životě, jako by jej byl prožil v jiných staletích, někdy o lidech, s nimiž se stýkal, představuje je jejich vlastním duším. Řekl jsem mu, že bych rád napsal o něm článek i o jeho díle; odpověděl mi, ať napíšu, ale jeho nejmenuje, protože chtěl býti navždy neznám a skryt. Na druhý den dostal jsem balíček jeho básní, provázený lístkem takovýmto: „Tu jest opis veršů, jež — jak jste mi pravil — milujete. Nemíním již nikdy malovat ani psát. Připravuju se na jistý obor činnosti v jiných životech. Chci utužit své kořeny a své větve. Nepřišel ještě můj čas vypučetí v listy a květy“.

Básně všechny byly úsilím zachytit jakousi vysokou, nedotknutelnou ideu na jakési síti tajemných obrazů . . . Často

kreslil k nim obrázky, v nichž nedokonalost anatomie nezakrývala nadobro nejvyšší krásy citů . . . Měl zvláště zalíbení na živých dojmech barvy : byli tu duchové, kteří mají na hlavě místo vlasů péra paví; fantóm, který z víru plamenů se vznese k hvězdě ; duch, jenž kráčí s koulí duhového křišťálu, — symbolu duše — napolo zavřenou v ruce. Ale vždy pod tímto bohatstvím barev se skrývá jakási něžná homilie, obracející se ku křehkým nadějím člověkovým. Tato spirituální energie přitahuje k němu všechny ty, kdož jako on hledají světla nebo pláč nad zmizelou radostí. Na jedno z těchto setkání zvláště si vzpomínám. Jest tomu rok nebo dva, co prochodil větší část noci široko daleko po horách, rozmlouvaje se starým vesničanem, jenž jinak něm pro většinu lidí, svěřoval se mu se svými trampotami. Oba byli nešťastní; X . . ., protože právě tehdy se klonil k mínění, že umění a poesie nejsou pro něho, a starý vesničan, protože život jeho už docházel, aniž co po sobě zůstavil a aniž mu zbývalo ještě nějaké naděje. Ale jací to byli dva praví Kelti! Kterak byli honěni oním Čímsi, čeho neumím pojmenovati a co nebude nikdy úplně vyjádřeno ani slovem, ani činem ! Vesničan bloudil ve svém duchu s jakýmsi dlouhým utrpením. Jednoho dne zvolal : „Bůh má nebesa, — Bůh má nebesa, — ale jak baží po tom, by měl i zemi.“ Jindy zase naříkal nad tím, že všichni jeho staří sousedi odešli a všichni že naň zapomněli. Mívali ve zvyku v každé chatě přistaviti židli k ohni pro něho, a tu říkával : „Čím jest takový starý člověk? . . .“ „Soud jest nade mnou“, opakoval, a dále zase mluvil o Bohu a o nebi. Nejednou také říkal, mávaje rukou k horám : „Jen já vím, co se stalo tam v trní před čtyřiceti lety.“ A co takto mluvil, slzy třpytily se mu na tváři v záři měsíční.

Tento stařec vždycky vystupuje přede mnou, kdykoliv myslím na X . . . — Oba hledají, jeden ve vlajících větvích, druhý v symbolických malbách, a v subtilní allegorické poesii vyjádření toho, čeho zde na zemi nelze vyjádřiti a vymeziti: a oba, X . . . mi to odpustí, mají v sobě širou a nejasnou výstřednost, jež leží na dně keltického srdce. Dnešní visionářští vesničané, *land-*

lords soubojnící z někdejška a celý uragan legend, — Cuchulain zápasící s mořem po dva dni, až se přes něho přeženou vlny a on umírá, Caolte, dorážející na paláce bohův, Oisín, jenž hledá marně po tři věky, by nasýtil své nenasytné srdce všemi rozkošemi kraje vil, fito dva mystikové, toulající se široko daleko po horách, vyjevující si intimní sny svých duší větami neméně snem obtíženými, a tím duchem, jenž je činí tak zajímavými, — vše to jest jen částí veliké fantasmagorie keltické, jejíhož smyslu žádný člověk neodhalil, žádný anděl nezjevil.

Jest vskutku známkou duše keltické tato netrpělivost vůči reálnímu, tento nedostatek oddání se osudu. Kelt nepřijímá neodvratného: jako Llywarch-Hen vzpírá se sestárnutí, vida smáti se dívky na své cestě, on, jenž kdysi je vodíval do lesů. Všecko štěstí pozemské jest neúplné. Tak slyšel jednoho dne Yeats, jak housle cikánovy opěvovaly veliký smutek života.

Hovořily tyto housle, že u nás ti, kdož jsou krásni, nejsou chytrí; a chytrí že nejsou krásni; že naše nejlepší chvíle jsou poskvrněny jakousi všedností, nebo bodnutím jehlicí smutné vzpomínky.

Jinde ještě vysvětluje Yeats tento stav kletby tohoto vyhnanství:

Jest jednou z největších překážek tohoto života, že nemůžeme mítí ryzích dojmů. Bývá vždycky na našem nepříteli, co milujeme, a na naší milence, čeho nenávidíme.

Neschopnost štěstí, zbytečnost činu: to stíhá Kelta, to leží na Renátovi, jenž vždy miluje lásku a nikdy nemůže milovati, to tíží Irsko, jež touží vroucně, až bolestně, býti národem, a nemůže se v národ ustaviti.

Kde tu útočiště? Sen, věčný sen. „Všecko to jest, vše to jest pravda, a země není než trochu prachu pod našima nohama.“ Krása jistě jest „vyváznutím ze síti, do níž jsme byli chyceni při svém narození“, smrt jistě jest „počátkem moudrosti, moci a krásy“. Prostní duchem mají světla, kterých my nemáme.

Naše já, jež jest základem našeho poznání, rozdrobeno jest na kousky v šílenství a bývá zapomínáno v náhlých vznětech žen, a proto blázni dovedou tušiti, i ženy tuší zajisté mnoho z toho, co svatost nalézá na konci své namáhavé cesty.

Jak se jeví stav ducha básníkovy, vůči těmto mythům a těmto visím? — Nemožno říci, zda zakouší štěstí víry chudých, zda trpí moderními negacemi. Světlo i tmu přijímá jako zrcadlo. Má poněkud vzezření mudrce Sokrata na počátku *Phaidry*, poněkud i rys onoho „Kelta z Mantovy“, jak p. Le Braz nazývá Virgila. U tohoto žáka řeckých filosofů jeví se též hluboký smysl pro staré latinské legendy. Vypravuje je, jako by v ně na polo věřil. Víra Yeatsova v nadpřirozené hosty Irska zdá se ještě upřímnější: jeho duch sídlí v čarovných mlhách, kde se mísí nerozdílně živí se stíny.

III

Takoví jsou i oni milenci Chiméry, ti heroové *Tajemné Růže* (*The Secret Rose*), krásné to sbírky povídek, jež tentokrát zrodila obraznost Yeatsova. Jsou to vždy tytéž duše, jež zápasí v tělech, v nichž jsou uvězněny a

jež sebou tlukou jako spoutaní ptáci. A kterak slabosti jejich jsou slabostmi celé račy! Ač nebojácný, bývají někdy zachvacovány náhlými hrůzami. Jeden bard „hned prchal s bledou tváří před jedním člověkem, hned zase jevil svrchovanou odvalu sám proti mnohým.“ Costello hrdý ztratil krásnou Oonu, již miloval, i zahubí sám sebe, by nevěděl, co chtěl.

Nevýslovná melancholie, únava světem, bodající a hořký soucit vzájemný, neurčitý hněv proti nadějím a obavám všednosti, takový jest jásoť lásky.

Ba zdá se, že jest tu zvláštní umění trpěti a působiti utrpení a větší sklon k poesii než k blahobytu. „Velmi starý člověk, jehož tvář byla téměř tak hubená jako ptačí noha“, po celý svůj věk hledal tajemství nehynoucího Mládí. Očekává slavnostní hodiny jara mezi květinami. Kdo přichází — jest smrt. Jeho mladý čeledín ho soudí takto :

Utratil své dny hledaje mezi nesmrtelnými, co mohl nalézt ve svých vlastních skutcích a svých vlastních dnech, kdyby byl chtěl.

Máme před sebou tytéž bouřlivé obzory, kde jsme spatřili kdysi procházeti se milence, kteří nesloužili než své touze, Lancelota a Guenièvru, Tristana a Ysoldu, nebo snílky, kteří neznali leč svůj sen, jako Bedivera, hledajícího svatý Grál.

Moudrost vyšší než moudrost světa jim znechutila skutečnost. Jako by kouzlem odvracejí se od společenského obcování a oddávají se samotářství. Při tom však

jejich díl jest ještě nejlepší. Kterýsi bludný rytíř měl toto zjevení.

Viděl velikou Ohnivou Růži, a hlas vycházel z Růže a jemu děl, jak lidé se odvracejí od světla svého vlastního srdce a se ohýbají před řádem vnějším a před nehybností zevnější a doložil, že tenkrát světlo přestane, a že nikdo neunikne kletbě, než dobrý chudák duchem, který nemůže mysliti, a kletý vášnivec, jenž nechce mysliti.

V celé knize dominuje podivná postava básníka Hanrahana Rusého. Byl učitelem školy pod širým nebem, dle obyčeje irského -- *hedge-schoolmaster*. — Záhy stal se nemožným. Tento visionář opilec jal se blouditi, prováděje všude svou směšnou a nestálou duši, hned bázlivou, hned žádostivou tajemství.

Den ze dne, jak se potuloval zdlouha a bez cíle, ponořoval se hlouběji v onen keltický soumrak, v němž nebe i země se mísí do té míry, že každé — jak se zdá -- uchvátilo pro sebe jakýsi stín z krásy druhého. Jeho duše byla naplněna touhou, sám nevěděl, po čem, jeho tělo bylo posedlé žízni po neznámých pocitech. Koupával se o půlnoci pod tím kulatým pahrbkem, kde spí Balor se zlým okem; když pak plaval po moři utichlém, smával se a zpíval k oblakům, jež plynuly v průvodu nad ním, až se mu zdály býti neurčitými vášněmi, dujícími kol jeho srdce, i toužil pocítiti, jako ony, jak ho stříbrné hroty hvězd probodávají.

Tento Hanrahan uměl se dvořiti. V tomto šťastném kraji, kde básníci umějí ještě uchvacovati ženy, byl postrachem moudrých matek. Ovíjel dívky harmonickými slovy, a jejich zářící oči neodtrhovaly se od něho, dokud mluvil. Když opěvoval Irsko stoje mezi dojatými žebráky,

jako by klenby mlčení pnuly se nad ním a kolem něho. Rozhořčen stárnutím, jehož první známky na sobě upozoroval, klnul starcům. Legendární hněvy Llywarch-Hena i jím otrásaly. Na večer svého života měl podivné vidění u hory Bulbenské. Stínové milenců z dávna defilovali před ním, podobni těm, kteří mírnili své rány lásky pod myrlovím v *Aeneidě*. Když umíral v osamělé jakési chatrči, choulily se nad ním smečky fantómů.

Nejasné hranice života, světla, jež vidoucí tuší za hrotem a jež prodlužují kradmé paprsky do snů, neobyčejně lákají Yeatse. Jen proto za pomoci p. Jana Ellise vydal a kommentoval záhadné dílo Williama Blaka. Někteří přátelé tuší pro něho v tomto směru nebezpečí. Kéž by, tak si přejí, nezabloudil jako Blake v mlhách okkultismu! Kéž zůstane „zrcadlem z hlazené oceli“, čistým zrcadlem legend dnů minulých, starodávných, vymizelých.

Než netřeba se příliš obávat. Yeats má smysl pro skutečno, názor jemný a spravedlivý. Dokázal to onoho dne, kdy uveřejnil pod pseudonymem *Ganconagha* svůj líbezný románek *John Sherman and Dhoya* — Skupina Keltů v tomto románu jest podivuhodně charakterisována. Autoru podařilo se učiniti nám milými tyto osoby celkem prostřední. Vše, jak se říká, jest tu „na svém místě“, všecko představuje tu duši jakési starobylé země, věrnost v zachovávání obyčejův a nepamětných podání. A srdečnost básníkova vyniká tu nade vše, věru, pravý umělec ve všem a všude jest opakem *snoha*.

IV

Poesie Yeatsova jest harmonická a subtilní ; zní jako ozvěna světa vzdáleného, světlejšího a krásnějšího než jest náš. Přísluší k té skupině vyvolených, v níž se shledáváme se Shelley-em, Keatsem, Dante-Gabrielem Rossetim. I on jest nepřemožitelný. Ve svém mládí zbožňoval andělskou lyriku *Prometheovu* a *Ód na Vitr Západní*. V jeho verších nalézáme onen akcent, onu zvláštní melodii, již Matthew Arnold nazývá „magii Keltů“.

Nebyl nikterak pokoušen Orientem, který často svedl Moorea a Mangana : stěží shledáme se u něho s nějakými pieçami indickými. Vitr, jenž vane z Nového Světa, dech Antil, jenž v krásném sonetu Herediově zmírání na pobřeží Finisteru, nedolehl až k němu. Téměř veškera jeho inspirace vytryskuje z jeho duše a rodné země.

Krásny jsou jeho verše milostné. Netřeba v nich hledati určité příhody osobní elegie, tak nebezpečné, protože autor odvažuje se obyčejně vypravovati, co jen jeho zajímá. Básně Yeatsovy připínají se na velikou tradici Petrarkovu a Renaissance. Co nás zajímá, není sentimentální básníková historie, podobná ostatním ; jest to hluboké rozechvění celé jeho duše láskou, jsou to obrazy slavné, jež probouzí, vzpomínky pohřbené, jež vyvolává.

P. Yeats ochotně by řekl s mystikem A. E. :

Kéž sním jedině se svým srdcem, — kéž napřed miluji a potom vidím : — kéž poznám tvou Dvojakost božskou, — dříve než pokleknu před tebou.

Není žena sama o sobě krásna, ale odrazem nesmrtné Krásy, jenž na ni z praohniska padá. Jest toliko prchavým okamžikem večného ideálu, a tento ideál se zjevuje básníkovi zároveň skrze a zároveň snem. Z toho pak vyplývá milostné snění, často dosti nezávislé na osobě milované; a to rozvíjí se ve velkolepé nádheře. Hle, co nám připomíná nejkrásnější sonnet Ronsardův:

Až budete stará a šedivá a spavá, — klímajíc u ohně, vezměte tuto knihu — a pomalu čtěte a sněte o sladkém pohledu, jež vaše oči vysílaly kdysi — a o jejich stínech hlubokých;

Sněte, kolik jich milovalo vaše chvíle radostné milosti, — kolik jich milovalo vaši krásu láskou lživou či pravou; — ale, že jediný jen člověk miloval vaši duši, jež dokonávala ve vás svou pouť, — že jediný miloval smutky vaši měňavé tváře.

A vy, skloněna u mříže zářící — zašeptáte jaksi truchlivě: „Daleko od nás prchla Láska: — odešla na vysoké hory, do dálky, tam dole — a skryla svou hlavu v roj hvězd.“

Žena milovaná působí na celou přírodu:

Když vy jste smutna, — matka hvězd pláče též — a celé její hvězdné světlo šílí bolestí, — a slzy ohnivé padají sladce jako rosa.

Když vy jste smutna, — matka větru též má smutek, — a její starý dech, v němž nikdy nebylo radosti, — bloudí a sténá u mého srdce tak věrného.

Když vy jste smutna, — matka vln vzdychá též — a její temná vlna káže člověku nebýti už vesel, — a tehdy trápení celého světa pláče s vámi.

Před narozením svatého Kolumbána spatřila matka jeho veliký tajemný a skvoucí závoj, jenž se vlnil na zemi. Tento symbol zatnul také p. Yeastovi na mysli:

Kdybych měl koberce v nebesích vyšité — setkané ze světla, zlata a stříbra, — koberce modré a bílé a brunátné — z noci, světla a polosvětla, — rozestřel bych je pod vaše nohy, — ale, chudý, nemám než své sny; rozvinul jsem své sny pod vaše nohy; kráčejte sladce, protože jdete po mých snech.

Zvláštní to láska, které přítomná žena jest zvláště odleskem nehynoucí Krásy a neznámou poselkyní světa kouzelného. Tento absolutní idealismus nezbytně s sebou přináší skrytou hořkost. V nejvyšší extasi žena mizí: — Miluji tě, pokud již nejsi! A mstí-li se na neštěstí skutečnost, netrpělivost a hněv se zdvihá. „Aedh mluví o růži, již má v srdci“.¹

Vše, co kleslo v nemilost a zlomeno, vše opotřebované, sestárlé — křik dítěte na pokraji cesty, rachot těžkého vozu — těžký krok dělníkův, jimž rošťákuje bláto zimních plískanic, — ruší obraz váš, jenž kvete v hloubce mého srdce; — lež věcí nestvůrný h jest větší než možno říci. — Hořím touhou znova je zbudovati a usednouti na osamělém pahrbku, — se zemí a nebem a vodou, obnovenými jako zlatá skříňka — pro mé snění o vašem obraze, jenž kvete, taková růže, na dně mého srdce.

Protiví-li se tento kletý svět našemu snu, nepřijímejme ho tedy. Předělejme jej aspoň myšlenkou. Prchejme běžné všednosti. Nezáleží na tom, kam, mimo svět! Projděme životem jako náměsíčníci. Budme podobni onomu vesničanu, jenž ustavičně viděl *fairy-land* (čarovnou zemi), „kde den vylévá druidský soumrak na šerý ostrov, zelený a líbezný, — kde milují se na břehu moře, plničkého hvězd“.

¹ Jest to titul jedné básně Yeatsovy.

Šťastni, kdož hledají opojení, ať u „Svatého Hrobu“, ať v „bečce vína“! Šťastni, kdo překračují nějak hranice života! „Já též, — volá básník, — já též očekávám hodiny, kdy zavane veliký vítr lásky a nenávisti.“

I vrací se k hrdinům svého rodu. Opěvá Cuchullaina, jenž začarován druidy, zápasí s mořem. Opěvá krále Fergusa, jenž jde hledat vědy druidů, vidí osudy, jichž postupně zažil, a trápí se nad tím, že již není ničím, protože jest vším, protože jeho poznání veškerenstva úplně překračuje meze, jež mu vytklo jeho „já“.

Zvláště pak opěvuje Oisina a jeho divotvorné cesty. (*The wanderings of Oisín*).

Tento Oisín jest naší starou známostí. Všichni jsme našli naněkteré půdě za dob našeho dětství nějaký exemplář Ossiana, barda gaelického, přeloženého p. Baour-Lormianem, „jedním ze Čtyřiceti“. Tento Ossián byl čten a znovu čten Lamartinem, Vignym a Mussetem. Byl i chutnán Prvním Konsulem. Nebylo by možno psáti historie francouzského romantismu, by se mu nezasvětila objemná kapitola. Křestní jména Oskar a Malvína, ještě rozšířená v našich lidových vrstvách, svědčí o oblibě, která tehdy vládla. Oisín, rek Yeatsův, jest toutéž osobností.

Oisín vrací se z veliké tajemné odyseje, jako kdysi Maeldun a sv. Brandan. Vypravuje ji sv. Patrikovi. Povolil naléhání Niamy, čarodějky z Pomoří, a doprovázel ji na dlouhé vyjízdce po Okeáně.

„Ale teď luna jako bílá růže skvěla se — na bledém západě,
a koule sluneční temněla, — a oblaky kupily báby na báby —

kolem jeho nachové koule, která mizela: — podlaha síně hlídek v paláci Emenském nebyla rovnější než moře, když, naplnění milostnými fantasiemi, — s flumenými šepoty odešli jsme; — mnohá lastura v podobě trubky — která dříme v nesmrtelném mlčení, — sníc o vlastních odstínech, jež se harmonisují — o svém zlatě, o své ambře, svém azuru, — pronikala měkkými svíty koberce vodní hladiny, které čím dál méně byly hluboky. A hle, bludný vánek vane od země, — a zvuk vzdálený okřídlených chórů, — a vánek jako by přicházel z dohasínajícího plamene, — a sbory jako by zpívaly ve zmírajících ohních. — Kůň běžel po hudbě.

Přistali u ostrova vil, kde Oisin sto let se těšil; ale zlomené kopí, vržené na břeh bouří, upomenulo jej na Fény, jeho druhy, jež opustil. Ihned znovu zase na cestu! Ponechá začarovaného národu jeho radostí, „dokud nepřijde Bůh z moře, nyje láskou — nerozkáže hvězdám sestoupiti — a luně uvadnouti jako bílá růže“. Dobude se ostrova Hrůz, kde Oisin zápasí po sto let s démonem, jenž ve své moci drží pannu začarovanou. Odtud odpluje a přistane u Ostrova Zapomenutí, kdež prodlí mezi spícími obry sto let. Pak zatouží po zemi, doufaje zase nalézt Fény. Zklamán však nalézá plémě pokleslé, porobené. Klesne se svého koně na zem, na niž mu zakázala Niam sestupovati, a jeho tři věky sřítí se náhle na něho; stane se šouravým, spavým starcem, s blátem na vousech, jež nikdy neusychá. — „Kde jsou moji druhové?“ táže se svatého Patrika. A světec odpovídá: „V pekle. Modli se na kolenou, chceš-li uniknouti jejich osudu.“ Ale Oisin odpovídá v hrdé vzpouře:

„Ah! býti otřásán kašlem, zlomen stářím a bolestí! — n-smáti se nikdy, býti hračkou dětí, sám se vzpomínkami a strachem, — zbaven hodin purpurových jako chudý svého pláště v dešti, — jako símě trávy změdlené kamenem, jako vlk topící se v jezu! — Bylo by truchlo viděti vyvolené a žádného z těch, které jsem miloval kdysi tam dole; — odvrhuju tvůj řetěz kamének (ruženec); když život zhasne v mém těle, — půjdu za Kaoltem, Konanem, Branem, Sgeolanem, Lomairem, — a budu bydleti v příbytku Feniánů, ať jsou v plamenech nebo na hodech v slávě“.

Přátelství bratrů z výprav a bojů jest silnější než smrt a peklo. Věčný odpor Kelta proti tomu, co se stalo a čeho nemůže přijmouti. U Fergusona mluví bard Ethell s podobnou hořkostí:

„Kolumba byl mocný v modlitbě a ve válce. — Ale mladý mnich káže, tak vysoko jako jeho zvon, — že láska má pořádati vše, a každá urážka má býti odpuštěna: — sice jisto jest, že nedostihne ráje... — Mám odpustiti Feargalovi, který zabil mého syna, — nebo pirátovi Stronghowovi, který vypálil Granot, — a bylo prý uvnitř devět kněží a jedna jeptiška, — což horšího, — hůl staré biskupské berly svatého Finniana? — Na odpuštění takové plivám a směju se mu“.

Ale tyto „irské“ vzpoury nejdou z rozumu, nýbrž z vášně. Heroové Yeatsovi jsou starodávni dobří lidé, kteří, toužíce po spravedlnosti a oslepeni pomstou, často vběhnou do nějaké morálkové slepé uličky: blýskáním však jejich spravedlivého hněvu sesují se ohrady a oni svobodni a osvobození umírají smíření.

Genius Yeatsův velice rád se vyjadřuje formou dramatu. Formou, neboť obsahem jsou to více středověká mysteria než moderní dramata. Hypnotisováni svými vidinami,

jejich hrdinové opouštějí všechno, by dobyli svým přeludem rajske skutečnosti a platnosti. Jejich odříkání se děje bez zápasu, bez úsilí: Polyeukte mnohem tíže opouští Paulinu. Všichni mají v očích zrcadlení, jejichž přitažlivost jest nezdolna. Noří se do nich jako včela do rozvitého kalichu lilie. To proto, že zvláštní svět, jehož výzev jsou poslušní, jest jim světem normálním; jest pravdivější, jest pravdiv pravdou vyšší než svět, v němž my se zmitáme.

Čtouce jeho dramata, v nichž jako v dobře vzdělávaných lánech, pluhý trýzněných, povinných vydati bohatou úrodu, laskavě sem tam směji se naivní miniatury roztočilých starobylých zkazek jako nedotknuté pažitý k odpovídání dělníků, pracujících v znojích potu tváře, zakoušíme dojmu starých „zázraků Naší Paní“ a ostatních legendárních mystérií, duchaplných a barsky smělych v koncepci i morálce.

Vrcholným jeho dramatickým dílem jsou možná *Stinné vody* (*The Shadowy Waters*). Žádné z jeho děl není tak bohaté snem, úmysly a symboly. Houlí setam harmonické a měňavé mlhy nad tajemným mořem mrtvých, v jehož vlnách Odysseus marně hledá své Ithaky, a to vše, abychom užili rčení básníka v jeho Oisinu, „slovy, která jsou jako barevní ptáci Asie, — večer, v jejich zemi, která nezná deště.“

V

Svou esthetiku p. Yeats naznačuje ve všech dílech; rozvinuje ji však a dává jí určitější výraz v knize, jejíž titul

vypůjčil si od Williama Blakea, – *Ideje o Dobru a Zlu*, (Ideas of Good and Evil, 1903).

Tato esthetika jest velmi esoterická a velmi pohrdá běžným míněním. Zavrhuje všedno. V které si polemice p. Eglinton namítá p. Yeatsovi, že básník nemůže se odloučiti od své doby a hledati útočiště ve své věži sloňové. P. Yeats ve své odpovědi mluví proti umění „prospěchářů, rhetorů, sentimentalistů, lidových kazatelů“. Jeho poesii třeba uchylovati se na hory, kde vzduch jest čistý a mlčení hluboké.

Ve věku, který sice již uplynul časem, ale morálně až v našich dnech dodělává vzájemným internacionálním vyvražďováním na jatkách „moderní“ války, slavili triumfy *middle-class*, „buržoové“. Jejich snaha po pohodlí, blahobytu, jejich částicové morálky, jejich farisejství, smlouvání, kupčení a spolčování zabahnily lidská svědomí.

Myšlenkové hnutí boдрého občana a jeho produkty přinesly nám *comfort* pohodlí a bezpečnost kůže, ale také všednost a přetvářku.

Poesie stala se částí tohoto *pohodlí*. Goethe a Wordsworth ji zavedli do domácnosti na vykrášlení života jako kus nábytku. Básníci éry „viktoriánské“ vůbec šli v jejich stopách. Ani sám Burns neuniká této kritice :

Měl chudobu vznětův a ideje jisté třídy venkovské, která ztratila jako buržoasie, v níž si přeje míti své dítky, obraznost, která jest v tradici, aniž nabývá té, která jest v knihách.

Proto také poesie od Homéra jen upadá. Homér a Virgil jsou zataraseni věcmi hmotnými; rozumování scho-

lastické zasmušuje ducha Dantova; Shakespeare sestupuje až k jednání. Básníci XIX. století neposkytují leč výklad života. — Možno říci, výklad skoro běžného života, od něhož dlužno se odtrhnouti jako od davu, vydati se na pouť, hledati cest k Hoře Proroků, k zlatému schodišti jejich stánků. Nelze jinak než jako apoštol přinést meč a nikoliv mír:

Mojžíš nenabývá hodnoty a pozornosti u svého lidu, dokud nezabije Egypťana; skoro vždy umělec nebo muž vznešených činů bývá bez užitku své zemi, dokud nevykoná něco, co ho oddělí od jeho vrstvy. Chceme připravit pokojné žně, ale dlužno napřed rýti brázdy mečem.

Nevázanosti Shelleyovy a Heineovy nebyly ničím jiným než způsobem, jak přetrnouti provazy svých galér, jak to učinila královna Dectora. Odpoutali se, převrátivše běžné morálky. Vůbec ať umělec bere v pochybnost krásu svých vidění, nehaní-li ho lidé. Ušetřiti své umění mučednictví, toť potlačiti svou slávu.

Toto umění bude tedy nejprve elitní. Životem běžným nedá se ujařmiti. Naopak tvořiti bude bytostí vznešené, vedle nichž budeme jen marnými stíny; nesmírné vášně, vedle nichž naše lásky a záští budou jen všedním a pomíjejícím zmítáním. — Naše životy budou se rozvíjeti na úpatí vysokých legend, jako jiříčky kryjí si hnízda „vlysy chrámu obrů“. Nebude se ucházeti o přízeň u obecnstva, jež rozněcuje Rodin, Ibsen, Bourget, Wells. Bude hledati zvláštní krásy, té, kterou Poe zahlédl za hrobem. Nespustí se a nebude se oddávati věrnému reproduk-

vání reálního života. Nebude se snažiti, jak řekl Symons, „budovati v cihlách a maltě pod deskami knihy.“ Nikoliv kopie, ale evokace, suggesce.

Posléze toto umění má právo býti smělym, neboť opatrnické a ustavičné rozbalování morálky jen porušuje mravnost. Tato smělost však nesmí býti na úkor cudnosti. Školy „umění pro umění“ ve jménu svobody kloní se ku bezuzdné smyslnosti. Proto vyčítá A. E. rtům žen, jež Rossetti maloval, že vyjadřují žízeň, které nemožno uhasiti „v nehmotném ráji“; ze dvou rájů, křesťanského a mohamedánského, umění Yeatsovo volí ráj sv. Brandana, byť se do něho šlo očistcem svatého Patrika.

Ostrov Světcův marně neúpěl, nemodlil se, nesnil po věky, zapomínaje skutečna jako Maří Magdalena u nohou Kristových. Dosti jiných národův obstarávalo hospodářství světa. Irsko uchovalo poklad legend, tajemství vnitřního života: vytvořilo duše. Propůjčme mu sluchu: zasluhuje toho. Hlas Yeatsův slyší dnes svět anglosaský: zítra bude mluvit Evropě.

The celtic twilight, soumrak Keltů brzy rozbřeskne se novým jítrem, stříbrným úsvitem, jenž se zdvihá s Hvězdou jitřní, když Slunce ustrojuje svůj slavný vjezd v purpu od Východu.

Elsa Koeberlé
K R A J I N Y

SVÍTÁNÍ

Bdí v roztroušených vískách ještě světla chorá,
leč každé zachvěvši se mře, jak poraněný pták,
a v luka promočená, v mlhy do oblak
hle, zastrašena, stříbřita se vznáší zora.

V dál dlouhá stuha kolejnic se odvíjí.
Jsou světla strážná vpletena v jich síti,
den mladý v zápas dal se s nimi, svítí
však dosud, vítězny, až záře jeho přikryjí

perletí měňavou jich zelenost a nach.
Jest město, vejdete-li teď, jak malé děti,
jež protahující se dřímají, když s snětí

zní odpoután zpěv v hustých, sladkých zahradách . . .
Ó jitřní zvony ! Svítání ! stře jasy libé
jak perleť reť tvůj, po zdech bolestných, jež líbe.

PODZIM

Ó že léto déle netrvá!
Vůně vanoucí zvadlými keři
ružovými ze zahradních dveří
vchází s větříkem večera.

Psího vína roucho řasné
zítra krví loučení se smočí. . . .
Stín nám vystupuje v oči,
vraťme se, den hasne.

Ó vraťme se ! Noc ještě,
všecka noc naše bude —
světlo rozžhneme si rudé
v dobách mračen a deště. . .

Nechť si temnot tiché lodi
připlují s blesky, úzkostmi, bouří. . .
Z noci nám vůněmi se kouří. —
Deště ni zítřejší nám neuškodí.

AIX

Vůně melounů
plní náměstí
z rohu do rohu,
žlutý, zelený, kulatý
a jak jsou zářny ! Jásá
led zaslíbeného jich masa,
vybranější zkvétá
jím teplo léta ...
Z ulic a věků dna
vstává naha, vznešena
Hudba Taneční,
lásku v náručí...
Paží svých tíží
kolébá vlny ticha,
jas, jenž se hluboho hříží,
jímž nebe provenčské dýchá.

ORANŽOVÁ ZAHRADA

V zahradě, již podletí
zlatý dotýká se, když otevře,
znovu rozkvetly růžové kře.

Smích vzlétá od dětí
v kulaté, sladké oranže,
trávník jako živý žže,
že nic tak nesvíí . . .

Červené šalvěje, rumělka
jasná, prostěradla měkká,
vy též, fuchsie, jichž úroda veliká
do trávy až stéká,
div žhoucí . . . aj, vy hoříte !
— A v svaté čistotě
hle, průčelí žluté a bělosti mléka:

Přeložil *Bohuslav Reynek*.

GEORGE-ANTOINE ORLIAC

SIMMEN

„Art et Décoration“, novembre 1911.

SIMMEN

Poněvadž země, v níž bydlíme, není skoro nikdy zemí, o níž sníme, snad by bylo zajímavě v této době, v níž den ze dne vypučí nějaká nová anketa, otázati se jistého počtu umělců: „V které zemi přál byste si bydlet?“

A protože každá krajina jest stavem duše, bylo by zajímavě vymotati z jejich zálib subtilní útek jejich sensibility, jejich temperamentu, jejich inspirací, tendencí jejich umění.

Vím, že Simmen by odpověděl: miluju Sever za vše, co vyvolává ve mně mlhovitého a legendárního a co probouzí ve mně ze života dědů, pro jeho nekonečné obzory, stínované mořskou záparou a vatované tichem, pro všechna jeho vyzvánění hodinek přitlumeně hučící nebo lkavá, vylévající se na plné rozhoupání gotickými okny krajkoví hlídek věžních, pro jeho mlýny, podobné ukřižovaným ptákům na vymeteném nebi, a pro jeho bárky, zamrzlé na proudech a kanálech. Vzal by nás za ruku a vedl by nás úzkými uličkami, v nichž tráva odděluje od sebe dlažební kameny, do neznámých koutů oněch Bruges, hřmících podzemními vodami, jejichž veškeré tajemství a melancholickou skvělost ani Rodenbach přes svou jemnou citlivost

přece nevyjádřil; řekl by nám, jaké prosté způsoby milují ostrované Markenští, jaká heroická a něžná poesie line se ze studených moří severních nebo z pustých a osmutnělých dun, jež bičují větry pobřežní.

Simmen, mající poklad tohoto mysticismu vlámské račy, vyhledává pokoje, rozjímání a mlčení: neboť jest benediktinem krásy, pro něhož shluk a vřava davů nejsou než nezbytnými kontrasty, by lépe poznal a ocenil pravou hodnotu usebrání na mysli a samoty. Snad jest třeba propůjčiti ucha hodinám, které hovoří nahlas ve své opojenosti, by lépe se člověk naučil jazyku těch hodin, které se nevyjadřují nikdy leč šepem.

Simmen rád naslouchá těmto hodinám, ševelícím, žvltajícím a tajemným, kdy člověk se sama sebe dotazuje, kdy se snaží určití, postaviti do všehomíru, proniknouti všechny abstrakce, jejichž sousledkem jest život řečený skutečný.

Jeho prostota, která ho má k tomu, by nenáviděl okázalosti bez vkusu, jíž se marnivci, povýšenci a šplhavci snaží okrášliti život, přivedla ho k zdravému chápání věcí prvotních.

Táž přirozená logika, která vedla první lidi ohýbatí větve, jako stvořené na střechu primitivní chatrče, pudila ho nejdříve *vytvořiti* tento první projev esthetického života: vystavěti dům, kde by mohl růsti a zkrásněti jeho sen, kde by mohla vydati ovoce jeho žádost krásy.

Na zelenajících se výšinách Meudonu, zrovna proti vrchu, na němž se usadil Rodin, Simmen zbudoval si chatu,

která vyhovuje jeho filosofickému pojetí života. Jako rozený stavitel rozdělil ji s bezúhonnou úměrností a jsa umělcem ve všem vyzdobil ji s ladnou rovnovážností barev a linií. Jedním širokým otvorem, jehož okno otvírá se nad jeho pracovním stolem, vidí jako na jevišti hodin nuancovatí se dle dob denních a ročních všechna světla dne a soumraku nad modrými obzory Paříže.

Ze všech svých němých obdivů vyvodil drahocenné poznatky. Aby mohl s menší lítostí odpoutatí své zraky od krásného obzoru, bylo třeba, aby jeho oči, oslněné vnitřním sněním a plné útočných myšlenek budoucnosti, mohly si odpočinouti na vzácných tvarech, na nábytku ušlechtilé komponovaném, na barvách bez lživých kontrastů.

Právě proto jeho vybroušený vkus a jeho láska též ke všemu, co jest spojeno s tajemstvím, nezbytně a osudově po tolika jiných hodnotných projevech jeho talentu, zavedly ho k uměním ohně.

Simmen nevěnoval se keramice z dlouhé chvíle a chvilkového vrtochu, nýbrž puzen nezdolnou potřebou proniknouti tajemství umění hermetického, v němž dychtivost badatelova snoubí se s nadějemi umělcovými. Udatně pustil se v zápas s nesnázemi. Celá dvě léta prohluboval chemii kovů, vzácných zemin, oxidů. Žádostí jeho bylo zmoci něco jiného než více nebo méně vykudličkované padělky, jimiž Salony vtírají se příliš často pohledům diletantů, málo zkušených při ošemetné povrchnosti laciných půvabů.

Keramickému uměleckému dílu, aby bylo v pravdě krásné, jest nezbytno, by spojovalo s kouzlem barev a linií dojem tvrdosti a trvanlivosti, která se poutá k hmotě nezníčitelné.

Všechna hrnčířská díla kameninová, pálená při nízké teplotě, zůstávají pórovitá. Vlhkost jimi prolíná. Přísadami žíravín, málo vzdorujících činnosti vody, nádoby se záhy kazí. Jediné bohaté křemíkem a které prošly velikým žárem, jako kamenina a porcelán, ani dost málo nepórovatí, nýbrž seskelnatí zevně i uvnitř a nabývají tvrdosti, kterou vzdorují zubu času. Dva tisíce let po svém vyjití z pece staré porcelány čínské a korejské kameniny uchovaly ještě všechn svůj lesk, všechnu svou zvučnost, všechnu svou nezahladitelnou svěžest.

Simmen to pochopil. Proto také pálí své kameniny při 1320ti stupních. Ale tím jeho žízeň není ukojena. Neneví, že drahé kameny, zkrystalisované v lůně skal původu vulkanického, podstoupivše v kelímku přírody strašnou zkoušku ohněm, nabyly tam čistoty, lámavosti paprsků, lesku, na jaké se nejzručnější alchymista a přeměňovatel kovů nikdy nezmůže. Ví, že vysoká teplota udělí jeho dílům vzhledu skvělejšího, jeho smaltům barev hlubších a jasnějších, látce zrna tvrdého, nehynoucího.

Tvary masivní a těžké, připomínající dužnaté plody, jejichž pád zaznívá tichými podzimními štěpnicemi, krystalické a masité emaily jako drahé kameny, látka něžná na omak jako pokožka, zvučící pod prsty veškerou zvučností křišťálu nebo bronz, tohle všechno chtěl Simmen.

Sníl o tom, jak směstnati do umění hrnčířského všechna ostatní umění, jak vyluzovati barvami a liniemi dojmy nej-subtilnější a všechny záchvěvy člověčenské.

Taková jest třeba *Symfonie počasí*: čtyři vázy, jejichž soubor jest básní vzácné hodnoty.

Jedna honosí se nadechnutým půvabem korunky již již se otevírající v očekávání rosy a slunce. Jitřní světla, zeleně, tající v zimomřivých blankytech, žijí pod průzračností emailu jako zrcadelné preludy, vězněné koutem pramene. Jest to poupátko? Jest to kukla? člověk se neodvážá tvrditi; ale to možno říci, že umělec syntetisoval šťastnou harmonií nuancí a linií veškeru bojácnou prostosrdečnost a všechnu křehkou naději jara.

A tady rozvíjí se léto, ruměnný kalich, plodný květ, mdlobný na znoji poledním, hluboká číše jako žádost, vzletnými rozmachy štětce pomalovaná výskavými barvami a illuminací, v nichž vybuchuje nádhernost a skvělost života.

Třetí váza jest dužnatá jako nějaká příliš zralá kdoule, rzivá jako listí, vybledající ze svého zlata a rzivá jako strniště. A není-liž také melanchonická urna, která se naklání, jesení, z níž se rozlévá voda lítosti?

Posléze, hle, chmurná a opuštěná nahá pláň, kterou zahaluje zima. Pod sněhem se vyhladily záhyby terrainů, které jsou jako vrásky v tváři země. A v chladném odpočinku nic neruší mlčení zimního, které se vznáší nad mrtvými.

Simmen odvážně vyvolává z hmoty, co chce. Nespokojuje se polovičním zdarem, nespolehá již na šťastné učin-

ky náhody, která bývá příliš často v keramice pravým umělcem. K výmluvnému jazyku forem připojuje vymyšlený půvab barev vybraných a směle chtěných. Tolik jest pravdiv, že hrubá hmota, podávajíc se v rukou mistrových, stává se tvůrčí nebo tlumočnickí dojmu.

Právem myslí s Maeterlinckem: „Všechny kameny jsou si rovny, všechny kameny jsou drahými kameny.“

Vždyť Simmen nevyhledává, by nám dal díla svůdná, zemin vzácných nebo kovů, jichž cena sama sebou stačí.

V opak většiny keramistů, kteří všichni tvrdí, že mají tajemství, jež žárlivě skrývají, Simmen nebojí se odhaliti, co po spravedlnosti může nazvat svým.

Ví, že není v keramice definitivní chemické formulky, schopné určit na ráz uměleckou cenu díla. Věda příliš mnoho vynalezla, by bylo možno ode dneška mluvit o neznámých emailech: opatřila stupnici tónů tak úplnou a tak proměnnou, že nikdo nemůže tvrdit, že jen sám jest pá-nem tajemství barev, až dosud na vázách neviděných. Jakost tónu souvisí vždy s otázkami vážení a mísení, s tápáním, na němž jeví se více hledání než pravého umění.

Ale kde končí úloha chemikova, úloha umělcova počíná: uměti zrovnovážit tvary, aby byly emotivní a vzácné, podivné, uměti rozvrhnouti zařikací formule emailů, dáti pravou hodnotu ornamentálním motivům, aby spolupůsobily po vypálení na celkovém žádoucím účinku.

A právě tehdy súčasťňuje se třetí osobnost: Oheň. Hned tvůrčí a hned zhoubný oheň zůstává tajemným, skrytým geniem, který může dokončiti práci hledajícího a úsilí u-

mělcovo, poskytuje veledíla nebo vše niče. Neboť přes všechny nauky a přes všechno vyučení a pokusy pálení bývá ještě plno nejistoty a nenadálosti.

Na pálení, jakkoliv zručné, zůstávají si vliv činitelé nezávislí na vůli keramistově: meteorologický stav vzduchu, čerstvost a hbitost průvanu, atmosferický tlak mívají citelný vliv na tvárnost v laboratoři pece oxydujícími a odkysličujícími postupy, jež mají dodati emailům barev vědecky předvídaných; dlužno ještě bráti v úvahu směr a pohyb plamenů, poruchy, jichž mohou zavinit paliva. Právě proto někteří keramisté pálí při teplotě jak jen možno nízké, na škodu, viděli jsme to, oné dokonalosti v kráse seskelnění a oné tvrdosti, která dává uměleckému dílu ráz nehynoucí a definitivní.

U Simmena jen formule chtěné a zvolené jsou tajemstvím jeho formulí. Své vásy robí z látek, jež zná každý keramista: z živce, kaolínu, emailu porcelánového, pegmatitu, křemene, okrů a krevelů, písků, běloby meudonské, lávy a všech produktů vulkanických.

Na své smalty bere kovy běžné: měď, železo, chrom, kobalt... Ale, a to jest původností jeho metody, nepoužívá nikdy produktů čistých. Dalek toho, by zbavoval minerály jejich zákalů, roztírá je se vši matečnou horninou, by zvětšil částku neočekávaného v účinku vědecky určeném. A proč by ne? — Což příroda při svých úžasných synthesách, seskelňujíc drahé kameny v kelímcích skal, volila si sama po soudném rozvážení prvotní hmoty? Neuspořádal-liž sám Tvůrce všehomíru dle míry a váhy?

Proto také myslí Simmen, aby i v díle lidském zůstavilo se něco místa tajemné tvůrčí Prozřetelnosti, bdící nad naším dílem mimo nás a nad námi. Nespoléhá tedy příliš na přísné vědecké kombinace při svých hledáních, ale věří v umělecký instinkt a v náhodná zjevení krásy, jež často se na první dojem jevívají zvrhlostmi dle našich navyklých formulí, jež jsou však pravými výboji a triumfy našich tužeb.

Sensibilita umělcova nezůstává v ničem za původností a neochvějnou umíněností hledatele. Simmen chová v sobě dekorativní zřídla neocenitelného bohatství. Jest příliš pozorovatelem, by si nelichotil, že již na ponejprv vybaví veškeru hodnotu podstatných linií, které dodávají pravého rázu nějakému listu, nějakému květu. Proto také pomíjeje stylisací strojených, vyumělkovaných a složitě proplétaných, volí raději ornamentaci střízlivou, nejprostší, vkusem však neporovnatelnou.

Detail jest málo složitý, ale každý motiv přesně určený jest na svém místě a přispívá velmi k čistému souladu celku.

Někdy využije i dekorativních stránek písma, dodáváje nádobě starobylého rázu tajemných popelníc z hrobek předpotopních králů. Jindy na podkladu podzimní ryzavosti nasází kvítka sloňové bělosti, jejichž korunky uvnitř jsou jemně očkované zlatem. Soudným užitím černých rysů na kamenině půdy šedého tónu popelového ozdobil urny, jež bychom rádi viděli na náhrobcích Mallarméově nebo Baudelairově.

By se však přiblížil k oné dokonalosti, po níž dychtí každý opravdový umělec, Simmen nebojí se nebezpečí, že zni-

čí ovoce svých úsilí, vystavuje své kameniny takto vyzdobené přímému brutálnímu objetí ohně. Pálí je volně v plamenech, nedbaje dosavadní opatrnosti svých předchůdců neb vrstevníků keramistů, kteří, méně dobrodružní, pečlivě je ukrývají vypalovacími schránkami.

Vásy tohoto umělce nesou zjevně stopy ohně žhoucího, který je někdy objal příliš hrubě, příliš vášnivě, ale který je poznamenal krásou, působivostí, leskem měrou neporovnatelnou.

V těchto zápasech o pravé umění záleží na tom, by se umělec nedal zastrašiti nehodami a nezdary. „Omrzelost, praví Emerson, jest nedostatek důvěry v sebe, toť nedůživost vůle.“ Simmen není nespravedliv k nezdarům. Považujeme je velmi často za úbytky, za cosi negativního, čeho dlužno litovati, čím se zastrašujeme; ony však nejčastěji naznačují cestu pravdy, bývajíce často prvními tajemnými úsměvy Krásy. „A pak, říká rád, třeba hledati, hledati bez příměří, jedině hledání může okrášlit a dodat velikosti našemu životu!“

Vymoženosti jednou nabyté neomezují jeho hledání. Každý den mu přináší slavný příspěvek snu, svůj díl zkušenosti, svou částku sdílných úsilí. Nabízí nové záminky jeho meditacím a každý den obohacen Simmen vidí, jak se jeho dílo množí v hojnosti tvarů a v kouzlu nových ozdob.

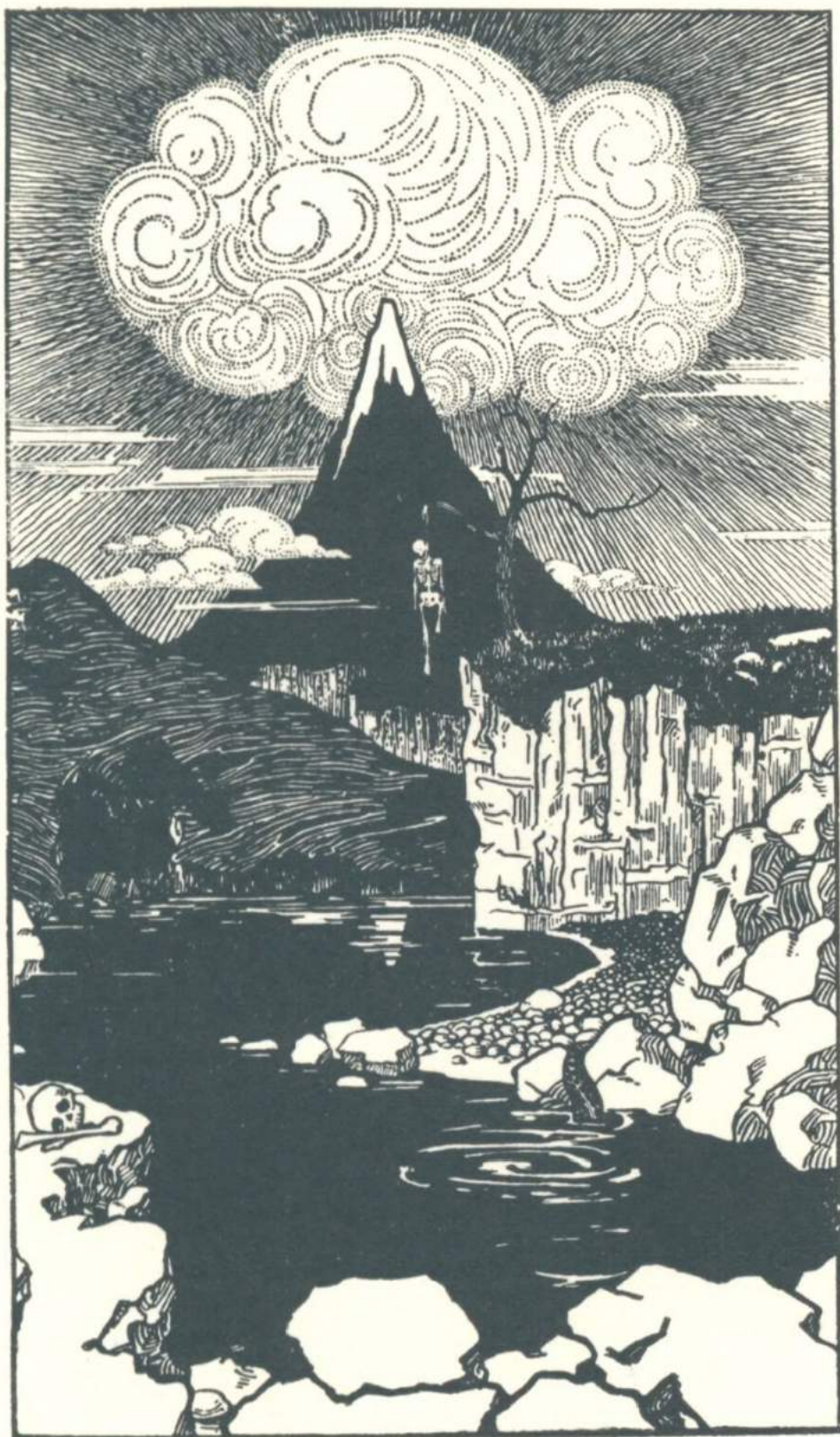
Také jakých čistých emocí asi zakouší Simmen, když nechav peci vychladnouti vybírá tyto hrnčířské skvosty ještě žhoucí, vykrášené bohatými barvami... a tyto nádherné kameniny, na nichž sůl zůstavila patinu skvoucích lesků,

ovíjené tajemnou květenou, brzy měkce zohýbanou v učenné křivky, brzy ušlechtilé sestylisovanou dle her přímek.

Co tu úsilí, co netrpělivosti, co horečných očekávání a také, jaké čisté radosti zaplaví srdce umělcovo při pohledu na všechny tyto harmonie, náhle zjevené a rozvíjející se, jako by hasnoucím žářem vyzařované; tyto rudé půdy polévané nefrity a tyrkýzy, tyto zelené skvrny a kropinky, tyto chromatické stupnice modře, tyto žlutě měnící se do zrzava, tyto zlaté proudy a toky, tyto plamennitě zprohýbané černě a stříbra!

Před uměleckými realizacemi Simmonovými, které svými nejnovějšími manifestacemi vzbudily pravý úžas mezi znalci, vždycky poněkud náchylnými ke skepticismu před dílem nově příchozího, a které okouzlovati budou v brzké výstavě všechny lidi dobrého vkusu, připomínám si rád tuto myšlenku Zoroastra, ctitele ohně: „Blažení nesmrtelní pomáhají smrtelníku vytrvalému.“

Přeložil JOSEF FLORIAN.

Theodor Spicer-Simson

NIKOLAJ FEDOROVICH FEDOROV

ASTRONOMIE A ARCHITEKTURA

Sjednotíme-li všechny nauky v astronomii, a takové sjednocení jest nejprostší, vnějškové ne učené, a všechna umění v architektuře, nelze nám neklásti, či věrněji — tím samým klademe otázku, proč, je-li první, t. j. astronomie, poznáním všehomíra, proč druhá t. j. architektura, není budováním všehomíra neb jeho řízením, proč architektura není užitím poznatků obsažených v astronomii, a přece takový musí býti poměr, poměr přirozený mezi věděním, t. j. naukou, a tvořením, t. j. uměním.

Zaměňte v hádance sfingy třetí oporu bleskosvodem, vztyčeným na aerostatě do oblakův, a tehdy bytost, které dostačí tříloketní kousek půdy, touto rukou, již si byla nově zhotovila, bude se dotýkat oblaků a vyssávajíc z atmosféry bleskovou sílu, bude mírniti bouře, tišiti uragany, řídití větry a rozdělovati vláhu všem polím dle potřeby. Amerika v osobě Franklinově byla přítomna při vypouštění prvního aerostatu (balonu) Evropou, avšak vynálezci bleskosvodu nepřišlo na mysl užití tohoto přístroje k svedení deště, byť na otázku: „Nač ta hračka?“ odvětil: „A nač jest právě zrozené dítě?“ Než minulo sto let, a hračka dosud ještě jest hračkou, a dítě nevyrůstá z plenek; a přece právě tehdy, při samém narození tohoto dítěte, naskytala se příležitost změnití hračku ve veliký přístroj; ale buržoa nechápal hladu, i zůstal aerostat dosud hračkou. Dovtípil se použití aerostatu s bleskosvodem na něm vztyčeným za nástroj spásy od hladu jeden z upřímných slavjanofilů,

než Germanie akademikem Fussem prohlásila slovanský vynález neužitečným.

Ted' si pomyslete, že síla vysílaná sluncem zemi, která se nyní rozptyluje v prostoru, svádí se na zemi zřízenými na všech místech bleskosvody-aerostaty, těmito přístroji převádění sluneční síly v zemskou — pomyslete si, že sluneční síla přiváděna jsouc v zemi, pozměňuje hustotu země, oslabuje pouta přitažlivosti, tím dává možnost působiti na sám pohyb země a činí zemskou planetu elektrochodem; a hle, bytost dříve toliko pozíravší k nebi, stává se plavcem v nebeských prostorách a lidské pokolení v celku stává se kormidelníkem, posádkou, čeledí zemského korábu. Tehdy už nebude nijaké pochyby o tom, že nikoliv slunce, nýbrž země se hýbe, jako pro jedoucího v loďce není pochyby, že se hýbe loďka, a ne břehy; tehdy i vojenská povinnost stane se výzvou ne k válce, ne k obraně otčiny, poněvadž otčina bude jedna: vojenská povinnost stane se výzvou synů k společnému dílu oteckému, k němuž řízení pohybu země a zjevů na ní se přiházejících jest jen pomůckou. Vědou poznáme, že země jest nebeským tělesem a že jiné planety jsou zeměmi, správný-li jest předpoklad Koperníkův, že planety jsou taktéž zeměmi; a jest-li to správně, použitím vědy bude řízení pohybu nejen země, nýbrž i planet, kterými tudíž bude lze též hýbati. Použitím vědy bude též spořádání země, proměnění její v chrám, a planet v nové příbytky.

Než přechod v nové příbytky závisí nejen na zřízení všeho míru, ale též na zřízení organismů samých, na ústrojí tělesném, na poznání ústrojí a stavby těl našich a na umění řídití je. Touž otázku, otázku o poměru budování a řízení všehomíra (architektury) k poznání všehomíra (astronomii) možno vztahovati i na ústrojí živých těl vzhledem k vědě o poznání života, t. j. biologii. Možno dáti otázku: proč biologie, je-li poznáním ústrojí těl, podrobených rozkladu,

a poznáním života živých bytostí zasvěcených smrti, — proč se biologie nepoužívá k oživení rozpadlých těl, a proč umění (skulptura, malířství) jest toliko náhradou rozpadlých těl kamennými, kovovými, těžko rozkrušitelnými obrazy, a druhdý i křehkými obrazy, pomíjivými, a proč se dělají tyto obrazy daleko ne všech, ale toliko těl některých, při čemž skulptura a malířství jen slabě používá anatomie, zhola nic nedbá fyziologie a jen zdánlivě používá biologie, t. j. jeví se toliko přízrakem života; takže i sama biologie, nenachodíc příslušného použití mění se z nauky o životě v nauku o tom, jak živá bytost povlovně umírá, jak se blíží smrti. Smrt, dle přesné definice, jest přechod jedné bytosti, neb dvou splynuvších v jedno, v třetí — skrze narození, t. j. vznik nového života vždy spíat ze zánikem dřívějšího; to jest projev obecného zákona slepé síly, která umí stavěti toliko boříc; umění rozumné bytosti dlužno, aby záleželo především v obnovení toho, co bylo rozbořeno slepou silou, v napravení toho, co natropila slepá síla pro neúčast síly rozumové.

Budeme-li se dívatí na biologii jako na část astronomie, jak to slušno, což i činíme, sjednocující všechny vědy a tím i biologii v astronomii, tu teprve pochopíme, proč biologie jest právě tak naukou o smrti jako o životě, neboť toliko pozorující život v spojitosti s ústrojím všehomíra, budeme s to, abychom odkryli, proč život s počátku, jak nutno míti za to, jsa jednodenním, potom jednoročním, stal se mnohoročním, a za jakých tudíž podmínek může trvati nekonečně; — otázka nezbytná pro bytost rozumnou. Spolu s tím bude nám jasno i to, že v přítomný čas, kdy země oddělena od jiných světů nedostupnými prostory, život věčně budoucí může se projevovati jen po pokoleních.

Lze však nazvatí biologii vědou astronomickou, nebeskou, vesměrnou, je-li znám život, a pravděpodobně i vyskytuje-li se toliko na zemi, na jednom toliko nebeském

tělese? Byť i biologie — jakožto vědění — objemem, místem, jež zaujímá předmět, o němž badá, byla nepatrna, přece biologie, jako umění oživit, nezná mezí ani v času ani v prostoru. Země, jakožto hřbitov, chová v sobě tolik pokolení, kolik v prostoru kosmickém jest světů neřízených rozumem (světů rozumem řízených my vůbec neznáme), a kolik jest takých světů, které nijak nejsou přizpůsobeny životu; takže biologie oživujíc pokolení na zemi zemřelá může osídliti, t. j. podrobiti rozumovému řízení všechny světy, a tehdy život bude na všech světech a vesmír se stane biologickým.

Synové lidští oživení a proměnění, z nemluvnat stavše se pracovníky, t. j. stavše se způsobilými znova sebe budovatí z prvků (které nebeská chemie, chemie spektrální analýse, nachází v celém vesmíru) nabývají způsoblosti k přechodu na planety, a na každé planetě opakují to, co se dalo na zemi, — t. j. bleskosvody-aerostaty všechnu sílu od slunce přijímanou budou proměňovati v planetnou a tím způsobem osvobodí planetu od pout tíže a učiní je elektrochodem.

Gerhard Munthe: Odin

MAX MELL

ZRCADLO HŘÍŠNÍKOVŮ

Dne 30. září 1536 zemřel převor kolínské kartouzy Petr Blomevenna z Leydenu, svým kanonickým jménem Petrus a Leydis, v sedmdesátém létě svého věku, v čtyřicátém sedmém svých řádových slibů, v dvacátém devátém svého převorství. Jeho život jest vlastně těmito daty vyznačen; ale jisté děje v něm stojí myslím za to, by nebyly zapomenuty, a protože nalézám v „Wetzera a Weltiho Církevním slovníku čili Encyklopedii katolické theologie a jejích věd pomocných“ sv. 2., str. 922. vyličení neurčité, jsem nucen ve svém zájmu o učeného převora věci chybějící tuto doplniti, při čemž poznamenávám, pro možné použití spisovatelů církevních, že moje záznamy naprosto jsou pevně založeny, ačkoliv sám, vida nejeden závit v této životní dráze, nedovedu se ubrániti převelikému podivení.

Jednoho jarního dne, brzy po slibech, mladý mnich vybíral v zelnici kláštera řetkvičky pro kuchaře; neboť mladým bratřím bylo bráti na se s pokorou všecku drobnou všední práci. Jitro zářilo a v stínech hrálo cosi světlého a chvějivého, co bylo příbuzno jarní vodě; a na obličej bratrově, lehce ochmýřeném okolo brady, ležel všecek lesk nedotčenosti a všecken stín umrtvování ve vhloubených očích. Měl již trs řetkví v ruce, a vytrhnul teď nový,

silný kořen, viděl, že as jest červivý; nakrojil jej a shledal, že opravdu jest provrtán hnědou chodbičkou, pročez prostě jej zahodil za živý plot, jenž odděloval zelnici od silnice; v onom místě nebylo zdi. Když se zase shýbl a vytrhl nový trs hrubých lupenů, dostal znenadání ránu do hlavy, a spadla mu s ní řetkev, již byl právě zahodil. Rozhlédl se uleknut, i spatřil za plotem, že stojí žena, a že se naň směje; vrátila mu jeho kořen. „Zdaliž ve vašem klášteře místo pozdravení „Pochválen buď Ježíš Kristus“ házíte si odpadky z kuchyně po hlavách?“ vysmívala se. „Mně jsi aspoň dal takové pěkné pozdravení, když jsem šla mimo, a já jsem poděkovala takovým „Na věky, amen“, jaké na to náleží“. Mnich zrudl jako krev a upřeně se na ni díval. Byla vysoké postavy, pěkných tvarů a lesklého tmavého zraku jako vraní oka. Její plné, holé paže sáhly do větviček plotu, rozhrnuly je a pomalu je pružné pouštěly do vysokých prsů, jež se široce rozkládaly pod lehkým oděvem. Mladistvý mnich zašeptal posléze s horkými lícemi: „Pochválen buď Ježíš Kristus“. Na to se zasmála a její bílé zuby blýskaly zrovna tak jako její černé oči; povyplázla jazyček a hbitě zas jej stáhla, a zůstala s přimhouřenýma očima; a plné paže zdvihla a zapíala prsty za hlavou, tak že v jamkách pod paždím jí bylo viděti dva chomáče černých chlupů. „Na věky amen“, odťušila posléze pomalu a pověděla zdlouha: „Jsi ještě mlád, vid' ? Nejsi ještě dlouho v klášteře?“ Pokývl a zmáčkl své řetkvičky. „Mám hlad, jdu z daleka. Chtěl bys mi dát něco na pochoutku? Ale nic červavého, a ne to házeti tak na mne jako tamhle to. Já jsem

zbožná duše“. Pokrčil rameny. Spustila paže a řekla slstivou, důvěrnou tváří: „Slyšíš, tam vidím angrešty... jest tam co zralého?“ Potřásl hlavou. „Ale rybíz — vidím, už se tam červená, — počkej“. A než se mohl vzpamatovat, kterak by se jí zbavil, byla již mezi spodními větvemi živého plotu, a prodírala se jako divoké zvíře, a také jí tak po něm jiskřily oči, když lezla. Teď si stoupla před něj a prohlédla si ho od shora až dolů, ruce zapírajíc v boky. „Rozcuchaly se mi vlasy“ řekla, „poprav mi je, ano?“ Obrátila se, a viděl její hutnou, oblou postavu. Třesoucími se prsty vsunul jí černý pramen vlasů pod hřeben. Zasmála se při tom necudným smíchem. Pak se obrátila krybízům, natrhala si do dlaně hroznečků, sedla si na zem a jedla, při čemž tahala stopky ze stisknutých, smějících se rtův a jemu je házela ve tvář, jenž stál bez rady nad ní, sedící drze a ze široka v něžném stínu. Poslední stopka zasáhla jej do oka. „Ó, toho mi líto“, řekla výsměšně, „ale pohleď, jak tys mně ublížil“. Smekla volný šat přes pravý prs a řekla naříkavě: „Semhle jsi mne zasáhl“, a vidouc, že se sotva drží na kolenou, otočila mu své paže horoucně okolo pasu a stáhla ho k sobě.

„Zač pak to vše bude?“ odsmála se mu pak přes plot, „shledej si své řetkve, mládenečku, a brzy zase si uděláme takový oběd“.

Tento den a následující noc ztrávil Petr zle, a příštího jitra vešel s vyděšenou tváří k převorovi, prozíravému Josefu z Bonnu, a zpovídal se mu, pláčem přerývaje řeč, z toho, co ho potkalo. Převor s počátku mlčel a úzkostné

Petrovy pohledy vypátraly v převorových starých očích přemítání, námahu rozpomenouti se, což nejprve přičítal na vrub uvažování, kterak by měl býti potrestán. Přijal v pokoře duchovní pokání a odcházel, převor však ho zadržel a pravil: „Milý synu, oznámím ti několik okolností tvého života, které ti až dosud byly tajeny. Jest čas, by ti bylo pověděno — nelekej se, neboť není to nic neslýchaného, a kdo se svěřil Bohu, ten se ničeho neulekne ani nezděsí.“

Petr narodil se v Leydenu v době, kdy město zachvátil mor, a málo dnů po jeho narození vyrval jeho otce, bohatého kupce soukeníka. Žil pak v téže ulici nebožtíkův bratr, zlatník, jenž měl odjakživa na soukeníkovo dědictví spadeno: narozením chlapcovým, na něž došlo po sedmi letech bezdětnosti, bylo ovšem této naději se uskromnití, ale v těchto dnech nákazy nevěděl nikdo, bude-li zítra ještě zdravými prsty obracetí suťky. Zlatník o sebe se nebál, neboť měl amulet, na němž v cizí řeči bylo vyryto tajné požehnání. Soukeníka sotva pochovali, a nemoc porazila také matku Petrovu. Zlatník lačně nyní čekal, až oba dva zmizí se světa, a z nedočkavosti se nehnul ze stavení své svaky. Ale poněvadž měl nečisté svědomí, neopovážil se k lůžku choré, ale vysedával ve tmě na hnojném koši, za zavřenou půlkou nádvorních vrat. Zůstal nezpozorován, když milosrdný mnich přišel k nemocné, a neustále mačkal v prstech články jemného řetízku, jenž měl za pasem, až ho prsty pálily. Zůstal též nezpozorován, když mnich sestupoval, mruče modlitby a ruce zahrabány v rukávech; ale teď mu zatloulou srdce radostí, neboť matka zajisté již

umřela. Děcko ovšem bylo ještě naživě, neboť je slyšel křičeti nahoře na konci dřevěných schodů, dveřmi, jež teď zůstaly dokořán. Zlatník kroky maně zlodějskými vylezl nahoru, pokřižoval se, a špatným mrknutím se ujistil o matčině smrti. Dítě uviděl čiperno a kterak zdrávo a křičíc seká tlustýma nožkami o zařiznutých záhybech. Mělo asi hlad, a protože tato myšlenka zlatníkovi projela hlavou, Satan nabyl moci nad jeho vůlí; vzal dítě, rozhalil nebožce košili a položil jí hošíka k prsům. Dítě ssálo, pilo, upokojilo se. Pak je zlatník vzal a donesl je svojí ženě domů. Viděl její nedočkavé oči a odpověděl na to: „Musíme ukázat, že jsme pro děcko vše učinili, aby nám nikdo nemohl nic vyčítati. Ostatně jistě že nebude již dlouho živo“ — a vyprávěl všec-ko své choti. Tuto pojal děs a jak uviděla dítě, nedovedlo její mateřské srdce již zadržeti slz.

V tisícerém soužení uchovala tajemství pro sebe, až se utěšila tím, že zlý úmysl přece jen se nestal hříchem: neboť dítě prospívalo, nákaza vyhynula a Petr vyrůstal jako ostatní tři hoši zlatníkovi.

Chtěli ho přidržeti k řemeslu, a zlatník pro dědictví cítil náchylnost, dávat mu přednost před vlastními dětmi. Ale Petr byl povahy zádumčivé a nezručný, a Josef z Bonnu jenž byl tehdy jeho učitelem, vzbudil v něm zalíbení k stavu duchovnímu, a možná že ho také vábilo dědictví. Ať již tak či onak, rozpoutal se urputný zápas zlatníkův s jeho ženou, s Petrem a jeho učitelem; a žena, která k dokonalosti svého duchovního pokoje přála si Petra do kláštera, svěřila se posléze v zpovědi Josefovi z Bonnu. To rozhodlo, a

když Josef z Bonnu se uchýlil do kláštera kolínského, přispěl jeho žák tam záhy za ním.

Převor tedy se domníval, že morový jed, vyssátý z matčiných prsou, začíná působiti právě teprv po řeholních slibech; měl by se věru stříci a děkovati Bohu, že už jest v klášteře, kde každá úhona hned může býti napravena. Vidí prý před sebou životní úlohu: vyléčiti se z moru ve svém nitru; duše že jest sice porušena patrně jen na onom místě, kde jest citlivá k hříchu těla, ale rozšířiti že se tato nemoc nesmí. Vyučil Petra v potřebných kajících úkonech a propustil ho v neztenčené otcovské laskavosti.

Petr se vrátil do své celly. Pociťoval svůj hřích méně závažným, neboť měl-li v sobě morový jed, nemohl již tolik za to, byli by ho měli už dříve poučiti a napomenouti k opatrnosti. Co ještě se modlil, aby Bůh mu ráčil dáti dlouhých let do smrti, aby na všech stupních věku nejtvrďšími způsoby pokání mohl dorážeti na své hříšné založení, uslyšel cos otevřeným oknem, načež vyskočil a vyhlédl ven: kuchař cloumal černoookou ženou spoutanou po zahradní stezce a když divoce a vzpurně vykřikovala, přetáhl ji mnohokrátě důtkami, jimiž jinak častoval svého psa. Křik a ještě více mlaskání důtek po mase způsobily, že Petrovi se všecka krev vrazila do obličeje, a rozpálila se v něm nesmírná bolest a horoucí touha po trýzněné ženě. Co však oni dva se ztráceli do postranní budovy, Petr se vrhl opět na tvář a modlil se polou mrtev za odpuštění a o sílu k přemáhání.

Snadno mu to nebylo. Neboť mladistvá jeho krev byla

pobouřena, a i když se donutil k nejtěžším skutkům pokání, bylo v zmoření a ochablosti po nich cosi, co za zkoušky viděl před sebou jako libou metu, očekávání sladké odevzdanosti. Potom si v mysli zobrazil černoookou ženu s jejími milostnými posunky, on však měkce na ni mluvil a ukazoval jí cestu spásy, a v takových myšlenkách usínával. Znenáhla ženin obraz při vzpomínce na ni se zamhlíval a pozměnil se, ale to nezabránilo jeho mládí, by se jí velmi nezabývalo; jen tu otázku si odepřel, co se s ní tehdy asi stalo; a poněvadž toto jej v mnohých chvílích, zvláště z rána zle sužovalo, a on přece nikdy nepromluvil, domníval se, že jest pevný. Když ho za čas opět zachvátilo zuřivé toužení, křičel k nebi, proč že jest mu tolik trpěti, a klnul strýci, který mu símě tělesné žádostivosti zasel do srdce, a pak se opět modlil, by mu proklínání bylo prominuto. Ale již za této modlitby cítil, že jeho nábožnost zdivočuje v myšlení mstivé, až se mu dostalo poznání, že kletý jeho strýc nikým jiným není než Nepřítelem samým, který všem nám vbodl osten hříchu do těla. A tehdy se uklidnil, neboť tohoto ďábla směl nenáviděti jako každého.

Převor a řeholní bratři sledovali jeho neunavnou kajícínost s uspokojením a podivem. Jednoho dne převor dokonce mu svěřil, mysle snad vyzkoušet ho a posílniti, posláním do kláštera leydenského. Petr dorazil do města svého dětství, nechal v sobě procítati vzpomínek, bez stýskání a bez účasti, a vypravil, co mu bylo uloženo. Bylo při tom třeba listovati v kostelních knihách, také v těch, které byly psány za času moru, a tu se ukázalo, že v dřívějších dobách

kdy se neumíralo tak hromadně, vše bylo zapisováno umělou a láskyplnou rukou, s červenými začátečními písmenami u narození a svateb, a v jakou nedbalost tato ruka se spustila v té strašlivé době, a jak sloupce se táhly ledabyly psány a smazaným a rozteklým inkoustem, bez přerušení a stěží čitelné. A na tolika listech tohoto zmatení odráželo se jen jediné červené písmeno, a to bylo Bjména Blomevenna. Že se viděl tak označen, by v době samé hrůzy našel tuto lásku, došlo mnicha až k slzám: tak ho tehdy nepřiložili jen k otráveným prsům, žil tehdy také člověk, jenž mu prokázal lásku, a tak odcházel večer s dobrými pocity z fary.

Bylo už nadobro tma, všechny ulice tonuly v mlze, z mnoha oken bodalo světlo do závoje vlhké tmy. Šel směrem kláštera, kde nocoval, tu vystoupila za vyčnívajícím domovním rohem jakási ženština, brala se nějakou dobu po blízkou něho a posléze zavolala polou šeptem: „Znáš mne ještě, miláčku?“ Protože neodpovídal, došla těsněji k němu, a bylo mu patřiti jí do tváře: byla sličná, a jeho krev začínala se o její pohled zapalovati. Ale zobrazil si, jak v klášteře potom s uspokojením se bude ohlížeti na svoje přemáhání. „Tu jsme“, řekla znenadání, a popošla k němu o krok, tak že ho donutila, by se zastavil, i uviděl se u těsných, tmavých dveří. Zde mu cosi obrátilo nohu na práh. „Pozor, tady budou schody“, řekla podivně milým hlasem, „počkej, povedu tě“. Dobrotivá péče ženina jej pro ni zaujala, a tělo přitisknuto k tělu, šli po dřevěných schodech. Na první odstavce se na okamžik zastavili a mnich cítil,

že se v temnu bez hlesu pohnuly dveře, které však také vedly jen do temna, a páchlo tam rybami. Žena cosi zamručela a vedla ho do dalších schodů; když byli nahoře, hned našla dveře a otevřela je strčivši do nich. „Co to bylo?“ zeptal se mnich uleknuv se, neboť se mu bleskem cosi mihlo pod nohama. „Asi moje kočka to byla“, smála se potichu, vsunula ho dovnitř a přitáhla dveře. „Rozsvěť“, řekl s tlukoucím srdcem, a vzpomínka na onen jarní den, veliká a těžká, zjevila se v tomto cizím, dusném a černém prostoru. Vyšlehl červený plamének, a jak stál, vynořila se mu ze tmy nesmírně bledá tvář s hlubokýma hořícíma očima a s rozcuchanými visícími vousy, ze skla bídného, nečistého zrcadla, a za ní klenutá zeď holého brlohu. Nepochopil hned, že to jest on; ale jak si tak upřeně hleděl do očí a uviděl své bytí téměř výstražně státi před sebou, tuto tvář, které neznal, ale on to byl, a tak byl znám svým duchovním představeným i bratřím, obrátil se s nevýslovným zděšením, a vyrazil ven a bez rozmyslu nejistýma nohama rachotil po schodech dolů, a cosi jako by se za ním bylo smálo; a posléze se svalil a sjel po stupních, při čemž hlavou narazil o pilíř, že zůstal ležeti. Ale nebylo to dlouho, neboť chladným vzduchem z venku se probral; vstal a krácel bez cíle mimo domy, jež se vybavovaly ze mhy a opět se do ní potápěly.

Dobře se rozpomínal, že se zachránil, a vlastním svým zjevem. Ale líto mu bylo, že tolik povolil pokušení, i klnul tomuto městu, jež ho přece jen moru nemínilo ušetřiti, a strýcovi, jenž byl jeho plnomocníkem. Když pozdvihl oči,

poznal krajinu, v níž byl, věděl, že krám zlatníkův jest zcela blízko. I pojala ho žádost, podívat se svému protivníku do očí.

Viděl v krámě světlo, zabušil a ihned vešel. Shluknuty okolo skrovného svitu lampy zacivěly naň tři hlavy jeho bratránků; všickni měli od světla skleněný a zároveň krvavý lesk v bělmu očí, a černé skvrny stínu v jedné polovině uhrovitých obličejů. Za jich níznatými, světle plavými vlasy bylo vše ostatní zahaleno v stín. Slábi a dětinští se zdáli a měli v přejemných prstech nástroje, které kladly na drahocenné kamení. Potichu pozdravili, mnich se zeptal po svém strýci. Prý zrovna v tu chvíli odešel, oni nevědí kam. Odpověděl, že zítra přijde zase, couvl o krok a octl se již ve tmě, a pocítil ještě nejistě a neskutečně naklonění oněch tří hlav v přízračném světelném kruhu.

Jak se takto ubíral, snažil se rozpomenouti, zda přec má také tak nezdravé vzezření jako ti tři bratránkové. Šel těsně při domech, nespáčil-li by snad někde v okenní tabulce svůj obraz. Ale bylo to nemožno, a nyní došel k dlouhanské zahradní zdi, podle níž kráčel po vlhké prsti. Posléze si pomyslí, že jeho potulování mlhavou nocí nemá cíle, že touto cestou by vyšel z města, a proto s nechutí se obrátil; ale bylo mu, jako kdyby neměl po těchto příhodách ještě všecko odbyto. Po několika krocích zpozoroval, že mu jde někdo naproti: zprvu, když viděl postavu jen jako tmavou plochu v mlze, zdálo mu se, po chůzi že to žena; zblízka rozeznal obstárlého muže, jenž pomalu a jako slepý capaje ho minul. Náhle mnich zpozoroval, to že byl jeho

strýc; poselstvo satanovo k jeho životu, jež tuto ještě potmě plížilo se mimo něj. S nímž dlužno aby již skoncoval...

Ihned se obrátil, stoupl si mimoděk týmž krokem jako prve záletnice před muže, a hlasitě se zeptal: „Odkud pak, příteličku?“ Muž zdrcen se naň podíval, potom rozložil se okolo skrytých úst a v hubené tváři rozpačitý úsměv, i zaševelil: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“ — Toto bylo mnichu lehkou výčitkou, řekl zpříkra: „Na věky amen — kam vede tahle cesta?“ Člověk zvědavě se podíval před se na zemi, potom dále na cestu; a potom zdvihl k ústům modravé a zduřelé prsty, dechl na ně a usmál se naň dětsky bázlivě: „Jest zima, vlastně, a jest teprv říjen. —“ „Neznáš mne?“ obořil se naň mnich, „jsem tvůj synovec Petr“. Vrásky v obličejí starcově se zpřekládaly, pln poníženosti, aniž naň vzhlédl, pravil: „Ó jaká čest“, a uchopil obrubu Petrova rukávce a políbil ji. „Já jdu fotiž... já jdu fotiž“, žulil se skoro žadonivě, „tuhle na louku na konci zdi, Dorotka, má vnučka, jistě ji znáte, milé to stvořeníčko, — tož si pomyslete, Dorotka, nejlíbeznější dítě v naší ulici, se smíchem jako řinkot zlata a s úsměvem jako přisvit stříbra, Dorotku přec znáte. Chudinka malá ztratila hlavu ze své dřevěné panenky, a pořád tak dotírala a tak se lísala, abych ji šel hledat... a tož já ji hledám, pokradmu, jiní se sice ošklíbají... Neviděl jste té dřevěné kuličky?“ — Mnich nevěděl, zda ten flach má míti za šílenství nebo za přetvářku: po chvílce mlčení zeptal se potichu a hroze: „Neznal jsi nikdy jiného dítěte? Nespáchal-lis nikdy na děťátku nějaké opovážlivosti?“ — „Dorotka jest tak milá“...

mručel stařík, a jako by teď teprve byl porozuměl otázce, zdvihl s chvěním dlaně do výšky své tváře a vyhrkl: „Já ne, toho Bůh mne chraň... Já ne.“ — „Ani na mně ne, ty pse zbabělý?“ „Já ne, toho Bůh mne chraň a všickni svatí.“ Mnicha zmátlo, že člověk ten byl tak v úzkých a zároveň tak zaryt; odvrátil se s opovržlivým posunkem k odchodu, stařík polou se po něm otočil a mručel za ním: „Ba, ba že“... Těmito hláskami vzdmula se v Petrovi všecka zloba, skočil za ním, uchopil muže levicí za prsa, pravicí vytrhl dýku ze starcova opasku, stáhl pochvu a vrazil mu železo do srdce. Onen sáhl si tam oběma rukama a chňapał chroptě po rukojetí zbraně; ale jak Petr se podíval klesajícimu do tváře, poznal zděšen tytéž tahy, kteréž u té záletnice viděl v zrcadle. Tělo také už leželo tmavo a lehce dosud se hýbajíc. S hrůzou mnich uprchl, více z onoho mamu než ze skutku. Mrazilo jej, potom jím ledově lomcovalo po celém těle. Utíkal a stíhl kláštera a snažil se u brány vzpamatovati, až mu na zazvonění bylo otevřeno.

Než usnul, vyznal se Bohu ze své viny, svěřil mu však také, že to byl čin, kterým dal ránu Satanovi, a tento obětoval Pánu, taktéž jako celý svůj život, jenž nyní zajisté bude osvobozen a poplyne pokojněji. Ještě před úsvitem vydal se na cestu domů, a putoval modle se a Bohu ostavuje výklad všech těch zázračných vidění, a bylo mu blaže, jak den se oteploval a sedláci, nezrostlí a nevzhlední, ze široka zdravíce mimo něj se ubírali do města, a na rovné, bažinaté trati se popásaly strakaté krávy, a drsný pastýřský nápěv doléhal k němu z ohrad. Jeho silnici prová-

zely potom vysoké stromy, kterým všem vítr zkřivil vzrůst; a potok rovný jako stuha běžel podél polí s ním. Na jednom houštinatém místě podzimní listí leželo dílem na zemi, dílem viselo porůznu a jako zapomenuto na černých prutech, tam tedy se chtěl občerstviti a pot si smýti s tváře i s prsou. Chtěje však rozhaliti spodní roucho, ucítil, že na hrudi lepne a že ho teď bolí. Udiven seznal, že má nad srdcem ránu. Jak hluboka byla, nemohl pro zaraženou krev odhadnouti, a mnoho-li krve ztratil, nevěděl; cítil se naprosto při síle, nyní pak tím křepčejší, když dále putoval v plném ujištění, že se stal na něm zázrak. Ponechal šatů na ráně a rozhodl se že se jí nedotkne, aniž koho požádá o vyhojení; neboť Bůh patrně ho poslal do města, by ho tam potkaly věci zázračné, tiše kynoucí zápis v kostelní knize, jenž ho měl upamatovati na jeho dětství, záletnice, bratránci, kteří mu měli připomenouti jeho sama, i útok na Satana, by nezdravá krev mohla z něho vytéci. Byl nyní jist, že setkání se strýcem nebylo než ďábelským přízrakem, a že strýc ještě jest na živu. Tak se navrátil zas do Kolína, s vědomím, že není vystaven už nijakému pokušení. Převor se těšil z jeho jasné nálady, ale neptal se.

Uběhlo jen několik let, i zemřel převor Josef z Bonnu, a Petrusa Leydis svorně zvolen jeho nástupcem, a za rok už zvolili ho visitátorem rýnské provincie. Tento úřad zastával se zvláštním požitkem. Neboť když se jaro probudilo, ucítil v sobě nutnost, by vyšel do světa a dohlédl po spravedlnosti, ale leckdy pozoroval sám na sobě, že mu to jest potěšením nejen proto, že koná duchovní povinnost, ale též

proto, že může obcovati s lidmi; ale vždy to byla pouhá vášeň bystře prohlížeti jejich rysy a souditi z toho o jich povaze. Zprvu často docházel do farností vesnických a poznal mír na tvářích starých kněží, a ten byl všude týž a připomínal zimní slunce nad sněžnými pláněmi; a baživost v rysech mladých farářů, která se v každé tváři jinak proháněla, jako vírný vítr bičuje opadalé lupení k novému a novému tanci. Ale on se na ně toliko podíval a napomenul jich slovy Písma svatého; sice u sebe soudil, to že nic nezmuže nad tímto tělem a nad těmito chtivými zraky, ale aby do těchto očí mluvil vlastní slova, neslušelo se naň na kartuziána.

Ale také na mnoho jiných lidí se díval, a zvláště často chodil do nemocnic. Neboť tam hříchy vystupovaly nemocným z rysův, aby kněz je lapal jako mouchy, které bez ustání by obtěžovaly usínající: krvaví lancknechtí, mrzáci a žebráci a kurevníci ve všech zemích rozdávali s pokroucených očí a škubajících se modrých rtův své proviny, a chudinky zakrnělé panny umíraly s stenavou touhou po vysvobození; a zotavující se vysedali natlačení jako stádo ovcí u otevřeného okna, protože z dola vznášela se vůně z klášterní kuchyně, kde chystali ctnému visitátoru sváteční krmě.

A čeho všeho neviděl na silnicích, v drzích obličejích potulných studentů, v lstivých pohledech šlejiřů, v tom, jak slepí žebráci nosili své hlavy, zavěšení na sobě, a jejichž oči podobaly se vyteklému vejci; a v odvážných vousatých ústech naverbovaných žoldnéřů, kteří za víření

bubnů mužným krokem táhli do Francie. A každý řemeslník, jenž ho v městech z okna nebo ze dveří pozdravoval, navykl si svůj výraz ze shonu práce, a část si z toho uchoval, když dýmka se mu kývala z úst, když zevloval na kohosi na pranýři nebo na nějaké šašky, nebo když se ožral hustým pivem. Ale sučenci a s písaři v jich sukních ne tak rád jednal; byli nanejvýše hrdé mysli a nosili v obličeji na odiv nerozmotatelnou směsici svých bažení, askése a chtíčů. Moudrou radost měl z počestných zrakův obstarožných měštek, a omlouval jich kuplířkost jako zvědavost stydlavých husiček.

Toto byla jeho činnost v příznivé době roční. V zimě však zůstával v kartouze a skládal spisy, v nichž naváděl k zdrželivosti, dohlížel na tisknutí knih a dbal o to, aby ozdobeny byly krásnými dřevoryty. A za tichých večerů rozjímával o svém životě. Kdyby teď na svých návštěvách přišel do Leydenu, jistě by se tam něco stalo, a zdálo mu se ujednáno, že by měl co činiti se strýcem i s sebou. Neb jistotně ještě byl živ; rána, která zůstavila na prsou převorových tmavou jizvu, nikdy nevedla do srdce starcova, a Bůh jistě že ho nepovolá, než ještě uzří převora. Jednou mu bude opět pustiti se do Leydenu, ale odkládaje to co nejdále, domníval se, že tím nastavuje strýcovi života, a takto že mu prokazuje dobrodiní. Ale shledal, že bude dlužno, by se na návštěvu připravil, aby velmi dobře se poznal, svoje pohyby, svůj obličej a svůj výraz, aby si nemohl sebe spléstí se strýcem. A tak posléze uložil jednomu kolínskému mistrovi, jenž se dlouho učil v Benátkách

a ve Francii, aby malounkou tajnou cellu na obou zdech, jež nebyly prolomeny dveřmi ani oknem, ověsil velikými zrcadly.

Mistr odešel, a nyní dostavila se úzkostná chvíle, kdy převor pomalu a s tlukoucím srdcem otevřel dveře, a honem ještě vzal na se tvář, jak ji obyčejně ukazoval zpovídacím se. Ztěžka oddychuje postavil se před zrcadlo. Viděl člověka, který mu byl zcela cizí. Zkoumavě naň pohleděl; podrobnosti z tisíce obličejů tanuly před ním. A zde před ním stál kdosi, mající vzhled dokonalého zavržence. Takové oči bludařovy, pysky chlípníkovy, koutky lhářovy, vousy vrahovy, čelo nekajícího a zatvrzelce. Ale svislost věkem zostřelého nosu měla výraz kohosi, jenž jiné lidi přivádí v zlo a jejich duše kazí, tak že nosí roucho duchovní bylo zradou. Rozevřel je a obnažil prsa. Obraz v zrcadle byl nezraněn.

Vykřiknuv hrůzou převor padl na kolena a jektal modlitby, hříšník v zrcadle s ním. Ale tento člověk činil to tak, že to nemohlo pohnouti k nějakému smilování. Vzbudil všecek svůj duchovní rozmach, dal své modlitbě vzdouti se horoucností, že k němu samému stoupala jako zvuk varhan; a když pak příkrčen jako pacholek šilhl na obraz do zrcadla, shledal, že z člověka, jenž takto klečí a takto rukama lomí, nemůže vyjít modlitba, jež by vedla k spasení. Když Bůh by se podíval do této cely, zajisté že s ošklivostí opět odvrátil by svých očí od tohoto pohledu, a s ním Syn, a sním Duch Svatý, a Blažení a Mučenníci potřásali by hlavami, až by se rozvlnily jich sluncem za-

lité zástupy, kdyby v létajících litaniích vzýval jejich jména, by zaň orodovali. Chladný vzduch večerní, promísený vůní trouchnivějícího listí a podzimními výpary, vzbudil ho posléze z jeho zmrtvělosti, a rozeznáváje v zrcadle už jen tmavou postavu, převor se vytratil.

Modlitba však byla tím jediným, co měl, i donutil se a denně prodléval několik hodin zbožně usebrán v oné celle. Seznámil se s obrazem v zrcadle, zvykl si naň, ale aniž dospěl jiného soudu o tom člověku. A záhy pocítil i mimo cellu, to že jest jeho vzhled, cítil, že se pohybuje taktéž jako ten obraz, a nevěděl teď již, zdali dříve byl týž, neb zda se k tomu nějak dostal, že přijal způsob postavy v zrcadle.

Posléze však, když se už chýlil k létu sedmdesátému, poznal, že jest na čase, aby jako dobrý hostinský života teď spočítal, a měl za to, kdyby teď mu bylo opět sebe sama potkatí, bez prodlení že by se poznal, i kdyby se viděl v mlze. A bylo k podzimu, když se odhodlal na cestu do Leydenu, a chtěl tam sesbíratí veškery vědomosti o podivných příhodách a čekati tam na nové znamení. Zatím vyslal do města jednoho mladšího bratra, aby shledal zprávy o strýci. V době úzkostného čekání převor všecek seslábl. Posléze jednoho jasného večera posel se vrátil a přinesl zvěst, že strýc se před dávnými lety zavraždil v mlhavé noci za zdí zahradní.

Kmet poznal, že jeho starý duch tomuto již nedovede porozuměti, a že síla všech modliteb jest zcela obroušena, by do tohoto vnesla vyjasnění. Dotápal se temnem chodby k tajné celle, a zdálo se mu, že hrůzou náhle oslepl. Ale ne,

přec to nebyl než vnitřní zmatek a blízké umírání. A když klíč v zámku rozhořčen zaskřípal, převor cítil, že stojí na prahu, a nevěděl, kam jde; a že toto jeho loučení do neurčita jest totéž, jako když před dávnými lety odváděli černookou ženu kamsi do neznáma, jako též před dávnými lety leželo mrtvé tělo za noci, hluboko v mlze podle vlhké zdi, a zašlo v místa záhadná. Tu si stoupl před zrcadlo a poznal svého strýce. Zpřímá a nepohnut stál a díval se do očí svému protivníku, ten však byl z nich obou mocnější, neboť za ním viděl, jen málo odříznuta rámem okenním, nebesa noci, fialová a posetá věčnými obrazci hvězd, jež se třpytily z jasného skla v takovém smyslu, jako by jinak docela nechtěly býti seskupeny, než kolem tohoto muže. Slepotou nemohlo to býti, aby toto tak bystře viděl. A strýc odhrnul si oděv se srdce a ukázal čerstvou ránu, z které vytryskl krvavý proud. Převor bez hlesu se skácel a mnichové posléze ho našli v tratolišti vlastní krve.

Odnesli jej na lůžko. Nabyl opět vědomí, ale oči už neotevřel. Toho také nepotřeboval, neboť viděl celý život před sebou spořádán, jako stezičkami jest spořádána líbezná zahrada. Avšak vedle něho na téže posteli cítil že leží druhý, jehož nenáviděl, a nebylo také ani místa pro dva. Měl v sobě přání: jen tento ať jde odtud, jen ten ať vedle mne neleží. Ale neměl síly, by s ním podstoupil zápas a svrhl jej s postele, nýbrž cítil, že mu ruce leží na pokrývce a že stydnou, až nebyly už ani jeho, že však za to jiná síla, proti níž nebylo odporu, onoho pojala a již ho nepustila, ať již si velice hekal a chroptěl. A kterak převora těšilo, že tato

síla onoho zdvihla, a již ho viděl nad sebou leže se vznášeti, a co tak cítil vděčnost, že jest ho sprostěn, natáhl se a byl mrtev. Mnichové však stáli jako svíce kol oltáře u jeho lože s vážnými tonsurami a nehybni.

Toto jest život Petra Blomevenny, nazvaného Petra a Leydis. Já sám jsem jej napsal, tento konec psal jsem 6. prosince 1907, a opakuji dnes, 10. ledna 1908: kdyby se mne někdo zeptal, co jest v tomto životě hříchem a co smířením, co nepravost a co svatostí, nedovedl bych prstem na to ukázati. Neboť tato jména neplatí pro toho, jenž zajat v svého Boha kráčí jak uvnitř kruhu. A já sám jsem zapleten v svůj osud, a ještě jiní mají na něm účast, a kde myslím, že se povznesu nad tento úděl, tam jistě budou naliknuty jiné pasti, a sám do nich sahá ten, jenž sepíaté ruce drží u rtův. Ale slova spásy jsou u Pána, Amen.

EMAILY BYZANTSKÉ

COLLECTION M. P. BOTKINE. Umělecké vzácnosti z majetku M. P. Botkina v reprodukcích. Veliký svazek 113 listů, form. 32 cm 40 cm se stručným popisem Botkinovým na 40 stranách. Reprodukováno Golicem a Willborgem v Petrohradě. Pův. za 260 M.

P. Botkin, kupec ruský, z neobyčejné záliby k umění nashromáždil si koupěmi ze všech končin Evropy a z Východu za 50 let převeliký poklad umělecký, a chýle se ku stáří, pocítil, jak praví, touhu, seznámiti milovníky umění s tímto svým bohatstvím, což učinil tím, že nejcennější věci dal reprodukovati a v tomto foliantě je vydává. Jsou to starověké řecké i italské středověké malované vázy, mramory, terrakotové sošky, masky, skla, majoliky, řezby, tryptichy, truhlice, obrazy z italské první renaissance, ale zejména přebohatá sbírka byzantských emailů, ponejvíce z Georgie a Hory Athoské z IX.-XII. věku, jediná to soukromá sbírka, jež se vyrovná pokladu praslulého Zlatého Paláce benátského. Těchto emailů — hlavy Svatých, Bohorodičky, Krista, i celé výjevy evangelické, jichž krása vzbuzuje svatou bázeň — jest na 42 listech asi 170, lithograficky, velmi jemně, v barvách a zlatě. Ostatní reprodukce světlotiskem a chromotypií, na dobrém papíře.

Michael SIEDLECKI

JAWA. Przyroda i sztuka. Uwagi z podróży. Napisał prof. *Michał Siedlecki*. Warszawa—Kraków, 1913. Wydawnictwo J. Mortkowicza. — Kniha o 300 str., form. 20 cm 26 cm, pěkně tištěna, s autotypickými reprodukcemi autorových snímků z Javy a kresbami v textu. Za 18 K váz.

Kniha neodhaluje nám tajemství, jež v této končině země tušíme a jež bychom rádi pronikli. Ale toho ani autor neslibuje; přináší nám se své cesty jen to, co svýma očima viděl, obraz povrchu, tvář té země. A z tváře bývá již všelicos poznati. Píše nejvíce o tamních sopečných horstvech a zřídlech, bujném rostlinstvu a zvířectvu. Není to vědecká monografie o tom ostrově. „Chtěl jsem, praví, podati toliko hrst vzpomínek a dojmů, obraz úvah, jež se mi namítaly za očitého pozorování světa mně úplně nového. Jako Evropan, a to ještě vychovaný v hloubi pevniny, patřil jsem na ten kraj jako na řadu čarovných obrazů, měnících se jako v kaleidoskopu; celá cesta byla mi jednou řadou dojmů přírodních i esthetických tak silných, že těžko mezi nimi rozeznati nejsilnější.“

N. KONDAKOV

HISTOIRE ET MONUMENTS DES EMAUX BYZANTINS. Par N. Kondakov, Professeur al' université de St. Petersburg et conservateur au Musée de l' Ermitage Impérial. Suivie des Emaux Byzantins de la Collection de Mr. A. W. Zwenigorodoskoï en reproduction chromolithographique, 28 tables. 1892. Francfort sur Mein. Tiré en 600 ex. num., form. 27 cm 36 cm.

K sepsání této první zevrubné a z pramenů vážené historie byzantských emailů buňkových dal podnět hrabě Alexander Zvenigorodskoj, chtěje ji za průvod k vydání reprodukováných emailů svého pokladu. Emaily ty reprodukovány jsou zde dokonalou chromolitografií, plošky zlaté tištěny zlatem dukátovým, u Augusta Osterrietha ve Frankfurtě. V textu historie (370 stran) ještě 113 obrázků emailů východních, byzantských, ruských, georgijských a západních do dřeva rytých dle fotografií, od nejlepších rytců ruských. Kniha majíc hlásati slávu umění byzantského, sama je bohatě vyzdobena staroslovanskými ornamenty v emailové marok. vazbě s ciselovanou ořízkou a v hedvábném tkaném obalu. Vydáno 200 ex. rusky, 200 franc. a 200 něm., jen pro hr. Zvenigorodského, určených vesměs za dary. Dílo dedikováno caři Alexandru III. (Pro Stúdium získáno za 840 Marek.)

ŽENA

Arnošt HELLO, FYSIONOMIE SVATÝCH, kap. XXIV, S V A T Á H E L E N A.

„Vizme jeden ze zákonů historie: *Každá událost počíná se ženou.* Žena strhuje muže, žena dává život nebo smrt. Shoduje se s povahou věcí, aby Konstantin byl stržen Helenou. Příčí se povaze věcí, by Helena byla stržena Konstantinem.

Události mívají zdánlivé východisko, jímž jest muž. Mají skutečné východisko, jímž jest žena. Zvláště to pravdivo o událostech náboženských.

KNĚŽSTVO MODERNÍ

LEON BLOY, *ČTYŘI LÉTA ZAJETÍ*... 9. května 1902.

Mše na poděkování. Melancholická promluva děkanova ; předvídá, že za velmi krátkou dobu jeho první kommunikanti všeho se spustí.

Není pochyby, ale komu vina ? Přísně a absolutně vzato, věřící za tolik, zač jejich pastýři : „Kněžstvo svaté zplodí lid ctnostný, pravil jistý veliký filosof ; kněžstvo ctnostné zplodí lid slušný ; kněžstvo slušné zplodí lid bezbožný.“ Často jsem citoval tuto podivuhodnou zkráceninu nynější historie. Ale kde jest farář, byť děkan, schopný, by to pochopil ?

HŘÍCHY V MANŽELSTVÍ

ŽIVOT SV. KATEŘINY SIENSKÉ od bl. RAYMUNDA KAPUÁNSKÉHO, část II. kap. 6. (Čes. vyd. str. 177.)

„Viděla jsem též muka zatracencův i těch, kteří jsou v očištění, jichž žádnými slovy nelze dokonale vypovědět. A kdyby přebozí lidé spatřili jedinou nejmenší z těch muk, raději by zvolili deset smrtí tělesných, býti to možno, než jediný den trpětí onu nejmenší muku. Zvláště pak viděla jsem mučeny ty, kteří zhřešili v manželství, že ho nezachovávali, jak byli povinni, ale hledali rozkoše své žádostivosti.“ A když jsem se ptal, proč ten hřích, nejsa těžším ostatních, tak těžce jest trestán, odpověděla, „že hříchu toho si tolik ve svědomí nevyčítali a tudíž ani skroušenosti neměli nad ním jako nad ostatními. A také častěji a hojněji se prohřešují hříchem tím než jinými.“ A dodala : „Velmi nebezpečna jest vina, které člověk, dopouštějící se jí, nesnaží se lítostí se sebe strásti, byť byla sebe menší“.

Joseph WILPERT

DIE MALEREIEN DER KATAKOMBEN ROMS. Herausgegeben von *Joseph Wilpert*. — Freiburg in Breisgau. Herdersche Verlagshandlung 1903. Erster Band *Text* (596 Seiten), zweiter Band *Tafeln* (267). Format 28 cm 39 cm.

Text rozdělen na dvě části: *Allgemeine Untersuchungen*, kdež promluveno o technice maleb katakombových, o poměru tohoto malířství k nástěnnému pohanskému, o rouchách, účesech, gestech, o nynějším stavu maleb atd.; v druhé části *Inhalt der Katakombenmalerei* o obrazech samých, po skupinách dle příbuzenství jejich námětů: o obrazech Krista dle rozličných dějů z jeho života, Matky Boží, Svatých, Eucharistie, zemřelých, obrazy ze života domácího a pod. — Ve svazku *obrazů* jsou otisknuty všechny dosud objevené nástěnné malby katakomb, celé fresky i významné detaily z nich, pořadí chronologickým. Na snímky fotografické kopírovány byly malířem Tabanellim barvy, za řízení Wilpertova, jenž ujišťuje, že kopie jsou vzorny — jenže mnoho asi se ztratilo tím, že reprodukovány jsou jen chromotypii (133 obrazy) a autotypii (134), a Italové, jimž reprodukce a tisk svěřeny, daleko nedostihují v tomto řemesle Němců. Ale sláva katakomb přece mluví odtud řečí mocnou. V textu též ještě 54 obrázky.

Aubrey BEARDSLEY

LE MORTE DARTHUR. The Birth, Life and Acts of King Arthur, of his Noble Knights of the Round Table, their marvellous Enquests and Adventures, the Achieving of the San Greal and in the End le Morte Darthur with the dolorous Death and Departing out of this World of them all. The Text as written by Sir *Thomas Malory* and imprinted by William Caxton at Westminster the Year 1485 and now spelled in modern Style. With an Introduction by Professor Rhys and embellished with many original Desings by *Aubrey Beardsley*, 1893. — Published by Dent & Co., Aldine House, London, 300 Copies on Dutch Hand Made paper & 1500 ordinary copies. Two volumes, pag. XC and 992, size 19 cm 24 cm.

Historie o králi Artušovi a rytířích jeho družiny a jejich dobrodružstvích a o svatém Gráli vydaná znovu přísně dle původního tisku z r. 1485, toliko pravopis a interpunkce změněny k usnadnění četby. Revisi textu vykonal F. J. Simons. Dílo ilustroval Aubrey Beardsley, 2 frontispiceovými kresbami (světlotiskem), asi 24 celostránkovými obrazy a množstvím kreseb v textu.

ZVÍŘATA

LEON BLOY, *CHUDÁ ŽENA*; část I., kap. XXVIII.

Jest dokázáno, že zvířata cítí Ďábla, všechna zvířata, a to do té míry, že krysy, ba i štěnice stěhují se o překoť z domu, v němž straší. Nemyslím, že by byl příklad posedlého, jenž by byl roztrhán šelmami v pouštích, kam Zloduch zavlekl tyto nešťastníky. Ubozí náměsíčníci znova začínali bez svého vědomí osud Kajnův, kterého Pán, vznícen tajemnou péčí, poznačil neznámým *znaméním*, aby jeho kostra byla ušetřena. Šelmy právě tak jako hmyz prchají před tváří knížete tohoto světa. Pravím před *tváří*, protože zvířata, jsouce bez hříchu, neztratila jako my daru *viděti*, co zdá se neviditelné.

ZVÍŘATA

LEON BLOY, *CHUDÁ ŽENA*; část I., kap. XXVIII.

Historie Mučedníků a Samotářů jest plna příkladů vyhladovělých masožravců, kteří odpírali jim uškoditi a kteří jim olizovali pokorně nohy. Zázrak, pokud budete chtít. Já nemohu viděti v tom než jakousi naivní obnovu pozemského Ráje, který neexistuje již šest tisíc let, leda v nepokojné a bolestné sítnici oční těchto nevědomých. Tam právě Bůh bezpochyby bude nucen navázat, až zazní hodina návratu k absolutnímu pořádku.

W. B. YEATS

THE COLLECTED WORKS OF WILLIAM BUTLER YEATS,

Imprinted at the Shakespear Head Press, Stratford-on-Avon, MCMVIII. London, Chapman & Hall, Limited. — Eight volumes, demy 8vo. Quarter vellum back with grey linen sides. With four portraits.

Vol. I. *The Wind among the Reeds. The old Age of Queen Maeve. Baile and Ail-linn. In the Seven Woods. Ballads and Lyrics. The Rose. The Wanderings of Oisín.* — Vol. II. *The King's Threshold. On Baile's Strand. Deirdre. The Shadowy Waters.* — III. *The Countess Cathleen. The Land of Heart's Desire. The Unicorn from the Stars.* — IV. *The Hour-Glass. Cathleen ni Houlihan. The Golden Helmet. The Irish Dramatic Movement.* — V. *The Celtic Twilight. Stories of Red Hanharan.* — VI. *Ideas of Good and Evil.* — VII. *The Secret Rose. Rosa Alchymica. The Tables of the Law. The Adoration of the Magi. John Sherman. Dhoya.* VIII. *Discoveries.* Etc.

Toto souborné, definitivní vydání svých spisů uspořádal básník sám, jako by svou tvorbu literární uzavíral. Básně a povídky poněkud jinak sestavil než vyšly v knížkách dřívějších, některé jinak nadepsal nebo i pozměnil. Na konci svazků bývají autorovy doplňky, poznámky a pod. Dílo jest velmi pečlivě tištěno, na pěkném pevném papíře, svazky po 250—300 stranách, se čtyřmi světlotiskovými portréty básníka.

HRADECKÝ RUKOPIS

HRADECKÝ RUKOPIS, vydal Adolf Patera. „Památek staré literatury české“, vydávaných Maticí Českou v Praze, č. VIII. V Praze 1881. — Svazek form. 12 cm 18 cm, XXXII strany předmluvy a 482 textu Rukopisu, jenž na levých stránkách tištěn v pravopisu vlastním, na pravých v přepise. Na konec latinské dodatky (některé spisy, jež čeští skladatelé měli za vzory) a Seznam a výklad slov méně známých.

Rukopis nalezen byl v 18. stol. v Hradci Králové a jest nyní v knihovně Lobkovické v Praze. Části otištěny již dříve Hankou, Čelakovským, ale neúplně neb chybně. Jsou v něm rýmované skladby z 13. a 14. věku: *Legenda o svatém Prokopu, Pláč Maří Magdaleny, Pláč svaté Mařie, Radosti svaté Mařie, Umučení Páně, Desátero kázanie božie. Zdrava mila matko božie, Svatý Jene apoštole, Satyry o ševcích, o konšelech nevěrných, o zlých kovářích, o sladovnících, o lazebnících, Řezník, Pekař, bajka o lišce a o čbánu a o bohatci.*

NADČLOVĚK

G. K. CHESTERTON, *HERETIKOVÉ*; „*H. G. Wells a Obrové*“ :

Nietzschův Nadčlověk jest studený a bez přítele. Achilles tak bláznivě miluje svého přítele, že v agonii své bolestné ztráty povraždí vojska. Páně Shawův smutný César praví ve své opuštěné pýše : „Kdo nikdy nedoufal, nemůže nikdy zoufat.“ Bůh-Člověk dávný odpovídá se svého strašného návrší : „Bylo kdy bolesti jako bolest má ?“ Veliký člověk není člověkem tak silným, aby cítil méně než jiní ; jest člověkem tak silným, že cítí více. A praví-li Nietzsche : „Nové přikázání dávám vám, ‚budte tvrdi‘“, praví ve skutečnosti : „Přikázání nové dávám vám, ‚budte mrtvi‘.“ Definicí života jest sensibilita.

OBŘADY

G. K. CHESTERTON, *HERETIKOVÉ*; „*Vánoce a Esthétové*“ :

V pravdě rituál jest mnohem starší než myšlení ; jest mnohem prostší a bujnější než myšlení. Cíťchápací přirozenou povahu věcí netoliko v lidech vzbuzuje pocit, že jisté zvláštní věci jest říkati ; vzbuzuje v nich pocit, že jisté zvláštní věci jest činiti. Nejpříjemnější z nich jest tančiti, stavěti chrámy a hlučně výskati ; méně příjemno jest nositi v dírci zelené karafiáty a upalovati za živa jiné filosofy. Ale všude náboženský tanec byl před náboženským hymnem, a člověk byl ritualistou dříve, než uměl mluvit.

LEON BLOY, STAŘEC S HORY, 23. listopadu 1909 :

Barbey d' Aurevilly byl dítko barbarské, neznající slušností života domněle skutečného a etap smyslu kritického. Nevázaný jako vůdce hordy a rafinovaný jako nějaká kurtisána Byzantské Říše, byl po celý svůj život jen a jen fantasií. Poněvadž tímto se stává nejschopnějším ze všech lidí, by vyšel ze sebe na zevnějšek, všechny jeho osobnosti jsou on, až to křičí. Rozličny jako ďáblové, jako jeho myšlenky byly rozličny od jeho myšlenek, ale vždy on, nic než on, hluboce, vášnivě. Ať se udělá šuanem s Cadoudalem nebo p. de Frotté ; ať jest husarským důstojníkem ve službě Císařově, knězem ve službě Boží nebo knězem odpadlíkem ; ať se mu zlíbí státi se kurtisánou, čarodějnicí nebo dandym ; do každé z těchto bytostí vloží celou svou prudkou, násilnickou duši, na způsob starých pohlavárů normandských, kteří pěchovali svoje bandity do pestrobarevných lodí na ustavičný postrach a poplach národům Ježíše Krista.

POVOLÁNÍ

LEON BLOY, STAŘEC S HORY, 20. prosince 1909 :

V Absolutnu. Každý člověk má svoje poslání, na vlas tak jako každá bylina má svou moc, spásnou nebo zhoubnou. Neví se vždycky, jaké jest toto poslání, ba ví se to velice zřídka. Jest však přece jisto. Ale přihází se, že nejčastěji se potratí. Jedno zrno vzklíčí na tisíce zrn svěřených zemi. Kolik básníků, kolik umělců, kolik světců zhnílo nadarmo v hnoji politiky nebo záležitostí ! A kolik údivů, až vše bude odhaleno !

Charles PÉGUY

CHARLES PÉGUY, **MYSTERIUM LÁSKY A ÚTRPNOSTI JOHANNY D'ARC.** Přeložil Bohuslav Reynek. „Dobré Dílo“, svazek 32. V Staré Říši, v srpnu 1916. Svazek 216 stran form. 12 cm 16 cm, tiskem černým a červeným. S vignetou Fr. Kysely.—Tištěno 350 ex. na similjapanu a 50 na Strathmore-japanu. Výtisky obyč. po 7 K.

Kniha tato podobá se oltářnímu triptichu. Na levém obraze Johanka pastevkyně, modlící se za spásu Francie, Střední, největší obraz v monologu Sestry Gervasie líčí utrpení Pána našeho Ježíše Krista a jeho Matky: všechna tajemství Kříže zde prožíváme, osvětlena slovy inspirovanými, proniknutá duchem, připomínajícím nejvíce stavitele románských katedrál: svatá vážnost spiata s prostotou a přechistým, radostným viděním formy. V kříži tkví sám kořen knihy, její ohnisko a střed, v němž se zapaluje činná Útrpnost Johančina: která, ukázána v dialozích posledních, obrazu v pravo.

Kniha není traktátem, jest dílem Umění, jemuž velikost idey jest toliko pevnou kostrou, již pokorně a vroucně zdobí. Jsou zde místa přesladké prósy, jako v hymnech Pšenice a Hroznů, volné verše půvabu primitivních soch i bohaté rytmy v místech vrcholných; není zde slova dekoračního, marného, ale každé jako teprv z chaosu se vybavivši, čisto a pevně září na svém místě.

Robert Hugh BENSON

ROBERT HUGH BENSON: **HISTORIE RICHARDA RAYNALA POUSTEVNÍKA.** Z anglického přeložil Antonín Ludvík Stříž. *Dobré Dílo*, svazek 31. V Staré Říši, v červnu 1916. Form. 9.5 cm 16 cm, stran 192.—Vydáno 700 ex., z nichž 80 na papíře ručním. Výtisk obyč. po 3 K.

„Neviditelné světlo“ a tato „Historie Richarda Raynala“ jsou nejkratšími a nejšťastnějšími knihami Bensonovými. Autor tu jest zcela zabrán v službu idejí, které tak zpřímá se spolu spínají, že nedovolily přimísiti se konvenčním žvlům anglických rozpravných knih. Čtoucí vytržen jest ze sebe dějem a půvaby kraje, v němž se ocitá; ale brzy přestává býti pouhým sledovatelem děje a pozorovatelem scenerie: duše jest probuzena, přivábena zcela jinou stránkou, občerstvující a živnou, a jako plachá zvěř lesní přibíhala k poustevně „svatého mládence“, tak ona vychází a s povděkem se pase na poučeních a zkušenostech duchovních, tak chutných a svěžích, jež v této historii objevuje. Možno tedy o této knížce se ctí říci, že to jest knížka poučná.

NOVA ET VETERA, ČÍSLO DVACÁTÉ, V ČERVENCI 1916.

Kněz Hostie dle světel *Teresie Durnerinové* (z díla H. M. Hameza „*Teresie Durnerinova, Živoucí hostie, zakladatelka Společnosti Přátel Chudých*, 1848—1915). — *Dvacet pět zjevení Archanděla Rafaele gallardonskému rolníku Martinovi.* — *Život svatého Antonína*, řečeného *Paduanského*. Ze dvou nejstarších podání kratší, z rukopisu otištěné v Mombritoriově *Sanctuariu*. — *G. Albert Aurier*: Vincent van Gogh. Připojen list Vincence van Gogha G. A. Aurierovi. — *V. Rozanov*: Egypt. — *P. Karel Loško*: „Očistě se a změňte roucha svá“. — *Paul Ernst*: Láska náčelníka flibustýřů. — Deset listů *Pramenů*.

OBRÁZKY: Kříž, svatá Markéta a svatá Kateřina, před nimiž se modlívala Johanka z Arku. Řezby z 12., 14. a 15. stol. — Panna Orleánská vedena do Rouenu. Dřevoryt z „*Vigiles de Charles VII.*“ — Vincent van Gogh: Kresba.

NOVA ET VETERA, ČÍS. DVACÁTÉ PRVÉ, V SRPNU 1916.

Cyprian Norwid: „*Boga-Rodzica*“, píseň, s hlediska historicko-literárního vyložena. — *Henry Potez*: *W. B. Yeats a básnické obrození v Irsku*. — *Elsa Koeberlé*: *Krajiny*. (Svítání. Podzim. Aix. Oranžová zahrada). *Nikolaj Fedorovič Fedorov*: *Astronomie a architektura*. — *George-Antoine Orliac*: *Simmen*, umělec keramista. — *Max Mell*: *Zrcadlo hříšníkovu*. Povídka. — Deset listů *Pramenů*.

OBRÁZKY: Soška Boží Rodičky, před níž se modlívala Johanka z Arku, řezba ze 14. stol. — Johanka z Arku jedoucí do boje. Dřevoryt z „*Mer des Histoires*“ z r. 1491. — *Theodor Spicer-Simpson*: *Illustrace*. — *Gerhard Munthe*: *Odin*. — Vyšlo 700 ex. po 2.50 K.

NOVA ET VETERA
POŘÁDÁ A S POMOCÍ BOŽÍ A PŘÁTEL
STUDIA SEDMKRÁT DO ROKA VYDÁVÁ
ANTONÍN LUDVÍK STŘÍŽ
V STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ.
TISKEM FRANT. J. TRNKY V TŘEBÍČI
A FRANTIŠKA OBZINY VE VYŠKOVĚ.